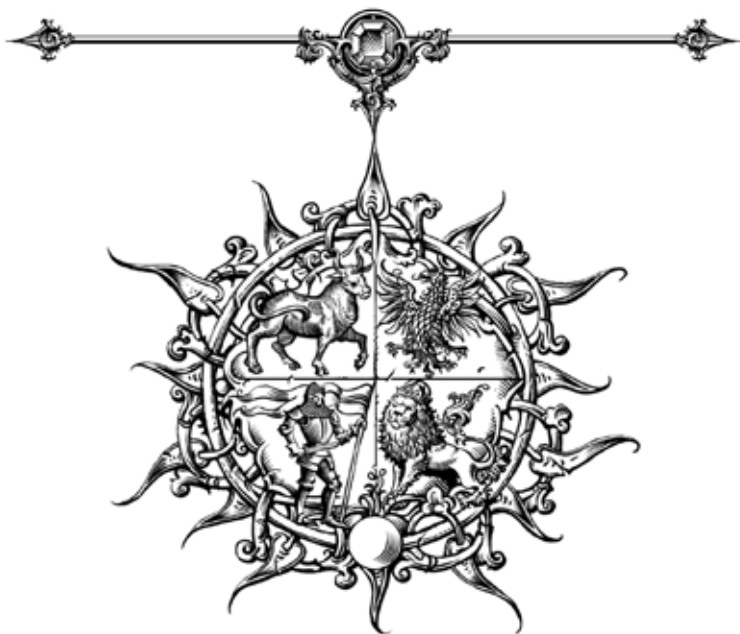

Мінск
"Позитив-центр"
2015

Бібліятэка
Саюза беларускіх пісьменнікаў
"Кнігарня пісьменніка"
Заснаваная ў 2009 годзе

Падсерыя "Каляровы ровар"
Заснаваная ў 2013 годзе
Выпуск 8

ПЕРШЫ ДЗЕНЬ

Магчыма, што нічога з гэтага і не адбылося б, калі б у той вечар Ясь не згадзіўся пайсці на рачную выспу пільнаваць суседскіх малых.

Паглядзець за дзецьмі больш ніхто не мог: дарослыя былі нечым занятыя. І ён, хоць і прахадзіў цэлы дзень невясёлы, вырашыў дапамагчы, — спадзеючыся хоць такім чынам забыцца пра тое, што ў апошні час не давала яму спакою.

Выспа была зусім блізка ад берага. Да яе можна было прайсці па калена ў вадзе — так там неглыбока. Але месчакковыя дзеці больш любілі дабірацца па-іншаму: на самаробных плытах. Ім не забаранялі гэтак забаўляцца пры ўмове, што за імі прыгледзіць Ясь альбо ягоная сяброўка Мірка, якія былі самымі старэйшымі і таму іншымі дзецьмі ўспрымаліся ўжо амаль як дарослыя. Не дазвалялася толькі нікому адплываць за выспу: рака была вялікай, хуткай і вірлівай.

Ясь і Мірка былі з аднаго горада. Больш за тое: яны хадзілі ў адну школу і адзін клас, да таго ж яшчэ так сталася,

што і ўлетку яны ездзілі на вакацыі сюды, на поўдзень ад горада, у адно мястэчка. Мірка вучылася вельмі добра, вучоба давалася ёй лёгка. Яна была разумнай і прыгожай дзяўчынкай, адзінай дачкой у сваёй сям'і.

Невясёлыя Ясевы думкі былі менавіта пра яе. Колькі дзён таму ён, выйшаўшы на вуліцу, не ўбачыў Міркі... На другі дзень яе таксама не было. Тады ён вырашыў падысці да ейнага дома, каб даведацца, ці не здарылася што. Там яго сустрэлі сумныя бацькі дзяўчыны. Маці выглядала так, нібы ўсю ноч плакала (а так яно і было), а бацька быў як хмара.

— Ах, Ясю, — уздыхнула Мірчына маці, — нашая дачушка захварэла. Яна не зможа сёння выйсці.

— А ці можна яе ўбачыць?

Маці прпусціла яго ў дом.

Мірка ляжала ў сваім ложку. Яна заўважыла яго і прыпаднлася.

— Ясь?

— Як ты?

— Ты бачыш... Шкада, што так.

Ясь стаяў і не ведаў, што сказаць. Мірка адварнулася да сцяны. Ён не быў упэўнены, але яму здалося, што Мірка заплакала.

Некалькі наступных дзён Ясь таксама не выходзіў з дому. Ісці на вуліцу, калі там няма Міркі, яму не хацелася. А да яе самой нікога не пускалі. Доктар прыязджаў некалькі разоў, але, як зразумеў Ясь з размоваў дарослых, ёй рабілася ўсё горш і горш, і калі прайшло яшчэ тры дні, на Мірчыных бацькоў было зусім горка глядзець. Ясь

даведаўся, што яе павінны павезці ў горад, у шпіталь. І гэта азначала, што справы сапраўды кепскія.

А мінулым вечарам, калі ўжо трэба было класціся спаць, ён незнарок пачуў, як ягоная бабуля кажа дзядулю:

— Зусім блага з Міркай... Сёння зноў быў доктар і сказаў, што паслязаўтра яе забіраюць, але ў яе нейкая рэдкая хвароба, лекаў ад якой няма, — па голасе Ясь зразумеў, што тут у бабулі навярнуліся на вачах слёзы. — Лекар сказаў, што ёй ужо нічым не дапаможаш...

Калі Ясь пачуў гэтыя словы, быццам востры халодны нож працяў ягонае сэрца. Ноччу ён спаў трывожна, шмат разоў прачынаўся і ўзгадваў пра Мірку.

Таму ў гэты вечар, калі суседскія малыя сабраліся на выспу і іхнія бацькі папрасілі Яся прыгледзець за дзецьмі, ён пагадзіўся — у надзеі, што зможа пачаць думаць хоць пра штосьці іншае.

Дзяцей было пяцёра: два хлопчыкі — Стасік і Міколка, ды тры дзяўчынкі — Анэля, Алеся, а таксама Франчэся, самая малодшая, меншая сястра Анэлі.

— Фкавыце, а мовна я вавьму ф фабой мяфык? — запытала Франчэся.

— Канечне можна, куды ж ты без яго? — адказаў Ясь.

— Фкавыце, а фто мы там будзем вабіць?

— Нам трэба адрамантаваць буданы, — сказаў Міколка.

— І зрабіць новыя вуды, — дадаў Стасік.

— І запекчы кілбаскі і хлеб, — сказала Анэля, якая ўвогуле любіла паесці.

Дзеці перабраліся на свой плыт, адвязалі яго ад калоў, закапаных глыбока ў бераг, і хутка даплылі да выспы. Іх

выспа — а яны лічылі яе сваёй — была невялікая. Па берагах расло кустоўе, а ў цэнтры — некалькі хвояў.

Анэля разаслала посцілку, хлопцы назбіралі галінак, і Ясь, як самы старэйшы з іхняй кампаніі, расклаў вогнішча. Голле хутка разгарэлася, пачало лёгка патрэскваць, зашыпеў сасновы смаляк, і вечар напоўніўся такім апетытным пахам дымку, што дзеці хуценька ўзялі доўгія галінкі, ачысцілі іх ад кары, начапілі кілбаскі і паднеслі да полымя. Праз некалькі імгненняў кілбаскі смачна засквірчэлі, палопаліся, і кропелькі тлушчу сталі капаць у агонь.

— Кілбаскі па-выспаўску! — засмяялася Анэля. — Гэта мая любімая страва!

Дзеці падсілкаваліся і заняліся сваімі справамі. Стасік і Міколка папрасілі Яся, каб той паказаў ім, як фехтаваць на палках, але ў яго зусім не было настрою, і таму яны пабеглі рамантаваць буданы. Дзяўчынкі размаўлялі, збіраючы нейкія патрэбныя ім кветкі. Ясь сядзеў невясёлы і задумлівы. Дзень паціху заканчваўся, сонца хілілася да гарызонту, і над вадою вакол выспы пачаў з'яўляцца туман.

Цішыню вечара парушыў чыйсьці плач.

— Дзе Франчэся? — Ясь устрывожана зірнуў па баках.

— Яна гулялася са сваім мячыкам, я бачыў яе там, — паказаў у бок ракі Міколка.

Ясь стрымгалоў рынуўся туды і, выбегшы на бераг, адразу заўважыў малую.

“Мя-а-афык! Мя-а-а-а-афык!” — плакала Франчэся, церучы сваімі маленькімі кулачкамі вочы.

Ярка-чырвоны Франчэсін мячык, з якім яна не расставалася цэлае лета, уздымаўся і апускаўся на хвалях. На малую было шкада глядзець, так яна расперажывалася.

Было зразумела, што проста так мячык ужо не дастаць: ён усё далей адплываў ад выспы. Не вагаючыся, Ясь ускочыў на плыт і скіраваўся да прапажы. Некалькі разоў адштурхнуўшыся жэрдкай, ён амаль дасягнуў мэты, але ў апошні момант мячык патрапіў на хутчэйшую плынь, і як быццам бы чыясьці нябачная рука піхнула яго наперад. Аднак Ясь не адставаў. Ён канцом жэрдкі падцягнуў мячык і схопіў яго.

Дзеці, што стаялі на беразе і назіралі за ўсім, радасна закрычалі, але Франчэся не сунімалася, бо любімая цацка ўсё яшчэ была не ў яе. Каб не губляць часу, Ясь з усёй моцы кінуў мячык да выспы.

Чырвоны шар праяцеў дугой і плюхнуўся ў ваду ля самага берага. Светлавалосы Стасік лёгка дастаў яго і аддаў дзяўчынцы. Ясь узяў у рукі жэрдку і скіраваў плыт назад, адштурхоўваючыся ад дна. Заплаканая Франчэся ўжо ўсміхалася, Міколка павярнуўся, каб ісці да вогнішча, Анэля штосьці гаварыла Алесі.

І ў гэты момант жэрдка зламалася.

Тое, што ад яе засталася, сыходзіла ўглыб, у страшнае бяздонне. Яся стала адносіць ад выспы. Ён паспрабаваў падгрэбсці рукамі, але марна — плыт закружыла і ў імгненне вынесла на быстрыню.

Трэба было тэрмінова нешта рабіць. Ясь скочыў у ваду, спрабуючы вярнуцца да выспы наўплаў. Але на гэтым месцы рака была ўжо настолькі шпаркая, што ён хутка зразумеў: ягоных сілаў проста не хапае. Ён пачаў шукаць

вачыма плыт і з жахам убачыў, што той аднесла зусім далёка. Ясь развярнуўся і з астатніх сілаў паплыў назад. Адзенне моцна перашкаджала, чаравікі, напоўненыя вадой, па-здрадніцку цягнулі ўніз, і Ясь падумаў, што ён патоне.

Ягоная рука кранулася плыта, калі ён ужо амаль страціў дыханне, наглытаўшыся вады. Надзея на збаўленне перамагла страх і дадала моцы. Ён схапіўся за дошкі — адной рукой, затым другой, падцягнуўся і ўспоўз на плыт.

Нейкі час ён ляжаў тварам уніз, кашляючы і спрабуючы аддыхацца, потым сеў, абхапіўшы ногі рукамі...

Ясь дрыжаў — ці то ад холаду, ці то ад перажыванняў. Ён бачыў, што выспа безнадзейна аддаляецца, а дзеці ўсё яшчэ стаялі на беразе, махалі рукамі і крычалі яму. Але што менавіта яны крычаць, разабраць было ўжо немагчыма.

Яся несла рэчка. Несла хутка, і неўзабаве ён убачыў, што не пазнае наваколля: так далёка ад дома бабулі ён яшчэ ніколі не бываў. Ён разумеў, што дабрацца да берага яму ўжо ніяк не ўдасца. Плыт быў на самай сярэдзіне шырокай ракі, а плаваў Ясь слаба.

Сонца знікла за небасхілам, зрабілася прахалодна, і вада ў рэчцы пацямнела. Набліжалася ноч.

Туман, які з'явіўся спачатку як лёгкае мроіва, рабіўся ўсё больш густым. І ўрэшце стаў такім шчыльным, што Ясю здавалася, быццам ён плыве праз белую вату. Тое, што навокал — рака, можна было здагадацца толькі праз лёгкае пагойдванне дошак пад ім ды плёскаць вады. Ясь вырашыў: хай будзе, што будзе — кіраваць плытом ён усё роўна не мог.

Моцна хацелася спаць, вочы самі заплюшчваліся, і некалькі разоў на пару секундаў ён як быццам бы прывальваўся ў сон. Але вечаровы холад і вільгаць не давалі заснуць, і Ясь, страсянуўшы галавою, імкнуўся думаць пра свой дом, пра блізкіх і пра Мірку...

Так, прачынаючыся ды зноў засынаючы, Ясь плыў і плыў. Адзенне яго паступова высахла. Але туман усё не сканчаўся, проста рабіўся то святлейшым, то цямнейшым. Праз шэрую смугу нічога не было відаць, толькі раз-пораз у глыбіні туману з'яўляліся — ці гэта Ясю толькі мроілася — дзіўныя цені. Незразумелая дрымота не адпускала яго. Ён знясілеў і ў перапынках паміж забыццём з цяжкасцю стараўся зразумець, што з ім адбываецца. Ён не ведаў, як доўга плыве: то яму здавалася, што знаходзіцца тут пару гадзінаў, то ён быў перакананы, што мінула некалькі сутак.

Прачнуўся Ясь ад таго, што адчуў на сваім твары свежы салёны вецер. Ён расплюшчыў вочы: ад туману не засталася і знаку. Навокал была толькі ясная ноч і бязмежная вада — мора. Наперадзе ён убачыў абрысы высокіх пагоркаў — невядомая зямля падымалася з вады, асветленая ззаду, нібы німбама, імглістым месяцовым святлом.

Якім чынам ён апынуўся ў моры — Ясь не мог зразумець: у ягонай краіне былі толькі рэчкі і азёры, а найбліжэйшае мора знаходзілася так далёка і ад іх горада, і ад бабулінага мястэчка, што немагчыма было вось так проста апынуцца ў ім.

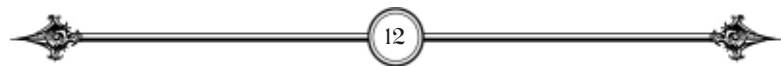
Начныя аблокi, быццам нябесныя фрэгаты, няспешна плылі над гэтай бяскрайняй воднай прасторай — наперад, у бок зямлі. Туды ж неслі хвалі і Ясеў плыт. Заставалася толькі чакаць...

Бераг быў ужо блізка, і Ясь з палёгкаю заўважыў, што праз кустоўе відаць ліхтары: яны разлівалі па наваколлі роўнае святло. Ясь налічыў іх некалькі штук. Значыць, на выспе ёсць людзі.

Калі плыт прыстаў да берага, Ясь з хваляваннем ступіў на незнаёмую зямлю. Навакал не было нікога. Ён адцягнуў плыт далей ад вады і скіраваўся да святла: ліхтары ззялі недалёка, трохі вышэй на беразе. Пясок пад нагамі змяніўся каменьчыкамі, а затым і травой. Бераг ледзь заўважна падымаўся ўгару, і Ясь асцярожна ішоў наперад, прабіраючыся праз зарасці і стараючыся не аступіцца ў цемры. “Калі ёсць ліхтары, — разважаў ён, — значыць, ёсць і дарога, ці, прынамсі, сцежка, па якой можна выйсці да жылля”.

Вось і святло, зусім блізка. Ясь рассунуў рукамі галіны і спыніўся ў здзіўленні. Замест ліхтароў ён убачыў нешта зусім нечаканае: высокія, прыблізна трохметровай вышыні расліны — і наверсе кожнай гарэла белым святлом вялізная, круглая, як шар, кветка.

Ясь адчуў, як мурашкі прабеглі па скуры. Ён абышоў гэтыя расліны, задраўшы галаву і разглядаючы зыркiя бутоны. Іхняе святло і сапраўды нагадвала ліхтарнае, не дзіва, што ён памыліўся здалёк. Ні дарогі, ні сцежкі тут не было. Зарасці, аднак, скончыліся. Заставацца тут не мела сэнсу, і ён вырашыў, што трэба ўзбрацца яшчэ вышэй на пагорак, каб агледзець наваколле.

Справа, на ўсходзе, цемра сыходзіла і неба рабілася шэрым. Ясь ішоў угару, часта дыхаючы і шкадуючы, што не напіўся ўдосталь вады яшчэ там, у тумане, на рэчцы. Пакуль ён падымаўся, світанак ужо афарбаваў неба ў разнастайныя адценні чырвонага і залатога. І якраз калі Ясь дабраўся да вяршыні, над зямлёй узышло сонца.

Адсюль было відаць далёка. Наперадзе раскінуўся няроўны, у пагорках, краявід, і Ясь заўважыў, што зямля тут мела дзіўнаваты карычнева-чырвоны колер. На паўночным усходзе, ледзь заўважная з такой адлегласці, стаяла адзінокая гара. Горы таксама былі на захадзе, значна бліжэй, — у ранішняй смуге быў бачны цэлы горны ланцуг. За спіной у Яся адбіваў сонечныя промні вялізны пусты акіян.

“Калі гэта выспа, то вялікая, — падумаў Ясь. — Трэба паглядзець, ці ёсць тут нехта, хто дапаможа вярнуцца дахаты”... І ён уздыхнуў, думаючы пра сваякоў, якія ўжо яго, відаць, шукаюць.

Куды скіравацца цяпер, ён не ведаў і таму вырашыў проста пайсці далей. Шлях аказаўся нашмат больш цяжкім, чым здавалася спачатку. Мясцовасць не змянялася: навокал былі ўсё тыя ж пагоркі, і Ясь то ўздываўся на іх, то спускаўся долу. Тут не было ўжо ніякіх дзівосных раслінаў, проста звычайная трава ды шэрыя камяні, і Ясь пачаў разважаць аб тым, ці не прыроіліся яму тыя высокія кветкі ноччу.

Калі надышоў поўдзень, Ясь прысеў, каб аддыхацца. Было вельмі гарача і хацелася прахалоды, але моцна парыла, і нават у ценю нельга было знайсці жаданага

адпачынку. Ён сеў, прыхіліўшыся да валуна, прымружыў вочы, каб спакойна падумаць.

...Сонца ўжо прайшло сваю найвышэйшую кропку, калі Ясь, расплюшчыўшы вочы, зразумеў, што праспаў палову дня. Ён ускочыў, раззлаваны на сябе за тое, што страціў столькі часу, і з цвёрдым намерам як хутчэй знайсці людзей рушыў наперад. Ён ішоў угару, абыходзячы вялізныя валуны, што спакойна ляжалі ў мяккім моху гэтай зямлі. Чым вышэй, тым часцей сталі яны трапляцца — вялізныя, часта з цёмна-чырвоным адценнем, і амаль усе — вышэйшыя за Яся.

Так прайшло яшчэ некалькі гадзінаў. Ён думаў пра тое, што ўжо хутка трэба будзе шукаць месца для начлегу, калі, падняўшыся на грэбень чарговага пагорка, убачыў перад сабою даліну, якая ішла да самага небасхілу.

У даліне стаяў горад.

Адсюль можна было разгледзець сетку вуліцаў і абрысы невысокіх дамоў. Непадалёк ад горада быў невялікі лес, яшчэ далей — штосьці падобнае да кар’ера. Стомлены апошнімі прыгодамі, Ясь сабраўся з сіламі і паспяшаўся ўніз, каб да захаду сонца дабрацца да людзей.

Тут, у даліне, трава амаль не расла — навокал была толькі чырванаватая зямля і такога ж колеру пыл. Горад пакрысе набліжаўся, і ў хуткім часе Ясь ужо змог разгледзець асобныя будынкі: яны былі простыя, аднапавярховыя.

Нечакана падзьмуў вецер, узняўшы ўгару хмары лёгкага пяску. Ясь нахіліў галаву, закрыў рот і нос кашуляй,

каб было лепш дыхаць, і прымружыў вочы, працягваючы ісці далей. Зусім голая даліна, без скалаў і хоць якой расліннасці, не давала магчымасці дзе-небудзь схавацца і перачакаць. Калі вецер сціх, Ясь убачыў перад сабой дарогу, якая ішла аднекуль справа.

Гэтая дарога і прывяла яго ў горад. Ясь прайшоў уздоўж першых дамоў, азіраючыся па баках. Усе будынкі былі прастакутныя, з плоскім дахам. Сцены былі абмазаныя глінай, а ў некаторых Ясь заўважыў умураваныя камяні. Дамы адрозніваліся адзін ад аднаго ў асноўным толькі памерамі: некаторыя здаваліся зусім малымі — на двух-трох чалавек, іншыя ж выглядалі больш умяшчальнымі, праўда, апошніх было менш.

Пакуль што Ясь нікога не сустрэў. Вуліца была роўнай і сыходзілася ў далечы амаль у кропку, там, дзе, відавочна, быў гарадскі цэнтр.

“Спакойны горад”, — падумаў Ясь.

Аднак нешта ў ім было не так.

Вецер падмятаў акуратна забрукаваную вуліцу, уздымаючы ў паветра іржава-чырвоны пыл. Ясь прайшоў наперад, мінуўшы яшчэ некалькі дамоў, і ўрэшце зразумеў, *што* яго збянтэжыла напачатку: тут не было чуваць прывычных гарадскіх гукаў.

Горад быў пусты. Ніводнага чалавека на вуліцах. Ні душы.

Тады Ясь вырашыў пашукаць людзей у дамах. Ён падышоў да найбліжэйшага будынка, узняўся на ганак з дзвюх прыступак і пастукаў у дзверы.

Цішыня. Ясь прыслухаўся... Ціха. Дзверы не адчынілі.

Калі гэта паўтарылася і ў суседнім доме, ён падышоў да акна і, трохі павагаўшыся, пагрукаў у шыбу. Ніхто не адказаў. Ясь прыхінуўся да шкла, прыставіўшы абедзве рукі да твару, быццам маску для падводнага плавання, і зазірнуў у дом.

Унутры таксама нікога не было відаць. Толькі лаўкі, і на сценах — безліч паліцаў, прымацаваных на розных узроўнях, амаль ад падлогі да столі.

Чакаць чыйгосьці з'яўлення было бессэнсоўна. Ясь вярнуўся да ганка і пацягнуў дзверы на сябе. Яны з лёгкім рыпеннем адчыніліся.

— Добры дзень! — гукнуў ён і асцярожна прайшоў у пакой. Гэта была вітальня і кухня адначасова. Шырокі стол. На некаторых паліцах стаяў посуд: гліняныя талеркі, міскі і кубкі, металічныя лыжкі і відэльцы, ляжалі светлыя ручнікі і абрусы.

У суседнім пакоі аказалася некалькі драўляных ложкаў, засланных яркімі, пашытымі быццам з рознакаляровых тканінаў, коўдрамі. Агледзеўшы дом і не знайшоўшы нікога, Ясь выйшаў на вуліцу.

“Але ж павінен тут хтосьці быць! — думаў ён. — Горад выглядае так, быццам у ім живуць людзі. Ці, прынамсі, нядаўна жылі”.

Ясь прыпыніўся каля наступнага дома. І ў ім дзверы былі не зачыненымі. У нечым кухня-вітальня была падобная да той, што Ясь ужо бачыў. Але гэты дом быў больш багаты. Начышчаны металічны посуд пабліскваў у шафе. Стол быў засланы светла-шэрым абрусам, аблямаваным шырокай паласой гранатавага колеру, а высокія спінкі драўляных крэслаў былі пакрытыя разьбой у выглядзе

складанага арнаменту з вінаградных лістоў. Але тут так-сама нікога не было.

“Дзе ж усе? — дзівіўся Ясь. — Што тут магло здарыцца? Памерлі? Альбо збеглі адсюль з нейкай прычыны?” Калі хоць адна з гэтых дзвюх здагадак была правільнай, то гэта азначала, што тут — не самае лепшае месца.

Ежы на кухні не было ніякай, аднак каля сцяны на лаўцы стаяла драўлянае вядро, на дзве трэці напоўненае вадой.

Ясю моцна хацелася піць. Ён узяў з паліцы кубак, падышоў да вядра, зачарпнуў вады і паднёс да вуснаў. “Тут не было вайны, — разважаў ён, — гэта відавочна. Значыць, людзей не забілі. Можа, усе яны памерлі ад нейкай хваробы?” Не паспеўшы адпіць вады, ён рэзка адставіў кубак на стол.

“Не, на эпідэмію таксама не падобна, — разважаў Ясь. — Людзей проста няма, а такое ўражанне, што яны былі тут зусім нядаўна: на сталі і на падваконнях яшчэ не назбіраўся пыл; вада ў вядры не выпарылася”.

У гэты момант на акно сеў голуб. І, як быццам у пацвярджэнне таго, што жыць тут можна, недзе блізка забрахаў сабака. Адкінуўшы сумневы, Ясь зноў узяў кубак. Вада аказалася цеплаватая і зусім нясмачная, але піў ён прагна. Затым паставіў кубак на месца і выйшаў з дома.

Вялікае чырвонае сонца вылезла з-пад аблокаў і дакранулася да гарызонту — роўна паміж дамамі ў канцы вуліцы. Прайшоў ужо цэлы дзень, а ён яшчэ нікога не сустрэў, нічога не даведаўся.

Адпачыўшы некалькі хвілінаў на ганку, ён рушыў наперад. Вуліца выходзіла на плошчу, відаць, цэнтральную,

і, пакуль яшчэ канчаткова не сцямнела, Ясь вырашыў скіравацца туды. Ён ішоў, зазіраючы па дарозе ў вокны дамоў і выглядаючы хоць каго-небудзь у дварах і завулках. Але ўсё марна — ні ў адным акне вечаровага горада не запалілася святло, нідзе не было чуваць ні слова.

Галоўная плошча горада аказалася круглай. Ад яе, быццам прамяні намаляванага сонца, ва ўсе бакі разыходзіліся вуліцы. Яна таксама была бязлюднай.

Ясь расчаравана спыніўся і падумаў пра тое, як моцна ён хоча спаць. Доўгі шлях ад берага сюды забраў, здаецца, усе сілы. Ён заплюшчыў вочы і прыхінуўся спінай да сцяны будынка.

Перад вачыма, відаць ад стомы, узніклі вогненна-залатыя кругі і лініі. Яны пачалі дзівосным чынам пераплятацца і, зусім нечакана для Яся, склаліся ў абрыс птушкі, падобнай да арла. Яркая вогненная птушка быццам бы ляцела, упэўнена расставіўшы крылы. Яся ахапіла глыбокае хваляванне, і ён, прымружыўшыся, назіраў за чароўным палётам. Раптоўна арол рассыпаўся на безліч залатых і рубінавых парушынак, што павольна аселі долу, стварыўшы абрысы плошчы, на якой стаяў Ясь. Ён здзіўлена расплюшчыў вочы і заплюшчыў зноў. Абрысы дамоў нікуды не зніклі, але, наадварот, сталі яшчэ больш яркімі. Не расплюшчваючы вачэй, Ясь павярнуў твар уздоўж вуліцы і зразумеў, што выразна бачыць яе: дамы стаялі перад яго вачыма, акрэсленыя зіхоткімі лініямі.

— Наперад! Схапіць яго!

Каманда была аддадзена недзе зусім побач. Ясь уздрыгнуў, расплюшчыў вочы і азірнуўся. У тое ж імгненне

некалькі цёмных сілуэтаў пачалі імкліва набліжацца да яго. Разважаць не было часу. Ясь ірвануў наперад, праз плошчу.

— Імем Вормара ты арыштаваны! Стой! — данёсся ззаду злосны крык.

Але гэта толькі надало Ясю імпэту. Выбегшы на вуліцу, ён крута павярнуў направа, у вузкі завулак. Тут было ўжо зусім цёмна. Ён пабег далей, яшчэ пару разоў, наўздагад, нырнуўшы кудысьці ў неасветленыя вулачкі, і са здзіўленнем зразумеў, што крокі тых, хто яго даганяў, спыніліся за некалькі дамоў ад яго. Колькі іх там?

— Дзе ж ён падзеўся? — злаваў адзін з невядомых. Відаць, ён быў галоўны.

— Толькі што быў тут... Кепска, што ўжо амаль цёмна, як тут каго знайсці? — адказаў другі.

— Шэф нам не даруе, калі мы ўпусцім гэтага хлопца, — азваўся трэці.

— Сцямнела, час запаліць паходні, — працягнуў першы голас. — Раздзяляемся. Кожны правярае свой кірунак. Я іду проста, ты — налева, а ты — направа. Браць яго жывым. Пажадана.

“Значыць, іх, сама меней, трое”.

Ясь застыў на месцы і пачаў паўтараць сам сабе: “Толькі б не знайшлі. Толькі б не знайшлі”.

Той, каго адправілі направа, пайшоў у ягоны бок.

Ясь зразумеў, што шанцаў збегчы ад пераследнікаў амаль няма. Ён не ведае горада, не мае ніякага ўяўлення, куды ён зараз бяжыць і дзе можна схвацца.

Крокі набліжаліся.

Каб супакоіцца, Ясь заплюшчыў вочы, ліхаманкава стараючыся нешта прыдумаць. Што рабіць? Бегчы далей? Але куды? Схавацца ў доме? І тут ён зноў заўважыў, што дзіўная з'ява не пакінула яго: з заплюшчанымі вачыма ён усё яшчэ бачыў абрысы дамоў і вуліцу. Бачыў нават лепш, чым звычайным зрокам у гэтай ужо амаль начной цемры.

Здзіўляцца і разбірацца ва ўсім гэтым не было часу, і, з заплюшчанымі вачыма, ён павольна ступіў крок. Потым яшчэ адзін, і яшчэ некалькі.

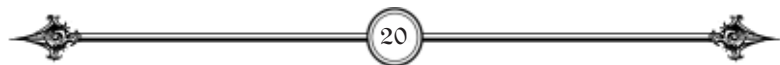
Пераследнік быў ужо недзе зусім блізка, і Ясь рашыўся: ён ціха пайшоў, а затым асцярожна пабег, не расплюшчваючы вачэй. Усё выглядала настолькі дзіўным, што нават страх быць схопленым адышоў на другі план. Ясь пабег хутчэй, але пасля чамусьці спалохаўся такой сваёй адвагі, пачуццё радасці і свабоды адразу знікла, і ён расплюшчыў вочы.

Нічога не было відаць. Некалькі метраў прабегшы ў цемры, ён з усяго маху ўдарыўся аб выступ сцяны. Яго адкінула назад, на нейкія паліцы з глінянымі гаршкамі. Шум быў такі, што можна было пабудзіць увесь горад, калі б у гэтых дамах хоць нехта жыў.

— Ён тут, сюды! — штомоцы закрычаў адзін з тых, хто паляваў на Яся.

Ясь паспрабаваў устаць, але галава закружылася, і ён змог толькі сесці. У вушах стаяў тонкі звон. З таго боку, адкуль даляцеў крык невядомага, Ясь бачыў, як скача ўверх-уніз і становіцца ўсё больш зыркім агонь паходні.

“Чаго б гэта ні каштавала, трэба ўстаць. Спачатку на калені. Рукой абаперціся на сцяну. Цяпер раз, два,

тры — пад’ём!” Ясь няўпэўнена ўстаў на ногі. Як на злосць, з-за шчыльных аблокаў на некалькі імгненняў паказаўся месяц, і хоць адразу схваўся, зноў апусціўшы горад у цемру, гэтага хапіла пераследнікам, каб зарыентавацца.

— Вось ён! Стаяць! — данеслася да Яся.

“Цалкам з вамі згодны, — прашаптаў ён. — Стаяць! Не падаць!”

Яго павяло ўбок, але ён змог утрымацца на нагах і прытуліўся да сцяны.

За першай паходняй паказаліся яшчэ чатыры. “Іх не трое. Пяцёра”.

Злёгка калываючыся, ён адарваўся ад сцяны, зноў заплюшчыў вочы і, перамагаючы галавакружэнне, пабег. І чым хутчэй, тым больш упэўнена ён бег. Абрысы вуліцаў і дамоў хісталіся за ягонымі заплюшчанымі павекамі, расплываліся, калі яму даводзілася рэзка павярнуць ці пераскочыць перашкоду на дарозе.

Чарговы паварот. І яшчэ адзін.

Ясь апынуўся на ўскраіне горада. Ён дабег да канца вуліцы і спыніўся. Тут — апошнія дамы, за імі — цёмная прастора. Адступаць не было куды, але і наперадзе больш нічога не было бачна. Ясь расплюшчыў вочы. “Дарма я сюды выбег, — са шкадаваннем падумаў ён. — Што далей?”

У гэты момант з-за хмараў зноў выплыў месяц і асвятліў наваколле: у некалькі сотнях метраў наперадзе быў лес. Ясь кінуўся туды.

Ён бег ужо з апошніх сілаў і адчуваў, што гэта адзіны шанец схвацца. У галаве шумела, моцна балеў правы

бок, а дыханне канчаткова збілася. Толькі б дасягнуць лесу... Схавацца сярод дрэваў...

Ясь пачуў за сабой воклічы пераследнікаў. Яны выбеглі з горада і заўважылі яго.

З кожным крокам ратавальны лес набліжаўся. Хмары на небе разыходзіліся, і ў святле месяца хлопец заўважыў, што лес быў дубовым гаем. Ясь сабраў усе свае сілы і праз некалькі секундаў дасягнуў ценю дрэваў. Прабегшы яшчэ метраў пяцьдзясят углыб дубровы, ён спыніўся: трэба было тэрмінова знайсці хоць які схоў, пакуль яго не заўважылі. Пра тое, каб залезці на дрэва, не было і гаворкі: дубы былі высокія, старыя, і нават да самых нізкіх галінаў даскочыць немагчыма.

Цяжка дыхаючы, Ясь пайшоў наперад. Гай не быў густы: дрэвы стаялі, не перашкаджаючы адно адному. Ясь адчайна аглядаў наваколле, шукаючы, дзе схавацца, у жаху ад разумення, што гэты лес наўрад ці чым яму дапаможа. Паходняў пераследнікаў адсюль не было відаць, але ён чуў, як раз-пораз далятаў гук іх галасоў і трашчалі пад нагамі галінкі.

...Нават у такой сітуацыі гэтае дрэва проста заважыла яго. Дуб быў невымоўна вялікім. Старажытным. Моцным. Штосьці незвычайнае было ў ім. Ясь глянуў на камель, а затым задраў галаву ўтару і агледзеў разложыстыя галіны дуба. У святле месяца яны выглядалі як магутныя карані, што ўрасталі ў паветра і непахісна трымаліся за неба.

“Карані! — раптам зразумеў Ясь. — Вось што адметнае ў гэтым дрэве!” Ён нахіліўся і ўважліва прыгледзеўся.

Карані разыходзіліся наўкола, дзіўна перапляталіся, але самае галоўнае — якраз каля таго месца, дзе стаяў хлопец, яны выходзілі з камля вышэй за ўзровень зямлі — настолькі, што можна было паспрабаваць залезці пад іх.

Ясь лёг на живот і папоўз пад карані, нагамі намацваючы шлях. Ён ужо напалову схаваўся пад дубам, як ногі ўпёрліся ў камель. Далей ходу няма.

На бліжэйшых дрэвах з'явіліся водбліскі паходняў.

Некалькі імгненняў Ясь страціў, разгубіўшыся і не ведаючы, што рабіць далей. Выбірацца назад было ўжо бессэнсоўна. Ён не паспее збегчы. Схавацца ў каранях не атрымалася.

Паміж дрэвамі замільгалі агні. Зусім блізка.

Ясь вырашыў паспрабаваць яшчэ раз. Ага! Здаецца, збоку ёсць трохі прасторы. Але ці ўдасца яму так выгнуцца? Ён лёг на правы бок і пачаў залазіць усё далей і далей пад дрэва.

— Ды дзе ж ён?!

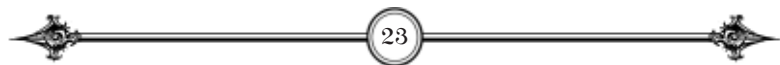
Пераследнікі выйшлі з-за дубоў якраз тады, калі плечы і галава Яся схаваліся пад каранямі.

— Я бачыў, як ён бег кудысьці сюды, — адказаў адзін з іх.

Насупраць схова з'явілася пляма святла, і проста перад сваім тварам Ясь убачыў скураныя боты, аздобленыя зверху тонкай палоскай шэрага футра.

— Яму ад нас не збегчы, — працягваў першы голас. — Лес зусім невялікі. Але чым раней мы яго зловім — тым нам лепш. Даўжэй паспім. Гэй, ты! — цяпер ён зароў ва ўсё горла кудысьці ўглыб дубровы. — Дзе ты там хаваешся?! Давай, выходзь!

Ясь стараўся не дыхаць, баючыся, што яго пачуюць.

— Прачасаць увесь гай! Стаць шарэнгай, дыстанцыя дваццаць крокаў!

Боты зніклі.

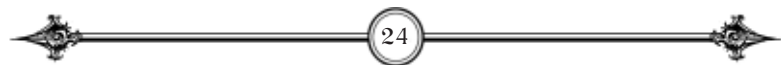
Ясь змог набраць поўныя грудзі паветра і ўздыхнуць. Схоў хоць і не выдатны, але які ёсць. Ён вырашыў чакаць тут раніцы.

Але месца пад каранямі было зусім няшмат, і ён зразумеў, што у такой паставе ён не зможа пралажыць доўга. Ясь пачаў павольна, каб не нарабіць шуму, паварочвацца, і ў гэты момант яму падалося, што глеба пад ім прасядае. Ён інстынктыўна падаўся наперад, але было ўжо запозна: Ясь адчуў, што правальваецца.

Ён саслізгваў уніз разам з вільготнай, цяжкай зямлёй, і Ясю здалася, што гэтая яма ніколі не скончыцца. Нарэшце ён упаў на дно.

Ён ляжаў у поўнай цемры, чакаючы, што зараз яго засыпле зямлёю. Але было ціха. Ясь паварушыўся: здаецца, нічога не паламаў. Трэба было выбірацца назад. Ён падняўся на ногі, вытрас зямлю з валасоў і намацаў сцены. Яма была амаль вертыкальнай. Ясь паспрабаваў лезці наверх, але на сценах не было нічога, за што можна было б захапіцца ці на што можна было б паставіць нагу. Пасля некалькіх няўдалых спробаў, цалкам змучаны, ён вырашыў спыніцца.

Але думаць спакойна не атрымлівалася. Няўжо вось так усё і закончыцца, тут, у нейкай незразумелай і цёмнай яме, дзе яго ніхто — нават ягоныя пераследнікі — ніколі не знойдзе? Дзе выйсце? Можа, яшчэ раз заплюшчыць вочы ў спадзевае на дзіўнае святло, якое ён бачыў наўсёгды? Ясь так і зрабіў.

Нічога.

Так і ведаў...

Хаця пачакай.

Нешта быццам бы з'явілася перад вачыма, нейкая светлая кропачка. Але адразу ж знікла.

“Гэта ад стомы?”

Не, нешта ўсё-такі ёсць. Вакол яго пачалі праяўляцца, пакрысе вымалёўвацца залаціста-чырвоныя абрысы гэтага месца. У хуткім часе Ясь змог разабраць, што лаз падымаецца ўверх і трохі ўбок і губляецца ў цемры. Уздых горычы вырываўся з ягоных вуснаў: стала зразумела, што падняцца тут немагчыма. Ён некалькі разоў расплюшчваў вочы, але толку ад гэтага не было. У нязручным тунэлі, зробленым ці то людзьмі, якія зусім не клапаціліся пра камфорт тых, хто будзе ім карыстацца, ці то прыхамаццю прыроды, якая пракладала шлях так, як было зручна толькі вадзе, панавала абсалютная цемра — святлу месяца сюды было не дабрацца.

Ясь зноў заплюшчыў вочы і вырашыў разгледзець дно ямы. Яно было завалена глебай, разам з якой ён сюды ўваліўся. Ён прысеў і, на сваё здзіўленне, убачыў, што супрацьлеглая сцяна ямы не даходзіць да дна: паміж ёй і глебай быў невялікі прагал.

Ясь падабраўся бліжэй, схіліўся і зразумеў, што лаз ідзе далей. Верхні вузкі тунэль тут амаль пад простым кутом пераходзіў у больш шырокі, які ішоў, як яму здалося, паралельна паверхні зямлі. “Калі дарогі назад няма, значыць, трэба ісці наперад”, — падумаў Ясь і пачаў разграбаць пясок. Урэшце ён расчысціў лаз настолькі, што можна было прасунуцца.

Гэты тунэль сапраўды быў куды больш шырокі. Хлопец споўз у яго па насыпанай зямлі і выпрастаўся ва ўвесь рост. Тунэль ішоў спачатку без нахілу, а потым стаў заўважна скіроўвацца ўніз. Ясь спачатку баяўся, што ўвапрэцца ў глухую сцяну, затым чакаў, што яшчэ крыху — і ён некуды выйдзе, але ход усё не канчаўся. Праз нейкі час спуск стаў зусім стромкім, і абрысы наперадзе пачалі рабіцца цьмянымі, аж пакуль перад заплюшчанымі вачыма не паўстала непраглядная цямрэча. Ён прайшоў так яшчэ некалькі крокаў і спыніўся. Куды ісці далей — было незразумела. Па ілбе, нягледзячы на падземную прахалоду, прабеглі кропелькі поту. Ясь азірнуўся назад, зноў паглядзеў наперад — цемра, здавалася, яшчэ больш згусцела.

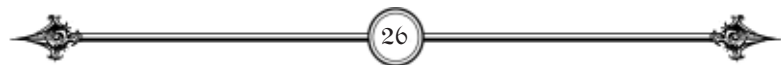
Ён стаяў нерашуча, не ведаючы, што можа быць наперадзе. “Расплюшчыць вочы? А што, калі я ўбачу толькі цемру?” Ён павагаўся секунду, быццам асцерагаўся страціць апошнюю надзею, і расплюшчыў вочы.

Асляпляльнае святло ледзь не збіла Яся з ног. Ён аж схіліўся ад нечаканасці.

Трохі ператрываўшы, пакуль вочы перастануць балець, ён, паволі прыпадаючы вейкі ды прыкрыўшы твар рукою, паспрабаваў зноў зірнуць навокал. Калі яркае мігценне ўваччу ўляглося, Ясь убачыў, дзе апынуўся.

Ён быў на беразе вялікага падземнага возера, з якога і сыходзіла святло. Пасярод возера стаяла старажытная вежа.

Яна ўздымалася недасяжна высока — як падалося Ясю, метраў на сто. Падсветленая знізу вадой, вежа гублялася

недзе далёка ўверсе, і абрысы яе вострага даху можна было толькі ледзь-ледзь разгледзець. Столі ж самой пячоры было не відаць — азёрнае святло на такую вышыню проста не сягала.

Ясь бачыў, што знаходзіцца на невялікім, зусім вузкім беразе. Возера было спераду і злева ад яго, а справа ўгару ішла і знікала ў цемры стромая сцяна пячоры. За сабой ён, азірнуўшыся, убачыў праход, з якога выйшаў: цёмны, вузкі, трохі вышэйшы за ягоны рост.

Па дробных берагавых каменьчыках ён зрабіў некалькі крокаў да вады. Возера ззяла зыркiм рубiнавым з залатымі пералiвамі святлом, адкiдвала дрыготкiя блiкi на камянi i сцены пячоры.

Ясь прысеў на беразе, дакрануўся да яркай вады і павольна апусціў у яе сваю далонь. На дотык вада была звычайнай, хiба што трохi халаднейшай за рачную. Ён дастаў з возера невялiкi каменьчык i ўбачыў, што i ягоная далонь, i каменьчык таксама свецяцца, але зьянне гэтае было значна слабейшым. Яно згасала на вачах, i, калi вада высахла, знiкла i святло.

Да вежы было каля двухсот метраў. Ясь увайшоў у возера і нетаропка пакрочыў, чакаючы, што вось-вось бераг рэзка пойдзе ўніз, і ён не дастане дна. Аднак узровень вады не змяняўся, яна даставала яму толькі да костачак, і Ясь пайшоў наперад, здзіўлены і ўзрадаваны, што яму не давядзецца плысці. Ён ступаў у халоднае зьянне, і лёгкія хвалі святла разыходзіліся па вадзе.

Падыходзячы ўсё бліжэй да вежы, Ясь разглядваў яе. Высачэзная, з разнастайнымі вокнамі, вежачкамі і байніцамі, яна заварожвала сваёй таямнічасцю. “Цікава, ці

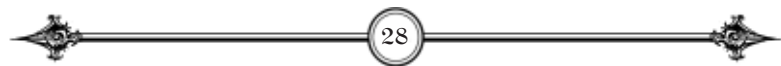
ёсць там хто? — думаў Ясь. — І што гэта за людзі, якія маглі б жыць тут, пад зямлёй?”

Праз некалькі хвілінаў ён дабраўся да падмурка. Прыступкі, ніжнія з якіх хаваліся ў вадзе, вялі да ўваходу: да вялізных, закругленых уверсе жалезных дзвярэй з кальцом замест ручкі. Ён узяўся за гэтае кальцо і з усёй моцы пацягнуў на сябе. Дзверы прыадчыніліся.

У гэтай вежы нехта жыў. Унутраная пляцоўка была асветленая. Ясь устаў на дыбачкі і зняў замацаваную на сцяне паходню. Як ён і меркаваў, унутры на навершы была наліта азёрная вада. Паставіўшы паходню на месца, ён падышоў да вінтавой лесвіцы, якую заўважыў насупраць, і пачаў падымацца наверх.

Ісці было складана, высокія прыступкі рабілі ўзыходжанне павольным. “Хаця, з іншага боку, — думаў ён, цяжка перастаўляючы здранцвелыя ногі ды ўзгадваючы кніжкі па гісторыі, — зразумела, чаму збудаваці менавіта так: абараняцца ў такой вежы нашмат лягчэй, бо па вузкай і стромкай лесвіцы не зможа ўзбегчы адразу цэлы атрад нападнікаў”. Вада з паходняў, што былі развешаныя ўздоўж сценаў, свяціла лагодна і роўна, і гэта зусім не было падобна да трапяткога й няўстойлівага святла, якое дае агонь.

Ясь падымаўся каля дваццаці хвілінаў і толькі аднойчы спыніўся, каб аддыхацца і адпачыць. Яму ўжо хацелася, каб гэты бясконцы пад’ём хутчэй скончыўся, і з невымоўнай палёгкай ён убачыў апошнія прыступкі. Падняўшыся, ён ступіў у прыцемак верхняга пакою вежы. У гэты самы момант чыясьці рука заціснула яму рот. Праз долю секунды ён ужо ляжаў на падлозе тварам

уніз, адчуваючы, як яму балюча ўпёрліся каленам у спіну, а звяззеныя ззаду рукі моцна замотваюць вяроўкай.

— Дзе астатнія? — пачуў Ясь над сабою суровы шэпт.

— Я адзін, — ледзь вымавіў ён.

Нябачны ў цемры чалавек даў яму падняцца, але тут жа спрытна схапіў за звязаныя рукі, адвёў іх назад і ўверх, і Ясю давялося нахіліцца. Так чалавек пазбавіў яго ўсякай магчымасці вырвацца й завёў у суседні пакой. Там ён наўмысна пасадзіў Яся пад паходняй, а сам застаўся ў цені.

— Няўжо ў Вормара не хапае байцоў, што яны адправілі юнака? У цябе ж яшчэ малако на губах не абсохла! — у голасе Ясь пачуў непрыхаванае здзіўленне. — І што гэта за дзіўная вопратка?

— Гэта нармальная воп...

— Ты хто такі? — рэзка перабіў незнаёмец.

— А ты хто? — Ясь не ведаў, як трэба гаварыць з нападнікам: на “ты”, альбо на “вы”, але, седзячы са звязанымі за спінай рукамі, вырашыў, што тут не да цырымоніяў. — Наконт жа гэтага твайго Вормара...

— Ну-ну, асцярожней, ён мне не “мой”, — тон захопніка стаў пагрозлівым.

— ...Наконт жа Вормара, — працягнуў Ясь, — я ведаю толькі, што ягоным імем мне загадвалі спыніцца тыя людзі, якія хацелі мяне схапіць.

— Што ты кажаш? — іранізаваў голас. — І дзе ж гэта было?

— У пустым горадзе.

— І ў якім жа з пустых гарадоў?

— Як “у якім”? Тым, што зверху, над гэтай пячорай.

Ясеў захопнік рэзка выйшаў на святло. Гэта быў мужчына гадоў трыццаці, цёмна-русы, у вопратцы, што нагадала Ясю сярэднявечныя строі, якія ён калісьці бачыў у музеі. Незнаёмец памаўчаў некалькі секундаў, а затым хмыкнуў:

— Ты думаеш, я паверу ў байку, што ў горадзе нікога няма? Спахаплюся, пабягу наверх — і патраплю ў лапы шпегаў? — Ён пасунуў да сябе крэсла і сеў насупраць Яся. — Хлопча, я не ведаю, чаму ты пайшоў служыць Вормару, — і мне цябе нават трохі шкада, — але твае сябрукі закінулі цябе сюды як нажыўку. Падумай пра гэта. І распавядзі мне ўсю праўду.

Ясю здалася што тут, пад зямлёй, яму не хапае паветра. Ён раптам успацеў, кроў тахкала ў скронях, і ўсё гэта не давала сабрацца з думкамі.

— Праўду? — крыкнуў Ясь. — Праўда ў тым, што я не ведаю, дзе я і чаму тут! Я не ведаю, за каго лічыце мяне вы і за каго тыя людзі, што там, наверху! Праўда ў тым, што мне трэба вярнуцца у свой дом, які знаходзіцца немаведама дзе, вярнуцца назад, праз мора, праз гэты незразумелы туман!

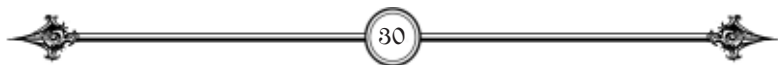
Чалавек моўчкі глядзеў на хлопца.

— Ды й навошта тым людзям наверху, — працягнуў пасля паўзы Ясь, — трэба было б штосьці прыдумляць з “нажыўкай”? Калі ім вядома, дзе вы, то чаму яны не спускацца і не схопіць вас?

Мужчына ўстаў і пачаў хадзіць узад-уперад. Затым павярнуўся да хлопца:

— Паўтары, што ты сказаў пра туман?

— Мой плыт панесла рэчка, і я патрапіў у нейкі дзіўны туман, такога я раней ніколі не бачыў... Ён узяўся

невядома адкуль. Не ведаю, як доўга я ў ім плыў... Затым апынуўся ў акіяне, і ўрэшце мяне вынесла да берага.

Чалавек глядзеў Ясю проста ў вочы:

— Ты жывеш у Эферыі?

— Дзе?

— Эферыя. Наша краіна. Наша выспа.

Выспа... Раней Ясь мог бы толькі марыць пра тое, каб апынуцца на выспе, на якой-небудзь дзіўнай зямлі. Але зараз, тут, ён не адчуваў ніякай рамантыкі. Ён адно запытаўся, — чамусьці асіплым голасам:

— Гэта далёка?

— Я думаю, хлопча, што гэта *вельмі* далёка... Дык што ў цябе за адзенне, ты кажаш?

— Звычайнае, у нас усе так апранутыя: штаны, кашуля, чаравікі.

— Як цябе завуць?

— Ясь. А вас як?

Чалавек падышоў да Яся і пачаў развязваць яму рукі.

— Маё імя Стэфан. Мяне завуць таксама “Шосты Захоўнік”, але для цябе гэта нічога не значыць, калі ты не з Эферыі. Дарэчы, звяртайся да мяне на “ты”.

Нечаканае вызваленне, здаецца, адабрала ў Яся рэшту сілаў. Калі Стэфан прапанаваў яму прайсці ў суседні пакой, Ясь падняўся, разумеючы, што зараз можа паваліцца: так дрыжалі яго калені.

Гэты пакой быў большы і лепш асветлены. Тут стаяў доўгі стол з крэсламі вакол, вялікі пясочны гадзіннік, на сценах віселі дзівосныя прыгожыя шчыты і самыя

разнастайныя мячы — ад кароткіх да вялікіх двусечных, некалькі відаў арбалетаў і лукаў.

Ясь не паспеў разгледзець як след усё гэтае багацце на сценах, як ягоны новы знаёмец прынёс і паставіў перад ім некалькі талерак з ежай, а таксама срэбны графін.

— Частуйся, брат! — Шосты Захоўнік сеў насупраць яго.

Ясь убачыў перад сабой хлеб, некалькі гатункаў сыру, зялёную цыбулю, яблыкі і яшчэ нешта з гародніны і садавіны, якіх ён не ведаў.

— Распавядзі мне, што ты бачыў наватэ, у горадзе, — Стэфан наліў яму вады з выкшталцонага графіна ў такі ж срэбны, з прыгожым арнамантам, келіх.

Ясь паднёс келіх да твару: вада злёгка пахла балотам. Такой жа яна аказалася і на смак — рыхтык як тая, што была ў доме пустога горада.

— Наватэ нікога няма. Калі не лічыць тых людзей, што хацелі мяне злавіць.

— Ты ішоў сюды ад мора? Па дарозе нікога не сустракаў?

— Так, я ішоў з самай раніцы. Але нікога не бачыў.

— Вось, значыць, чаму старэйшына не з'яўляўся апошнія дні. Яны іх арыштавалі, усіх...

— Хто “яны”?

— Прыслужнікі Вормара. Тыя, хто незадарага прадасць і свой народ, і сваіх бацькоў... — Стэфан устаў з-за стала. — Але, праба, ты паеш спачатку.

Ясь узяўся за эфэрыйскую ежу. У гэты час Шосты Захоўнік хадзіў па пакоі, і Ясь пачуў, як ён задуменна сказаў сам сабе: “Такога яшчэ ніколі не было...”

— Ну як? Выбар ежы тут не вельмі вялікі...

— Не, шчыры дзякуй, усё было смачна. — Пра ваду Ясь вырашыў прамаўчаць. — А што гэта за месца?

— Пячора Эйлон — гэта адно з самых патаемных месцаў Эферыі. Падземная вежа была пабудаваная яшчэ ў часы першых старэйшынаў Чырвонай Руды — горада, што там, нават. Тут можна было схаваць нешта ці схавацца самому, будучы ўпэўненым, што ніхто ніколі цябе не знойдзе. Адзіная нязручнасць — што ваду з гэтага возера нельга піць. Дарэчы, у даўнія часы яго ўзровень мог уздымацца вельмі высока — возера насычалася падземнымі рачулкамі, таму і вежу пабудавалі такую, пад самую столь пячоры.

Ясь устаў, падышоў да вузкага акна і паглядзеў уніз.

— Чаму вада свеціцца?

— Тамаш, старэйшына Чырвонай Руды, кажа, што вада тут такая з-за самой пячоры, але дакладна ён і сам не ўпэўнены. Увогуле, пра гэтую пячору да сённяшняга вечара ведала толькі два чалавекі: ён і я. Як жа ты яе знайшоў?

Ясь распавёў Стэфану пра ўсе прыгоды, якія нядаўна перажыў: пра ўцёкі з заплюшчанымі вачыма, пра дуб і падземны шлях сюды.

— Ну, брат... Даўно нішто мяне так не здзіўляла, — прамовіў Стэфан. — Скажу шчыра, мне цяжка паверыць у тую пагоню ўсялякую... — ён узняў руку, бачачы, што Ясь збіраецца яго перапыніць. — Але калі я паверыў, што ты прыплыў з-за туману, то мушу прыняць і гэта.

— Мне няма сэнсу падманваць.

— Значыць, быў дуб? Тамаш неяк казаў, што ў старажытнасці ў пячору быў яшчэ адзін ход. Атрымліваецца,

потым яго засыпалі зямлёй, а зверху і навокал пасадзілі дубы.

— Навошта?

— Можа таму, што ў Эферыю пазней прыйшлі спакайнейшыя часы. Войны паміж гарадамі спыніліся, хавацца не трэба было, і падземным сховам больш не карысталіся. А веды пра існаванне вежы перадавалі ад старэйшыны да старэйшыны — на такі выпадак, як мой.

— А што за выпадак?

— Калі казаць коротка, то Вормар — той чалавек, які сядзіць зараз на пасадзе Уладара Эферыі, — палюе на мяне. У гэтым горадзе былі мае сябры. Тамаш схаваў мяне ў вежы. І, баюся, усіх за гэта арыштавалі.

— І дзе зараз тыя людзі?

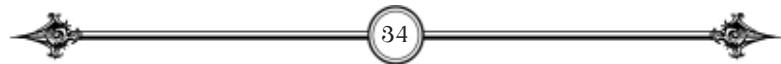
— Адзінае месца, куды іх маглі павесці, — гэта Лагерь у Пустэльні. — Шосты Захоўнік нявесела пасміхнуўся. — Даўно я там не быў.

— Ты збіраешся пайсці туды?

— Гараджане заплацілі занадта дарагі кошт за маю свабоду. Я абавязаны паспрабаваць ім дапамагчы. — Стэфан памаўчаў. — Я выходжу перад світанкам. Мы зможам разам падняцца ў горад, так, каб нас не заўважылі. Я пакажу, дзе можна набраць вады. Шкада, што не ўдасца паразмаўляць больш падрабязна, мне было б цікава даведацца пра гэты туман... Тваё з'яўленне тут — гэта ўжо сама па сабе дзіўная справа. Так ці інакш, табе, Ясь, лепш не заставацца ў гэтай ваколіцы, я б параіў табе ісці ў сталіцу, у Вертагард.

Ясь паглядзеў Стэфану ў вочы:

— Як мне вярнуцца дадому?

— На тваё пытанне ў мяне няма адказу. Але магу сказаць, што праз туман, як ты сюды прыплыў, ты не вернешся. Да туману можна даплыць: за суткі на добрым караблі. Але прабрацца праз яго немагчыма, гэты туман атачае ўсю Эферыю. — І, заўважыўшы выраз твару Яся, Стэфан паспешаўся дадаць: — Аднак ёсць чалавек, які зможа адказаць на тваё пытанне, — Геранім.

— Хто гэта?

— Ён — мой сябра, і ён — чалавек, які верыць, што такія цуды, якія адбыліся з табой, магчымыя. Геранім прачытаў безліч старажытных хронікаў, таму часам яму вядома тое, чаго не ведае больш ніхто. Ён будзе рады з табой пагаварыць. І, думаю, зможа дапамагчы табе.

— Дакладна зможа?

— Я не быў бы ў гэтым упэўнены, калі б некалькі месяцаў таму ў нас не адбылася адна цікавая размова.

Ясь з надзеяй паглядзеў на Стэфана. Той працягнуў:

— Акурат пра гэта мы і гаварылі — пра туман. Геранім знайшоў адзін вельмі стары рукапіс у Горным, мястэчку на ўсходзе Эферыі. Як ён сказаў, гэта быў тэкст “з самага світанку нашай гісторыі, з часоў першых Уладароў”. Пергамент амаль разваліўся, мова была такая, на якую нашая ўжо мала падобная, але ён разбраўся.

— І... і што там было?

— Там была гісторыя пра тое, што ў тыя даўнія часы вельмі зрэдку, але здаралася, што ў Эферыю траплялі іншыя людзі, — як і ты, праз туман, з мора. Назад такой самай дарогай ніхто з іх вярнуцца не змог...

У Яся сціснула горла.

— Калі ніхто не змог, то ў чым тут можа быць дапамога мне? — расчаравана сказаў ён.

— Не спяшайся, гэта не ўсё. Аднойчы, на здзіў Трэцяму Уладару Эферыі, адзін з ягоных памочнікаў знайшоў шлях, як вярнуць такога чалавека назад. Калі на выспе з'явіўся чарговы — і апошні — нечаканы вандроўнік, таму памочніку ўдалося гэта зрабіць. Вось, у Гераніма ёсць гэтыя запісы.

— Відаць, твой сябра здзівіцца, калі ўбачыць мяне, — сказаў Ясь. — Якраз такога “нечаканага вандроўніка”.

— Здзівіцца — гэта яшчэ мала сказана! Яго так захапіў гэты стары тэкст, што ён гаварыў пра яго вельмі доўга, а звычайна ён чалавек маўклівы.

— Значыць, я іду да Гераніма! — рашуча сказаў Ясь. — Як да яго дабрацца?

— Час цяпер у Эферыі не зусім спакойны. Трэба будзе ісці асцярожна.

— Добра, буду асцярожны. Як бы там ні было, але мне трэба знайсці яго, каб вярнуцца дадому. Іншага ж варыянту ў мяне няма.

— Геранім жыве ў сталіцы. Запомні месца: вуліца Замкавая, яна ідзе ад Цэнтральнай плошчы; на ёй знойдзеш карчму “Ля Магістрата”, у яе дварах — невялічкая крама, называецца “Кнігі і Рэчы”. Гэта там. Зойдзеш да яго, скажаш: “Я шукаю працу кніжнага падмайстра”. Ён запытае, што ты ўмееш. Адкажы: “Раблю пераплёт для старых кніг”. Так ён зразумее, што ты ад мяне. Я часам адпраўляў да яго нашых людзей, калі ім трэба была дапамога... Запомніў?

— Так.

— Калі ўсё будзе добра, дабярэшся адсюль за некалькі дзён. Галоўнае, каб хапіла вады. Зрэшты, я дам табе некалькі залатых манет, ваду ты зможаш купіць па дарозе.

— Ваду?

— Ну так. Дарога ж не блізкая. А ў Эферыі зараз вады мала. Тая, што ёсць, — кепская. У лепшым выпадку — на смак як балота. Раней было не так.

— А што здарылася з вадой?

— Адно магу сказаць дакладна: з таго часу, як Вормар абвясціў сябе Уладаром, гэта значыць за апошнія дваццаць чатыры гады, з вадой робіцца невядома што: крыніцы і калодзежы высыхаюць, вада ў рэках псуецца. Спачатку яно было быццам незаўважна. Але зараз гэта пакута для ўсіх жыхароў Эферыі.

Ясь кінуў позірк на срэбраны келіх і адвёў вочы.

Стэфан павярнуўся да пясочнага гадзінніка, што стаяў у пакоі:

— Да світання яшчэ тры гадзіны, можаш крыху адпачыць. А мне пакуль трэба сабрацца.

Ён правёў Яся ў адзін з невялікіх пакояў. Ясь, не распранаючыся, прылёг на ложак. Шосты Захоўнік выйшаў, але праз імгненне вярнуўся.

— Хацеў запытацца, — сказаў ён. — Якая яна, твая краіна?

— Зусім іншая, — адзінае, што змог адказаць Ясь.

ДРУГІ ДЗЕНЬ

адымайся... Падымайся, брат.

Ясь ускочыў.

— Не бойся, не праспалі.

Трывожны, неглыбокі сон знік, і Ясь убачыў, што ў пакой зайшоў Стэфан.

— Нам трэба ісці.

Ясь страсянуў галавою, каб пазбавіцца санлівасці, і ўстаў.

— Наверсе ўжо раніца?

— Хутка будзе... Вось што мне ўдалося тут знайсці, — Шосты Захоўнік працягнуў яму адзенне. — Спадзяюся, табе якраз. Будзеш ісці ў гэтым — ніхто на цябе не зверне ўвагі.

Ясь узяў вопратку і паглядзеў на яе: карычневая кашуля і штаны, такога ж колеру чаравікі, падобныя да макасінаў, кофта.

Стэфан выйшаў і прынёс скураны мех, падобны да заплечніка, — яго можна было павесіць за спіну.

— Што тут? — запытаўся хлопец.

— Запасное адзенне — дарога ў цябе не блізкая. Вось яшчэ хлеб і сыр, вады мы набярэм у горадзе.

Такую ж самую торбу Стэфан накінуў на плячо і сабе.

— Вазьмі яшчэ гэта, — Захоўнік працягнуў Ясю дзве пустыя біклажкі. — Чакаю цябе каля лесвіцы.

Ясь хутка пераапрагнуўся, кінуў позірк на сваё, прывычнае адзенне, якое зараз адзінока ляжала на драўляным крэсле, і выйшаў з пакоя.

Стэфан ужо чакаў. Ён быў апяразаны пасам, на якім злева вісеў меч, а справа — доўгі кінжал. Захоўнік пайшоў першым, Ясь пакročыў за ім. Так, моўчкі, яны спусціліся, адчынілі браму і выйшлі з вежы ў возера святла. Стэфан упэўнена пакročыў у бок, адваротны таму, з якога дабіраўся сюды Ясь.

Хлопец яшчэ раз, падняўшы галаву, зірнуў угару, імкнучыся ўбачыць самы верх вежы. Потым дастаў з заплечніка адну біклажку, схіліўся і пачаў набіраць туды азёрную ваду.

— Яе нельга піць! — зірнуўся Стэфан.

— Я ведаю, але ж гэта такі цуд!

Ясю хацелася набраць гэтай дзівоснай вады, хоць ён і ведаў, што гэта не зусім разумна — займаць адну з дзвюх вольных біклажак. Напоўніўшы яе, ён уставіў тугі корак і пайшоў праз возера, спрабуючы не адставаць ад Шостага Захоўніка.

Неўзабаве яны наблізіліся да берага, і Стэфан дастаў паходню, якая была прымацаваная ў яго за спінай, ды зачарпнуў вады ў жалезную місачку-наверша.

Ясь заўважыў, што са сцяны пячоры цячэ ручай звычайнай вады. Там, адкуль ён выцякаў, было нешта падобнае на ход.

— Вось і шлях у горад, — сказаў Стэфан і дадаў: — Вада таксама не пітная.

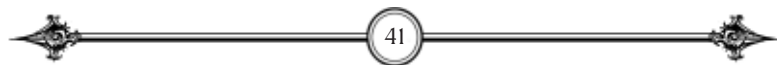
Ход быў прасторным, і па ім можна было ісці вольна. Яны вырушылі наперад абмялелым падземным рэчышчам. Шлях паварочваў то ўправа, то ўлева і падымаўся ўсё вышэй і вышэй. Вада ў паходні дрыжала, і ад гэтага вогненна-гранатавыя водбліскі танчылі па сценах і столі.

Ясь узгадаў свае ўчарашнія прыгоды і вырашыў яшчэ раз праверыць, ці зможа ісці ў цемры ўсялякую. Заплюшчыў вочы. І... На гэты раз — сапраўды цёмна. Ніякага пробліску, усё як звычайна, быццам і не было нічога.

Пакрысе ход пачаў звужацца і рабіцца ўсё ніжэйшым. Ісці цяпер можна было толькі адзін за адным, прыгнуўшыся. Стэфан запаволіў крок, а затым спыніўся. Праход у гэтым месцы раздзяляўся. Ручай ішоў далей, губляючыся ва ўсё больш вузкім рэчышчы. А злева ад іх пачынаўся яшчэ адзін лаз — без вады.

Калі яны павярнулі налева і ўвайшлі ўнутр, Ясь убачыў: гэта быў не проста тунэль, а лесвіца з безліччу высечаных у тоўшчы скалы прыступак.

Яны падымаліся доўга, аж пакуль Стэфан не азірнуўся і не паведаміў: “Прыйшлі”. Яшчэ праз некалькі крокаў лесвіца скончылася невялічкай пляцоўкай. Ясь прыгледзеўся і ўбачыў цёмныя металічныя дзверы. Стэфан прыхіліў паходню да сцяны, дастаў з кішэні вялікі ключ

і некалькі разоў з сілай правярнуў яго. Было бачна, што гэтымі дзвярыма карыстаюцца не часта.

— Ясь, патрэбная твая дапамога, — паклікаў ён. — Зараз трэба піхаць іх што ёсць моцы.

Яны ўперліся рукамі ў холад жалеза. Таўшчэзныя дзверы незадаволена зарыпелі і адчыніліся. Ясь і Стэфан увайшлі ўнутр цёмнага памяшкання.

Тут было нашмат цяплей, чым унізе, і ў святле паходні Ясь разгледзеў, што знаходзяцца яны ў падвале: па сценах ішлі паліцы з гліняным посудам, на падлозе стаялі вялікія, у палову чалавечага росту, збаны. Азірнуўшыся, Ясь убачыў, што з гэтага, унутранага, боку дзверы выглядаюць як звычайная сцяна. Зноў у чатыры рукі, яны павольна прычынілі іх, і цяпер месца, дзе быў уваход у тунэль, ужо нічым не выдавала сябе.

Стэфан павёў Яся па невысокай лесвіцы наверх, і яны падняліся, адчыніўшы над сабой драўлянае вечка. У перадсвітанкавым прыцемку Ясь убачыў, што апынуўся ў доме, падобным да тых, у якіх ён быў учора.

— А цяпер трэба быць асцярожнымі, — сказаў Стэфан.

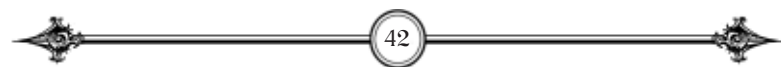
— Чый гэта дом? — запытаў Ясь, азіраючы бязлюдны пакой.

— Тамаша. Мой бацька з ім сябраваў, і я часта бываў у яго тут, у Чырвонай Рудзе, — яшчэ з дзяцінства.

— Чаму гэты горад так называецца? — запытаўся Ясь.

— Думаю, ты бачыў, якога колеру тут зямля, — адказаў Стэфан, падышоў да акна і пільна ўгледзеўся ў вуліцу: — Здаецца, нікога. Зараз набярэм вады.

Яны выйшлі вонкі. Неба на ўсходзе пачало святлець. Было ціха.

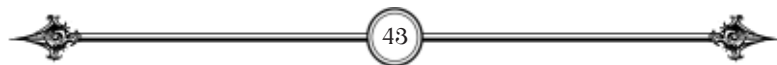
У двары дома з зямлі выцякала невялічкая крыніца, якая ручайком бегла далей у старанна выкладзеным каменьчыкамі латачку. Ясь і Стэфан напіліся (па смаку можна было здагадацца, што гэта тая ж вада, якая была ў Стэфана ў вежы) і напоўнілі свае біклагі.

Дом стаяў на самым ускрайку горада, аднак, як зразу-меў Ясь, не там, дзе мінулай ноччу ён збягаў ад пагоні, — тут не было відаць абрысаў дубровы.

— Ціха! — раптам сказаў Стэфан і паглядзеў на сусед-нія дамы. Ён насцярожыўся, прыслухоўваючыся. — Не, усё нармальна... Цяпер самае галоўнае для нас — дабрац-ца да травы. Хутка і незаўважна.

Яны пакінулі горад. Ясь ішоў шырокім крокам за Шостым Захоўнікам, стараючыся рабіць гэта як мага цішэй. Пад нагамі была ўсё тая ж чырвона-карычневая сухая зямля, але далей наперадзе можа было заўважыць зарасці. Калі гэта была трава, пра якую казаў Стэфан, то яна была вельмі высокай — ніяк не меншай за рост Яся. Пакуль яшчэ прыцемак, ім трэба дайсці туды. Менш за ўсё Ясю хацелася, каб іх заўважылі пры ранішнім святле на адкрытай прасторы. Пагоні мінулага дня яму хапіла з лішкам.

Дасягнулі зарасцяў яны якраз перад тым, як неба пасвятлела настолькі, што ўсё навокал стала выразна бачным. Трава аказалася для Яся зусім незнаёмай і вельмі дзіўнай: па-першае, яе сцябліны былі шырынёй з ягоную далонь і вышынёй са Стэфана — таму нават не даводзілася згінацца, каб ісці незаўважным. Па-другое, — і гэта было самым дзіўным — сцябліны былі лядова-празрыстымі. У іх не толькі было добра відаць шматлікія пражылкі, але

праз іх Ясь мог разгледзець сваю руку. Згубіць Стэфана ў такой траве было б складана — нават калі ён заходзіў трохі далей, скрозь траву была бачная ягоная постаць. Падзьмуў лёгка вецер, і трава загойдалася, зашамацела, быццам бы марскія хвалі накатваліся на пясок.

У гэты момант узышло сонца. Ясь ажно разгубіўся, у яго заняло дух: вакол усё ўспыхнула пунсовым колерам. Празрыстая трава, як толькі яе крануліся першыя сонечныя промні, стала бардовай, затым чырвонай, а праз некалькі хвілінаў — іскрыста-памаранчавай. Бяскрайнія прасторы пералівалася самымі разнастайнымі адценнямі аранжавага колеру, нібы вітаючы ўзыход свяціла.

— Ніколі не бачыў? — здзівіўся Стэфан. — Гэта сонечная трава. Яна заўсёды такога ж колеру, як і сонца. А калі дзень пахмурны, яна блякла-шэрая. Расце мала дзе, але якраз тут яе хапае. Лічы, што табе пашанцавала: гэта сапраўды прыгожа.

Ясь ішоў, як зачараваны, рассоўваючы яркія сцябліны ў бакі.

— Асцярожна толькі, не згубіся тут, — папярэды Стэфан.

Ясь прапусціў яго словы міма вушэй і быццам забыўся пра ўсё на свеце, ідучы наперад. Ён цешыўся тым, як іскрыцца святло, як яно дзівосна пераломліваецца ў празрыстай траве, захоплена азіраўся, гледзячы на чароўныя яркія сцябліны, якія калыхаліся вакол яго. Пакуль не зразумеў, што згубіў Стэфана.

Яго не было нідзе. Ясь кінуўся наперад, спрабуючы яго дагнаць, але сцяміў, што не ведае, дзе зараз “перад”.

Аранжавы акіян гайдаўся, і Ясю здалося, што ён зараз патоне ў ім, і зіхоткія хвалі назаўжды накрываюць яго сабой.

— Стэфан! — выгукнуў Ясь.

Не, занадта ціха — шolah травы перакрывае голас.

— Стэ-э-эфа-а-ан!

Адказу не чуто. “А можа нельга так крычаць? Што, калі пачуюць тыя, што ў горадзе? Не так ужо і далёка мы адышлі”.

Ясь не ведаў, што рабіць: стаяць у надзеі, што яго знойдзе Стэфан, ці ісці, шукаючы самому. Аднак хваляванне не дало стаяць на месцы, і ён пайшоў проста перад сабой, адкідваючы сцябліны ў бакі. Ён прасоўваўся далей і далей, выгукваючы імя свайго новага сябра, аж пакуль нешта чорнае не выскачыла ў яго з-пад ног і не шуганула ўгору перад самымі ягонымі вачыма. Ясь адхіснуўся назад, баронячы твар рукамі.

Усчаўся страшэнны вэрхал, шум, крык. Наваколле выбухнула такім галасам, што, здавалася, магло падняць і мёртвага ў дзесяці кіламетрах навокал. Шум быў паўсюль: па баках, унізе і нават недзе ўверсе. Ясь апусціў рукі: сотні шэра-чорных птушак узвіліся ўверх, стракочучы і лапочучы крыламі. Ён зірнуў уніз, у траву: сярод сцяблінаў, на зямлі, ляжала безліч птушыных гнёздаў.

Раптам хтосьці ўзяў яго за плячо:

— Дык вось ты дзе!

Стэфан хацеў выглядаць строгім, але Ясь заўважыў: ён рады, што Ясь знайшоўся, хоць і не хоча гэтага паказваць.

— Лепшага спосабу паведаміць ворагам пра тое, дзе ты знаходзішся, бадай, не знайсці. Таму хадзем хутчэй — і не губляйся болей!

Далейшую дарогу Ясь трымаўся поруч з Шостым Захоўнікам, спрабуючы не адставаць. Яны ішлі яшчэ не менш за гадзіну. Сонца паднялося вышэй, і трава стала залаціста-жоўтай.

Зусім нечакана для Яся зарасці скончыліся. Перад сабой ён пабачыў невысокія пагоркі, парослыя лесам.

— Дарога ўжо блізка, — Стэфан паказаў рукой. — Там будзе старажытны шлях, які ідзе ад вялікага ўзбярэжнага горада Шэрая Скала да самага Вертагарда.

Ясь яшчэ раз азірнуўся на дзівосную траву і пайшоў за Стэфанам у бок тракту.

Мясцовасць тут змянялася. Раўніна пераходзіла ў пагоркі, і падарожныя зайшлі ў негусты, светлы лес. Гэта быў лісцвянік: дрэвы, падобныя на тыя, да якіх Ясь прывык у сябе дома. Тут яны зрабілі прывал. Пад адным з пагоркаў знайшлі вялікае цяністае дрэва і селі на мох. Дасталі круглы хлеб ды сыр з сваіх заплечнікаў, і пасля таго, як моўчкі паснедалі, Ясь запытаў:

— Колькі адсюль ісці да сталіцы?

— Табе — каля пяці дзён. Шлях нескладаны — па дарозе не будзе ні гор, ні балотаў. Галоўнае, не заходзь у пустыя гарады. Гэта небяспечныя месцы.

— Пустыя гарады?

— Так. На жаль, зараз такіх хапае. Гадоў дзесяць таму гэта пачалося: людзі сталі пакідаць паселішчы, дзе калодзежы высахлі ці вада цалкам сапсавалася. Цяпер гэтыя гарады стаяць зусім закінутыя. Ці амаль зусім: часам там знаходзяць прыстанішча разбойнікі. Альбо тыя, каму трэба схавацца.

Стэфан дастаў з заплечніка шырокі шэры пояс.

— Вада зараз каштуе вельмі дорага. Вось табе грошы на піццё, начлег і ежу, — Ясеў спадарожнік разгарнуў тканіну, і на сонцы заблішчэлі залатым святлом манеты. — Поясам трэба абматацца пад адзеннем: так будзе спакайней.

— Вялікі дзякуй. А гэта хто? — запытаўся Ясь, паказваючы на профіль, што ззяў на грашах.

— Ага, вось, дарэчы, і Вормар — пазнаёмся, — скрывіўся Стэфан, ткнуўшы пальцам у залатое аблічча, і зноў глянуў на Яся: — Запомні: старайся не звяртаць на сябе лішняй увагі. Начуй у заезных дамах, грошай хопіць. Не купляй мутнай або цёмнай вады: яна хоць і нашмат таннейшая, але я не перакананы, што ты дойдзеш да Вертагарда, калі будзеш яе піць.

— Зразумела.

— І вось яшчэ што: з гэтым абыходзіцца ўмееш? — Стэфан, адчапіўшы ад пояса, працягнуў Ясю похву з кінжалам.

Ясь выцягнуў кінжал, узважыў на руцэ.

— Добрая зброя. Дома я займаўся фехтаваннем. Там, праўда, была шпага.

— Ну, будзем спадзявацца, што ён табе не спатрэбіцца. Толькі трымаць трэба ў правай руцэ.

— Не, у левай. Я — ляўшун.

— Ляўшун? — Стэфан здзівіўся. — Гэта ж такая рэдкасць!

— Хіба?

— Канечне!.. — ён хмыкнуў. — Але добра, размова ж не пра гэта. Так ці інакш — са зброяй табе будзе спакайней.

— Вялікі дзякуй за дапамогу, — сказаў Ясь.

— Пачакай, было яшчэ нешта... Ага, узгадаў! Трэба ж памяняць табе імя. — Стэфан на хвілю задумаўся. — Як табе такое: “купец Занізі́н з-за Нізі́н”? Пойдзе? Ці, давай так, — Стэфан стаў, падняўшы твар угору і падпёршы пальцамі падбароддзе. — Зараз, пачакай... Вось такое: “рыцар Лабалот з замку ля балот”?

Ясь задумаўся. Паміж першым і другім выбраць было складана. Ён глядзеў на Стэфана і ўрэшце адказаў:

— Не, “рыцар Лабалот” — гэта ж язык можна зламаць. Я прапаную проста: “Вялікі падарожнік Прыплыўзту-Ману”.

Яны абодва рассмяліся.

— Добра, — сказаў Стэфан, — ты мяне раскусіў. Ну што ж, здаецца, я расправёў табе ўсё асноўнае пра дарогу.

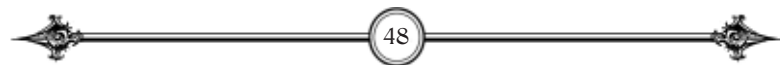
— Але ўсё-такі, Стэфан, скажы: чаму хочучь злавіць цябе? Чаму спрабавалі схапіць мяне? І хто такі гэты Вормар?

— А ці табе гэта трэба? Менш будзеш ведаць — менш будзеш хвалявацца. Для цябе галоўнае — знайсці Гераніма.

— Мне гэта трэба. Калі ўжо гэтыя людзі палявалі на мяне, то было б някепска ведаць, хто яны і чаго хочучь.

Стэфан памаўчаў.

— Давай зробім так, — ён зноў адчыніў заплечнік і апусціў руку ўнутр. — Я дам табе пачытаць тое-сёе. Не з сабой, канечне. Калі б у цябе гэта знайшлі ворагі, то лепшае, на што можна было б спадзявацца, — правесці рэшту жыцця ў халоднай камеры. Прачытай, тут няшмат. — Ён дастаў з сваёй торбы штосьці, загорнутае ў тканіну. — Не думаю, аднак, што гэта будзе надта

вясёлая гісторыя, дый супакою ў дарозе гэта табе не дадасць.

Ясь працягнуў руку і ўзяў патрапаную брашурку, якую, відавочна, чыталі не адзін раз. Яна была кішэннага фармату і зусім тонкая — на некалькі аркушыкаў. На першай старонцы, уверсе, было напісана:

“Веснік Эферыі. № 3. Праўда аб тым, як Вормар запанаваў у Эферыі”

Ясь прыхіліўся спінай да камля дрэва і пачаў чытаць:

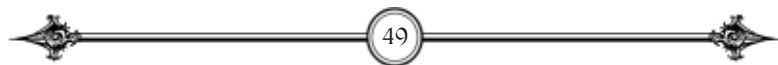
“Дазволь нагадаць табе, адважны чалавек, аб тым, што было ў дні тваёй маладосці. Альбо, калі ты яшчэ юнак, то раскажаць аб тым, што было да цябе: як быў падступна скінуты Уладар Арыстарх і як узвысіўся і завалодаў зямлёю падманичык Вормар.

Уладар Арыстарх быў абраны ўсім народам у час, калі памёр Тадэй, Уладар папярэдні.

Абранне ж Арыстарха Уладаром было такім.

У першы дзень другога месяца па смерці Уладара Тадэя ўвесь народ Эферыі сабраўся ў сталіцу для таго, каб абраць сабе новага кіраўніка. Амаль усе жыхары краіны хацелі бачыць новым Уладаром краіны Арыстарха, сумленнага і сціплага чалавека, што заслужыў шанаванне справамі, якія здзяйсняў на карысць людзей Эферыі.

У гэты дзень на галоўнай плошчы Вертагарда і вакольных вуліцах весела гралі музыкі, а людзі спявалі песні

пра Эферыю і веліч мінулых часоў. Перад замкам стаялі вялізныя Шалі Выбару, на якіх, наводле старога звычаю, вызначалася, ці стане гэты чалавек наступным Уладаром.

Кожны дарослы жыхар Эферыі, хто быў за гэтага чалавека, клаў свой знак — круглы медны жэтон з выявай шалю — у вялізную правую чашу вагаў, а хто быў супраць — у левую. Калі правая чаша пераважвала левую — гэта азначала, што вылучаны людзьмі чалавек станавіўся Уладаром. Калі не, то народ шукаў іншага, больш дастойнага. Такая традыцыя вялася з часоў Генрыка, Дзевятнаццатага Уладара Эферыі.

На працягу трох месяцаў пасля абрання Уладара медныя знакі мусілі заставацца ў вагах. Па сканчэнні ж гэтага часу любы чалавек мог падысці да вагаў, узяць адзін знак і перакласці яго ў іншую чашу. Старажытны Закон Эферыі быў такім: калі чаша тых, хто не падтрымлівае Уладара, пераважыць чашу тых, хто падтрымлівае, ён павінен сысці з замка, а на яго месца людзі абіраюць новага.

Аднак яшчэ ніколі ў гісторыі Эферыі левая чаша не пераважвала правай. У праўдзівых хроніках, якія сёння Вормар хавае, было запісана, што тройчы за ўсю гісторыю каралеўства шалі амаль зраўняліся. Але тыя Уладары сышлі ў правільны час, не чакаючы, пакуль людзі іх няўзлюбяць.

Такім чынам, у той дзень жыхары краіны склалі свае знакі ў правую чашу і абралі Арыстарха Уладаром. Ён справядліва і мудра кіраваў Эферыяй на працягу трох год.

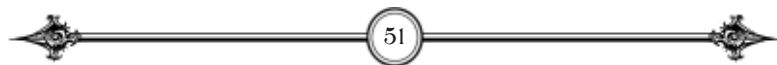

Уладар Арыстарх любіў старыя кнігі, у якіх распавядалася пра даўнія часы. На другім годзе свайго валадарання ён натрапіў на старажытную хроніку, дзе быў запіс пра знойдзеную Магнусам, першым эферыйскім Уладаром, крыніцу Жывой вады.

Напісана было, што знайшоў яе Магнус у адной са сваіх вандровак. Вада з гэтай крыніцы была надзвычай чыстай і смачнай, а самае галоўнае — выпіўшы яе, людзі вылечваліся ад хваробаў, нават такіх, у якіх не маглі дапамагчы ўжо ніякія лекары.

У тыя далёкія часы Уладар кіраваў не ўсёй Эферыяй, а толькі Вертагардам. За гарадскімі сценамі было ўжо небяспечна: там панавалі разбойнікі і рабаўнікі. Таму Магнус вырашыў не расказваць нікому, дзе цячэ крыніца, разважыўшы, што ёю могуць завалодаць ліхадзеі. Ён, аднак, прывёз вялікі запас гэтай вады і паставіў ля гарадской брамы ў сталіцы. Кожны, хто хацеў, мог прыходзіць і піць, не заплаціўшы ніводнай срэбнай манеты. Хворыя ацаліліся ад хваробаў; тыя, хто жыў у трывогах ці ў роспачы, напаўняліся радасцю і надзеяй. Былі нават выпадкі, і неаднойчы, што ўжо на падыходзе да гарадской брамы, яшчэ не дайшоўшы да бочак з вадой, кульгавыя людзі пачыналі хадзіць вольна, сляпыя атрымлівалі зрок, а нямыя — мову.

І вось разбойнікі, што ваявалі з Магнусам, намерыліся захапіць крыніцу. Яны хацелі прадаваць Жывую ваду за вялізныя грошы. Для гэтага яны вырашылі напацьці на Вертагард і ўзяць у палон Уладара, каб даведацца пра месца, дзе цячэ Жывая вада. Яны пачалі збіраць вялікае войска і паставілі на яго чале найжахлівейшага з іх

саміх — ліхадзея на імя Кадук. Калі Магнус зразумеў, што гэтую вайну ён можа не выйграць, ён стварыў штосьці, што павінна было дапамагчы нашчадкам знайсці крыніцу Жывой вады. Ён назваў гэта “Пэтрафор”.

Пазней ён сабраў усіх верных людзей і на агульнай нарадзе былі абраныя сем дастойных сем’яў, найбольш здольных у рэчах, важных для ўсёй краіны. Кожнай сям’і Магнус перадаў па каштоўным камяні — і гэтыя Сем Камянёў былі ключом і разгадкай для Пэтрафора.

Вось пералік сем’яў Захоўнікаў:

Першыя Захоўнікі. Яны мелі талент у розных навукх. Ім быў дадзены на захванне чырвоны камень — Рубін.

Другія Захоўнікі. Мелі здольнасць навучаць іншых. Ім быў дадзены аранжавы камень — Гіяцынт.

Трэція Захоўнікі. Умелі зарабляць грошы, каб ахвяроўваць на ўсякую добрую справу. Ім быў дадзены жоўты камень — Турмалін.

Чацвёртыя Захоўнікі. Мелі найбольшыя здольнасці ў мастацтвах. Ім быў дадзены зялёны камень — Смарагд.

Пятыя Захоўнікі. Умелі апісаць падзеі, сведкам якіх былі, і данесці нескажона ўсякую важную навіну. Ім быў дадзены блакітны камень — Тапаз.

Шостыя Захоўнікі. Мелі дзяржаўную мудрасць і разуменне ва ўладкаванні дзяржавы. Ім быў дадзены сіні камень — Сапфір.

Тут Ясь адарваў вочы ад напісанага і паглядзеў на свайго спадарожніка:

— Шостыя Захоўнікі?

— Так, гэта мае продкі.

Хлопец працягнуў чытанне.

Сёмыя Захоўнікі. Валодалі мудрасцю духоўнай. Ім быў дадзены фіялетавае камень — Аметыст.

Усе гэтыя камяні былі ўзятыя Першым Уладаром, Магнусам, з каралеўскай скарбніцы.

Акрамя таго, Магнус напрасіў, каб у выпадку, калі ён загіне ў бітве з войскам Кадука, ніхто не шукаў крыніцы да часу, пакуль вайна не скончыцца і разбойнікі не будуць пераможаныя. Толькі пасля гэтага можна будзе выкарыстаць Пэтрафор і Сем Камянёў ды знайсці крыніцу. Ваду з крыніцы належала бясплатна раздаваць усім людзям, якія яе патрабавалі.

І ўсе яны выйшлі на бітву.

Змаганне доўжылася цэлы дзень. А ноччу Магнус, калі рыхтаваў план бітвы на заўтра ў сваім шатры, быў забіты шпегамі. Ягонае войска адступіла да самага Вертагарда. Разбойнікі ўзялі горад у аблогу. Але Вертагард выстаяў. Быў абраны Другі Уладар, які працягнуў справу папярэдніка, і войска разбойнікаў было адкінутае далёка ад межаў горада. Вялікая вайна з Кадуком, а потым і яго нашчадкамі, працягнулася. Так нам распавядаюць старыя хронікі.

Наступныя Уладары паспяхова супрацьстаялі ворагу. Акрамя таго, раз за разам у навакольных гарадах, што былі пад уладай разбойнікаў, людзі падымалі паўстанні і далучаліся да ўладанняў Эферыі. Пастаяннае змаганне з ліхадзеямі і пабудова Эферыі адбіралі шмат сілаў. І так доўжылася пакаленнямі: толькі праз некалькі соцень гадоў

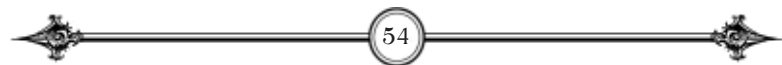
ад разбойнікаў не засталася і следу, і Эферыяй стала ўся нашая зямля.

Вось жа, калі наш Уладар Арыстарх знайшоў у хроніках усе гэтыя гісторыі, ён зразумеў, што пра існаванне Пэтрафора ўсе забыліся; памяць пра Жывую ваду таксама засталася толькі ў легендах. Захоўнікі спраўна перадавалі каштоўныя камяні ад бацькоў дзецям, і хоць кожная сям'я была слаўнай у сваіх здольнасцях — хто ў навуцы, хто ў мастацтве, а хто ў дзяржаўнай мудрасці, — аднак ніхто ўжо не памятаў пра сапраўднае прызначэнне саміх крышталяў.

Убачыўшы ўсё гэта, на зыходзе трэцяга года свайго панавання Арыстарх запрасіў у замак семярых Захоўнікаў. Ён адправіў кожнаму з іх ліст, у якім падрабязна распавёў пра Жывую ваду ды пра тое, што даведаўся ў хроніках, і прызначыў сустрэчу ў замку праз два тыдні. На гэтае спатканне з розных гарадоў Эферыі прыехалі ўсе сямёра.

Сустрэча праходзіла ў малой зале Замка Уладароў. Арыстарх паведаміў, што наблізіўся да разгадкі таго, дзе можа быць схаваны Пэтрафор Магнуса.

Адразу пасля гэтых ягоных словаў адбылося тое, чаго ніхто не чакаў. Пачуўся галас, тупат ног, і ў залу ўварваўся атрад з сарака чалавек. Яны былі ўзброеныя мячамі і арбалетамі. Адзін з іх — ён быў верхаводам — даў каманду схіпіць усіх, хто сядзеў вакол каралеўскага стала. Аднак Арыстарх і сямёра Захоўнікаў паспелі адступіць да іншага выхаду з залы, пра які нападнікі не ведалі. Калі яны дасягнулі патаемных дзвярэй, Першы, Пяты і Шосты

Захоўнікі, ахвяруючы сабой, засталіся абараняць выхад, дастаўшы мячы. Яны стрымалі наступ на некалькі хвілінаў, даючы астатнім магчымасць пакінуць замак. У выніку Пяты Захоўнік быў забіты, Першы — паранены і звязаны вяроўкамі. Выбегчы з замка змаглі, аднак, не ўсе: Уладар Арыстарх быў схоплены, Трэці Захоўнік быў паранены і таксама схоплены падчас пагоні. Вярхавод зладзеяў забраў сабе тры каштоўныя камяні.

Справіцца з невялікай колькасцю каралеўскіх жаўнераў нападнікам было нескладана (войска ў Эферыі амаль не было: войны даўно ўжо мінулі; здаралася, у лясак з'яўляліся ліхія людзі, якія рабавалі вандроўных, але такое было вельмі рэдка). Жаўнеры Арыстарха былі заспетыя знянацку, абяззброеныя і пасаджаныя ў турму адразу пасля сканчэння пагоні за Захоўнікамі.

Такім чынам, увесь замак быў захоплены злодзеямі. Іхні вярхавод абвясціў сябе новым Уладаром.

Што сталася з Арыстархам пасля таго, як ён патрапіў у палон, ніхто не ведае. Невядома, ці жывы ён яшчэ. Астатнія Захоўнікі вымушаныя былі хавацца.

На шосты дзень пасля захопу ўлады новы Уладар з'явіўся народу — на балконе замка. Адтуль ён назваў сваё імя — Вормар.

Такое адбылося ўпершыню ў гісторыі краіны. Эферыйцы проста не ведалі, як сябе далей паводзіць. Вормар спадабаўся мала каму. Хіба што толькі некаторым гарадскім лайдакам, якія з радасцю далучыліся да яго, пасяліліся ў каралеўскім палацы, елі там і пілі ды сталі называцца “шаноўнымі служкамі Вормара і Эферыі”.

Вормар заняўся пошукамі крыніцы Жывой вады. Кажуць, што наваспечаны Уладар баяўся хваробаў і таму хацеў займець гэтыя дзівосныя лекі. Ён неадкладна абвясціў вялізную ўзнагароду за любога з чатырох пазасталых Захоўнікаў і іх камяні. Акрамя таго, ён склаў два сакрэтныя спісы: у адным былі хаўруснікі з бліжэйшага атачэння — тыя, хто мог бы спадзявацца на атрыманне Жывой вады амаль бясплатна; і другі спіс — крыху большы: тыя, хто мог бы час ад часу атрымліваць гэтую ваду, але за неймаверны кошт. Астатнія жыхары Эферыі на Жывую ваду нават спадзявацца не мелі права.

Паводле старой звычкі, народ Эферыі чакаў сканчэння трох месяцаў, калі можна будзе падысці да Шаляў Выбару і пакласці свае мядзяныя знакі ў левую чашу, мяркуючы, што такім чынам Вормар вымушаны будзе сысці.

Калі з наступленнем раніцы першага дня чацвёртага месяца да вагаў пайшлі людзі, то Эферыя сутыкнулася з яшчэ адной зусім новай рэччу: тых, хто выходзіў на плошчу да шаляў, пачалі хапаць проста на вуліцах. Такая справа была настолькі нечаканай для звыклых да справядлівасці жыхароў, што яны спачатку нават і не напалохаліся — новыя людзі ўсё ішлі на плошчу, а іх усё хапалі і некуды адводзілі ўзброеныя прыснейнікі Вормара.

Як аказалася, адводзілі ў турму — туды, дзе яшчэ нядаўна сядзелі толькі рэдкія лясныя рабаўнікі і падманшчыкі. Аказалася таксама, што турма спешна разбудоўвалася: яе рабілі адразу ў некалькі разоў большай.

А на наступны дзень шалі былі прыбраныя з гарадской плошчы. Куды іх падзелі — ніхто з гараджанаў не бачыў.

Старажытны сцяг Эферыі, на якім у залатым полі былі выявы чалавека, льва, быка і арла, быў зняты, знішчаны і забаронены. Замест яго быў уведзены новы: чорны, з выявамі леапарда, мядзведзя, льва і дракона. А сябе новы Уладар загадаў называць не іначай як “Сябра Вормар”, быццам ён быў гатовы па-сяброўску клапаціцца пра кожнага эферыйца.

Так завалодаў Эферыяй ліхадзей Вормар: гвалтоўна ды падступна. Ён стаў кіраваць без літасці і справядлівасці, уціскам і страхам.

Помні пра гэта, адважны чалавек, і заставайся адважным.

Прыйдуць новыя часы. Не пакідай у гэта верыць”.

— І што было далей? — запытаў усхваляваны Ясь, уздымаючы вочы ад гэтай невялічкай кніжкі.

— Далей — гэта тое, што ёсць цяпер. У гэтым “далей” зараз мы ўсе. — Было відаць, наколькі Шостаму балела тое, аб чым ён гаварыў: ён ажно ўстаў. — Вормар робіць усё, што заўгодна. Ад былой нашай вольнасці не засталася нічога. Народ жыве пад прыгнётам, у поўнай бязвыхаднасці.

— Скажы, Стэфан... Жывая вада, — голас Яся ўздрыгнуў, — яе ўжо знайшлі?

— Не. Я таксама яе шукаў — пакуль безвынікова. Калі яна насамрэч ёсць, я не хачу, каб яна дасталася Вормару. Бо тады яго ўлада будзе нічым не абмежаваная.

— Значыць, ён таксама яе шукае...

— Безумоўна. З таго часу, як захапіў эферыйскі пасад. Таму ён і палюе на Захоўнікаў.

— А што зараз з камянямі?

— У нас іх два. Адзін у мяне, другі — у Гераніма. Ён — Сёмы Захоўнік.

— А Пэтрафор? Што з ім?

— Пакуль нічога. Мы нават не ведаем, што гэта: можа, нейкая рэч ці, магчыма, мапа. Але дакладна невядома. На жаль.

— І камяні без яго не дадуць ніякага выніку?

— Выходзіць, што так. Пэтрафор і Сем Камянёў павінны дапаўняць адно аднаго.

— Калі тое, што я прачытаў, — праўда, то гэта значыць, што людзі хацелі б вярнуць ранейшыя часы... Чаму ж яны так не зробіць?

— Амаль усе звычайныя эферыйцы хацелі б, каб пасадзюў заняў Арыстарх. Але яны баяцца штосьці дзеля гэтага рабіць. Яны ведаюць, што з імі ў такім выпадку можа стацца — ты бачыў гэта ў Чырвонай Рудзе.

— Так, бачыў... — сказаў Ясь. — Як ты збіраешся вызваліць гараджанаў?

— Пакуль не ведаю. — Стэфан прысеў. — Ёсць яшчэ troхі часу, каб спакойна ўсё абдумаць.

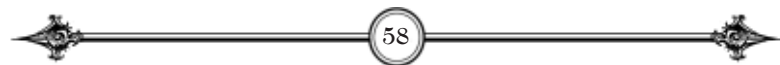
Ясь лёг на мяккую траву і паглядзеў у неба.

— А што азначаюць гэтыя леў, чалавек, бык і арол на старым сцягу? — запытаў ён.

— Здаўна лічыцца, што гэта не проста жывёлы і чалавек. Што гэта чатыры істоты, якія бачаць і слухаюць Творцу Эферыі.

— Творцу? — здзівіўся Ясь.

— Ведаеш, гэта складанае пытанне, — стомлена прамовіў Стэфан. — Я тут нічога не змагу табе сказаць.

Геранім у гэтым больш разбіраецца, можа ён табе штосьці патлумачыць.

Ясь працягваў разглядваць аблогі, якія ціха плылі па небе, плылі свабодныя, спакойныя і вялікія. Затым ён заплюшчыў вочы.

...І прыснілася Ясю Мірка. Яны ішлі разам па пыльнай дарозе за мястэчкам, там, дзе пачыналася жытняе поле. Было спякотна, і яны штосьці гаварылі пра гарачае лета. Мірка спынілася і пачала зрываць васількі, што паказваліся між калосся, робячы з іх невялікі букецік.

— Яны завянуць? — запытаўся Ясь.

— Вядома, не. Я пастаўлю іх у ваду. Ім проста патрэбная вада.

І тут быццам нейкая іголка, напоўненая атрутай адчаю, уваткнулася ў Ясева сэрца, і ад гэтага ён прачнуўся.

Стэфан усё яшчэ сядзеў пад дрэвам.

— Я доўга спаў? — запытаўся Ясь.

— Не, нядоўга. Нам трэба ісці.

Яны падняліся і сабралі рэчы. Хлопец заматаў пад кофтай пас з манетамі і начапіў на рэмень кінжал. Яны ішлі па лесе яшчэ каля гадзіны, моўчкі. Урэшце Стэфан здзіўлена паглядзеў на Яся:

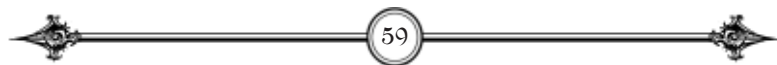
— Ты чаго такі невясёлы?

— Думаю.

— Пра што?

— Пра ўсю гэтую гісторыю з Вормарам. Пра Жывую ваду. Пра свой дом.

Стэфан спыніўся і паказаў рукой:

— Вось і тракт. Табе па ім — направа, а мне — проста, праз яго.

Ясь не адказаў.

— Я вельмі ўсцешаны, — працягнуў Стэфан, — што мне давялося сустрэцца з табою. Тое, што ты апынуўся ў Эферыі, інакш як цудам не назавеш... Ну што, бывай!

Стэфан падаў Ясю руку, але той вымавіў:

— Не, Стэфан. Я іду з табой.

Шосты Захоўнік застыў.

— Што ты кажаш?

— Я хачу ісці з табой. Мне патрэбная Жывая вада. Калі ласка, калі гэта магчыма...

Стэфан апусціў руку.

— Паслухай, ісці са мной — небяспечна. Верагоднасць выбрацца жывым і здаровым — малая. Яшчэ меншы шанец, што мы калі-небудзь зможам знайсці гэтую ваду.

— Ты ў яе не верыш?

— Я веру, што яна была. І хацеў бы, каб з'явілася зноў. Але ў нас пакуль што няма ні сямі камянёў, ні Пэтрафора.

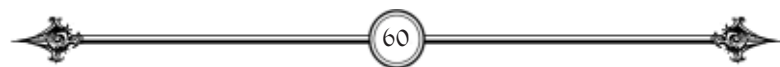
— Пакуль што? Значыць, шанец усё-такі ёсць?

Стэфан пільна ўгледзеўся ў Яся:

— Для чаго яна табе?

— Гэта не мне... Але калі яна сапраўды існуе, яна вельмі патрэбная. Вельмі.

— Паслухай, знайсці Жывую ваду — гэта, канечне, важная задача. Але самае галоўнае для нас тут — гэта перамагчы Вормара і вярнуць уладу Арыстарху. — Стэфан сур'ёзна паглядзеў хлопцу ў вочы. — Не спяшайся, падумай.

Адказаць Ясь не паспеў. Над левым яго плячом, абдаўшы шыю рэзкім паведам, з глухім гукам штосьці з усяго маху глыбока ўваткнулася ў камель дрэва. Рука Стэфана схапіла Яся, прыгнула, і бакавым зрокам хлопец паспеў заўважыць, што ў дрэве тырчыць кароткі тонкі нож з чырвоным дзяржаннем.

— Бяжым! — пракрычаў Стэфан, і яны стрымгалоў кінуліся наперад.

Ясь бег, не зважаючы на галіны дрэваў і кустоўя, якія білі па твары. Спрабуючы не адстаць ад Стэфана, ён пераскокваў паваленыя ствалы. Яму стала страшна ад думкі, што зараз ён можа зачапіцца за карань ці зламаць нагу, патрапіўшы ў невідочную ў траве яму. На хвілю ён азірнуўся і праз недалёкі хмызняк убачыў, што за імі бягуць пяцёра чалавек, узброеных мячамі і кароткімі арбалетамі.

Лес сканчваўся, наперадзе быў тракт. За трактам мясцовасць рэзка ішла ўгору — схіл быў скалісты, без расліннасці, але з безліччу расколінаў. Ясь зразумеў, што Стэфан кіруецца менавіта туды.

Яны выбеглі на пустую дарогу. Пераследнікі былі ўжо зусім блізка — метрах у трыццаці. Ясю здавалася, што зараз тыя могуць спыніцца, прыцэліцца з арбалетаў і стрэліць у спіну. Але да скалаў удалося дабегчы раней, чым хтосьці паспеў стрэліць. Стэфан заскочыў у адну з расколінаў, паказваючы шлях Ясю. Яны пачалі імкліва ўзбірацца наверх, закрытыя ад жаўнераў вялізнымі каменнымі глыбамі. Стэфан упэўнена падымаўся ўсё далей і далей нейкай невідочнай сцяжынкай — нават у тых месцах, дзе, здаецца, і праходу быць не магло. Дзе

трэба, ён падаваў Ясю руку, падсатджаў яго і азіраўся, каб разгледзець, ці далёка ад іх нападнікі. Ясь таксама глянуў уніз: тья крыху адсталі, але ўпарта паўзлі наперад, не збіраючыся ўпускаць сваю здабычу.

Раптам Стэфан вохнуў. Ясь азірнуўся і з жахам пабачыў, што той ляжыць на камянях. Яго нага была зашчэмленая ў вузкай расколіне. Ясь кінуўся да яго:

— Я дапамагу!

— Паспрабуй, сам я не дацягнуся...

— Ты патрапіў у невялікую шчыліну... Так, тут з аднаго боку камень паддаецца, у ім трэшчына... Зараз...

Ясь учапіўся пальцамі за вострыя краі камянёў і пачаў цягнуць на сябе. Але пальцы сарваліся і парэзаліся, пырснула кроў.

Тады Ясь дастаў свой кінжал і паспрабаваў уставіць яго ў трэшчыну. Але кінжал быў завялікі: ён не падлазіў пад вялізную глыбу, якая была якраз над расколінай.

Ясь бездапаможна азіраўся па баках.

— Здаецца, мне не выбрацца адсюль... — голас Стэфана быў поўны крыўды й бязвыхаднасці. Ён расшпіліў каўнер кашулі і сарваў з шыі невялікі раменьчык. На раменьчыку ў простаі срэбнай аправе зіхацеў неймавернай прыгажосці празрыста-сіні крышталё.

— Трымай яго... Гэта сапфір, адзін з тых сямі камянёў. А зараз бяжы адсюль, хутка! Хавайся! Потым, калі ўсё скончыцца, пойдзеш па дарозе ў Вертагард. Перадасі Гераніму. Ён будзе ведаць, што рабіць.

Ясь паклаў крышталё у кішэню і ў гэты ж момант заўважыў нападнікаў. Яны стаялі ніжэй па схіле. І цэліліся з арбалетаў. Ясь пачуў, як недзе, не далятаючы да іх, метал

дзынкнуў аб камень. І адразу наступны стрэл — тут ужо ён заўважыў, як метрах у дваццаці ад іх лязо з чырвоным дзяржаннем ударылася аб скалу і, адскочыўшы, знікла паміж камянёў. Зноў недалёт.

“Дык вось чаму арбалеты ў іх такія малыя, — падумаў Ясь. — Яны страляюць спецыяльнымі нажамі. З такімі нашмат лягчэй бегчы, але дальнасць стрэлу невялікая”.

Тое, што ім не дастрэліць са свайго месца, зразумелі і нападнікі. Яны пачалі зноў падымацца і часова зніклі з вачэй.

— Пачакай, Стэфан... Трэба нешта прыдумаць... Ну як жа так...

— Бяжы! — загадаў Стэфан. — У мяне меч, і проста так я ім не здамся.

— Але ж у іх арбалеты!

На гэтым слове Ясь рэзка развярнуўся і нечакана пабег у бок нападнікаў.

— Ясь! Стой!

Хлопец не слухаў. У іх арбалеты... У іх нажы. Адзін з якіх упаў не так далёка адсюль! Толькі б знайсці яго, толькі б не прапусціць. Дзе ж ён? Дзе? Ага, вось! Як жа разумна з іх боку было аздобіць яго яркім, чырвоным дзяржаннем! Ясь схіліўся і выцягнуў нож з-пад каменя. Адсюль ён бачыў, што ворагі таропка ўздываюца да іх. Яны ўжо зусім блізка.

“Цяпер назад, да Стэфана!”

— Вось, вось што ў мяне! — амаль пракрычаў Ясь, падбегшы да сябра. — Глядзі, іхні нож! Зараз паспрабую, ён кароткі, вось тут, у шчыліну...

— Пакінь гэта, — цвёрда сказаў Стэфан. — Ты павінен бегчы адсюль. Крышталь важнейшы!

Ясь упарта, не слухаючы, спрабаваў уціснуць нож пад выступ скалы, у тонкую трэшчыну пароды. Са скроняў ліўся пот і крапаў на камяні. “Шкада толькі, што не вызвалю палонных”, — пачуў ён аднекуль зусім здалёк, як праз вату, словы Стэфана.

Не можа быць! Ясь не паверыў сваім вачам. Нож уціснуўся пад скалу і стаў роўна ў трэшчыну. Ясь пачаў, як рычагом, расхістваць камень, пашыраючы шчыліну. Адзінае, на што ён спадзяваўся, — што лязо вытрымае і не зломіцца.

— Давай, давай! — ужо даносіліся галасы ворагаў, але іх саміх пакуль не было відаць.

Жалеза заскрыгатала, і камень надламіўся. Стэфан застагнаў ад болю. Ясь адкінуў нож і акуратна дастаў кавалак адколатай пароды.

Стэфан выцягнуў нагу: шчыкалатка была ў крыві. Ён паспрабаваў стаць на яе:

— Не зламаная, звычайны парэз... Дзякуй табе... Цяпер хутчэй наперад!

Далей схіл быў ужо не такі стромкі. Ясь зразумеў, што яны выбіраюцца на самы верх пагорка. “Там жа нас проста перастраляюць”, — толькі паспеў падумаць ён, як яны апынуліся наверху. Тут не было ні валуноў, ні дрэваў, толькі амаль роўная пляцоўка і неба наперадзе.

Ясь спыніўся. Куды ім бегчы цяпер — ён не мог уявіць.

— Не спыняйся! — крыкнуў Стэфан.

Ясь кінуўся за ім. Яны беглі насустрач прорве.

— Скачы! — не азіраючыся, пракрычаў ягоны спада-
рожнік за крок да бездані і сам скочыў. На развагі часу
не было: Ясь ведаў, што ззаду — смерць, хаця і наперадзе,
відаць, таксама яна.

Ясь адпіхнуўся нагой і пачуў, як пстрыкнулі за ім
арбалеты — некалькі нажоў адначасова ляцелі ў яго-
ны бок.

Ясю падалося, што ён завіс у паветры над прорвай і
ніяк не можа пачаць падаць — нібы застыў час, застыла
ўсё, нават само жыццё. Але вось нарэшце ён абрынуўся
долу — нажы праляцелі недзе над ім. Яго закруціла ў па-
ветры, і было не разабрацца, дзе аблогі, а дзе зямля, і ён
ляцеў і ляцеў уніз.

Удар.

...Пераследнікі асцярожна падыходзілі да краю стро-
мы, з вялізным здзіўленнем і з не меншай прыкрасцю ў
вачах пераглядаючыся.

— Яны што, самагубцы? — прамовіў адзін.

— Проста яны разумелі, што доўга ім не жыць. Шкада
толькі, не зможам прад’явіць Хваўлюсу доказаў, што мы
іх забілі.

— А якія яшчэ тут доказы? Ляснуцца на скалы з такой
вышыні — ці ж гэта табе не самы лепшы доказ?

Ясь не адразу зразумеў, што з ім. Удар быў моцны,
балючы, здаецца, ён нават на некалькі імгненняў страціў
прытомнасць, бо расплюшчыў вочы, калі ўжо апынуўся

на некалькі метраў пад вадой. Ён паспрабаваў зарыентавацца: у які бок плыць, дзе паверхня? Але ў яго нічога не атрымалася. Навокал была толькі цёмна-сіняя вада. Ясь адчуў, як яго апанаваў жах і як яму не хапае паветра. У гэты момант хтосьці схпіў яго, паддзеў сваю руку пад ягоныя рукі і пацягнуў за сабой. Ясь пачаў вырывацца: яму падалося, што яго цягнуць на дно. Раптам ён убачыў збоку твар Стэфана, які вольнай рукой рабіў яму знакі супакоіцца.

Яны ўздымаліся з глыбіні, але Ясь задыхаўся. Яму нясцерпна захацелася выдыхнуць і набраць у лёгкія чаго заўгодна, хоць гэтай сіняй вады. Ён быў ужо гатовы гэта зрабіць, як пабачыў над сабою святло, і ў тое ж імгненне яны выплылі на паверхню.

Вакол іх, з вады, уздымаліся шматлікія скалы, падобныя на шпілі гатычнага замка. Іх вяршыняў не было відаць — яны адразу губляліся ў аблоках, якія тут былі надзвычай нізка: да іх было метры чатыры. Ясю здалася, што варта падняць руку, і можна крануцца шчыльнай і мяккай белі. Стэфан падцягнуў Яся да бліжэйшай скалы, пад нагамі з'явілася дно. Яны стаялі па плечы ў вадзе, спрабуючы аддыхацца пасля пагоні і падзення.

— Чаму яны не скокнулі за намі? — урэшце запытаўся Ясь.

— Тут нельга скакаць, гэта ўсім вядома. Тут паўсюль скалы. І нават калі іх трохі прыкрывае вада, то глыбіні тут — метр, найбольш — паўтара. Так што гэта верная смерць. — Ён хітравата памаўчаў. — Канечне, калі не ведаць месцы — такія, як гэтае. А тут якраз глыбокая падводная яма.

— І ты ведаў?

— Калі хочаш, праблема Вормара дый ягоных памагатых у тым, што яны не ведаюць сваёй краіны. Але каб спазнаць, спачатку трэба палюбіць.

Яны падышлі бліжэй да падножжа стромы, з якой нядаўна саскочылі.

— Як твая нага? — Ясь заклапочана глядзеў на спадарожніка.

— Нармальна. Пячэ ад салёнай вады, але затое гэта заб'е ўсякую заразу, — адмахнуўся Стэфан. — Трэба толькі яе перавязаць. — Ён адарваў кавалак ад нізу сваёй кашулі ды зрабіў павязку.

— Зараз куды?

— Тут недалёка будзе вёска рыбакоў. Там ёсць добрыя знаёмыя. У іх — лодкі, на якіх можна пераправіцца на іншы бераг.

Ясь азірнуўся і глянуў на ваду, якая, як і гэтыя нізкія аблогі, распасціраліся ажно да гарызонта.

— Іншы бераг?

— Так, гэта шырокая затока. На тым беразе — Пустэлья, і там — Лагер.

— Тут заўсёды такія аблогі?

— Так. Гэтае месца так і называецца — Воблачная Затока. Жыхароў Чырвонай Руды павінны весці ў абыход яе — такі шлях займае сама меней чатыры дні. Аднак калі пераправіцца праз затоку, то ўжо сёння вечарам можна дабрацца да Лагера. Так што мне туды.

— Я ўжо сказаў, што іду з табой! — прамовіў Ясь.

— А я ўжо зразумеў, — адказаў Стэфан і працягнуў руку, — прымаю ў каманду!

Яны вирушылі на захад, крочачы па калена ў вадзе. Ішлі доўга, і ўвесь час над іх галовамі, быццам нізкая столь, віселі шчыльныя, без прасвету, аблогі, унутр якіх векавечнымі калонамі сыходзілі скалы. Але ўрэшце берагавая строма пачала зніжацца, аблогі ж, наадварот, узняліся вышэй. Ясь заўважыў ля вады хаткі рыбакоў, а таксама лодкі ды нацягнутыя сеткі. Стэфан паказаў рукой кірунак — на самы блізкі дом. Каля яго, на беразе, стаяў сівы мужчына і раскідваў рыбіны па розных кашах.

Стары прыўзняў галаву, выпрастаўся і пачаў пільна ўглядацца ў дзве фігуры, якія набліжаліся да вёскі. Потым шырока ўсміхнуўся, спрытна памыў рукі ў затоцы й пайшоў насустрач.

— Стэфан, няўжо гэта ты? — сказаў ён, падыходзячы. — Даўно ты ў нас не быў, больш за год! Рады, рады цябе вітаць!

— Я таксама рады цябе бачыць, Марк! Ты ўсё, як і раней, забяспечваеш сталіцу найсмачнейшай рыбай?

— Ну а як жа! Адзінае — пакутую, калі думаю, што мой улоў, аранжавыя стрэлы, можа патрапіць на стол да Вормара, — уздыхнуў той. — Такое смакоцце прызначанае ніяк не для яго, а для людзей куды больш дастойных.

Ясь глянуў у кошыкі і ўбачыў там безліч рыбінаў, уздоўж срэбнай лускі якіх ішлі тры яркія памаранчавыя палоскі.

— Марк, дазволь пазнаёміць цябе з цудоўным чалавекам, — сказаў Стэфан. — Цудоўным у некалькіх сэнсах. Мы з ім знаёмыя менш за суткі, а ён паспеў ужо выратаваць мне жыццё.

Ясь, адчуваючы сябе няёмка ад такога прадстаўлення, падаў руку.

— Заходзьце да мяне! — прапанаваў рыбак. — А заадно распавядзеце, што прывяло вас сюды.

Яны зайшлі ў просты драўляны дом: ложка, шафа, стол, крэслы. Марк адразу паставіў ежу — як здагадаўся Ясь, тую самую рыбу, запечаную на агні, і хлеб.

— Жаўнеры Вормара арыштавалі усіх жыхароў Чырвонай Руды і павялі іх у Лагер, — сказаў Стэфан.

Рыбак прысвіснуў, спыніўшыся.

— Усіх? І старых, жанчын і дзяцей?

— Яны ўжо на гэта не глядзяць, разумееш? Вормару засціць вочы ўсёдазволенасць і ўяўная ўсёмагутнасць. І ён ужо шалее ад таго, што, хоць і лічыць сябе ўсёмагутным, не можа ні сабраць усіх камянёў, ні знайсці Крыніцу, — адказаў Стэфан і ўстрыможана паклаў руку сабе на грудзі, як быццам нешта правяраючы.

— Ясь, камень у цябе?

— Так, зараз, — адказаў хлопец, і развязаў сумку.

Ён шукаў і шукаў, перабіраючы яшчэ мокрае адзенне, дастаўшы дзве біклажкі з вадой, але каменя нідзе не было.

Ясеў сябра спахмурнеў.

— Відаць, тады, калі мы скочылі ў ваду... — сказаў Ясь.

Стэфан набраў поўныя грудзі паветра, спрабуючы зразумець, што значаць словы хлопца.

— Вось ён! — раптам радасна ўсклікнуў Ясь, знайшоўшы камень у кішэні штаноў.

— Больш так не палохай, — выдыхнуў Стэфан, беражліва ўзяў крышталь і завязаў матузкі вакол шыі.

Яны падсілкаваліся аранжавымі стрэламі — гэтая рыба сапраўды аказалася надзвычай прыемнай: сакавітая, пахла дымком, і Ясю здалася, што нічога больш смачнага ён ніколі не еў.

Стэфан папрасіў у Марка лодку, і той з ахвотаю даў:

— Для вас зараз спрыяльны вецер. Проста трымайцеся поўначы. Арыенцірам будзе скала ў форме трохкутніка.

— Дзякую, дружа! — Стэфан лёгка схіліў галаву. — Я табе шмат чым абавязаны.

— Ты ж ведаеш, я заўсёды буду дапамагаць, чым змагу. Табе і іншым людзям, што прагнуць свабоды.

Яны развіталіся з сівым рыбаком, узялі вёслы і адплылі ад берага.

Пяцёра жаўнераў Вормара вярнуліся ў Чырвоную Руду, дзе іх чакалі астатнія. Тут быў яшчэ трыццаць адзін чалавек — спецыяльны атрад вайскоўцаў. Жаўнеры падышлі да Хваўлюса, начальніка атрада. Мажны шэф, як на троне, сядзеў на выцягнутым, відаць, з нейкага пустога дома фатэлі. Паабапал начальніка стаялі некалькі жаўнераў, у кожнага з якіх на плячы сядзеў вялікі шэры каршун.

— Вашамосць, — далажыў адзін з прыбылых вайскоўцаў. — Гэта быў сапраўды Шосты Захоўнік, Стэфан, а з ім — той дзіўны хлопец, якога мы заўважылі ўчора ў горадзе.

— Досыць з тым хлопцам, — нецярпліва адмахнуўся Хваўлюс. — Дзе Шосты?

— Яны абодва загінулі. У адчаі саскочылі з цясніны проста на скалы ў Воблачнай Затоцы.

— Як гэта “саскочылі”?! — Хваўлюс занерваваўся. — Дзе іх целы? Дзе сапфір?!

— Целы дастаць не ўяўляецца магчымым, — спалохана адказаў жаўнер. — Сапфір... таксама.

Чорная бародка Хваўлюса затрэслася ад абурэння. Пульхныя шчокі пачырванелі, і, здавалася, ён ужо быў гатовы накінуцца на свайго падначаленага, як раптам суцішыўся і надзіва спакойна прамовіў:

— Тваё шчасце, што Стэфан не такі дурань, як ты. Ён бы не скакаў са стромы, калі б не быў упэўнены, што застанеца жывы.

Жаўнер здзіўлена глядзеў на Хваўлюса.

— Галоўная навіна, — працягнуў начальнік, — гэта тое, што мы высачылі Шостага. Значыць, уся нашая праца была не дарэмнай.

— Дазвольце запытацца, — няўпэўнена прамовіў жаўнер. — Дык што, значыць, Шосты збег?

— Збегчы то ён збег, але зразумела, куды ён кіруецца. Туды ж, куды мы адправілі непаслухмяных жыхароў гэтага гарадка — у Лагер.

Было вельмі парна, і шлях даваўся Ясю нялёгка. Калі бераг знік з вачэй, яму здалося, што лодка застыла на месцы. Стэфан турбаваўся, што яны могуць страціць кірунак. Але праз паўгадзіны аблогі ўзняліся яшчэ вышэй, стала зразумела, у якім месцы знаходзіцца сонца, і Стэфан скарэктаваў курс.

— Замест простаі лініі давялося зрабіць кут, — заўважыў Стэфан — Але добра, што мы ўвогуле не паплылі па коле.

“Проста нейкая геаметрыя, — падумаў Ясь, слухаючы свайго спадарожніка. — Быццам у школе”. І ён угадаў сваю школу (як жа далёка яна цяпер была!), заняткі па геаметрыі, з якой у яго заўсёды былі праблемы, а таксама — Мірку.

Яна з’явілася ў іх класе два гады таму. Вясовым днём увайшла перад заняткамі — разам з настаўніцай і сваім бацькам. Навучальны год павінен быў хутка скончыцца, а яе сям’я якраз пераехала сюды з іншага горада. Яна, “новенькая”, адразу здалася Ясю асаблівай. Вялікія сінія вочы, дзве коскі, і ...і нейкая дзіўная, няўлоўная радасць ахапіла тады Яся.

Ён быў вельмі ўзрадаваны, калі пасля заняткаў даведаўся, што ісці дахаты ім у адзін бок. Па дарозе ён злаваўся на настаўніцу геаметрыі, якая не давала яму спуску з гэтай зусім незразумелай навукай, гаварыў Мірцы пратое, што ў гэтым разабрацца цяжка, і лепш бы вучні займаліся чым-небудзь больш карысным.

— Хочаш, я табе дапамагу? — нечакана запыталася яна.

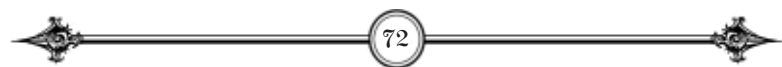
— Дапаможаш?

— Ну так, з геаметрыяй. Насамрэч там нічога складанага, трэба толькі яе ўбачыць.

— Гэта як?

— Ubачыць, зразумець як бы знутры, і тады яна ўжо ніколі не будзе для цябе цяжкой.

— І што, так магчыма? — перапытаўся Ясь, думаючы, што яго хочучь проста падбадзёрыць. — Гучыць як нейкае чарадзеіства.

— Зусім не чарадзеяства, — усміхнулася Мірка. — Гэта звычайная справа. Так бывае і з іншымі рэчамі: спачатку нічога не можаш зразумець, усё нейкае складанае і бессэнсоўнае, а потым пачынаеш думаць, і раптам вось яно: становіцца бачны і сэнс, і простасць, і прыгажосць.

— Думаю, тады цябе трэба зрабіць нашай новай настаўніцай геаметрыі.

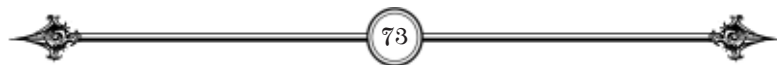
Мірка засмяялася. Яны прайшлі яшчэ крыху — моўчкі, і Ясь хваляваўся, перабіраючы ў галаве тэмы, на якія можна было б загаварыць. Але маўчанне перапыніла сама Мірка, паказваючы рукой:

— Вось тут мы цяпер жывём.

Дом стаяў у суседнім двары з Ясевым домам, і ён узрадаваўся, убачыўшы, што Мірка жыве так блізка.

Яна сапраўды ўзялася дапамагчы яму з геаметрыяй, і Ясь на нейкі час закінуў усе свае прыгодніцкія кніжкі і футбол з хлопцамі ды ўзяўся за складаны для яго прадмет. Спачатку было нялёгка — ён нерваваўся, не могучы разабрацца ў тым, што для Міркі было такім простым. Пасля некалькіх такіх сустрэчаў ён ужо быў гатовы прыдумаць нейкую іншую нагоду (толькі не геаметрыю!), каб мець магчымасць сустракацца і размаўляць з Міркай паза школай.

Аднойчы сябры паклікалі яго ў парк атракцыёнаў. Ясь вагаўся паўдня, але вырашыў-такі замест парка пайсці да Міркі на “геаметрычныя” заняткі. І менавіта ў гэты вечар усё, што было незразумелым, складаным, варожым, быццам склалася ў яго галаве ў выразную і зразумелую карцінку. Ва ўсім быў сэнс, прыгажосць і простасць — менавіта так, як казалі Мірка! Калі гэтае пытанне

вырашылася, Ясь адчуў і радасць, і расчараванне. Так, цяпер адной праблемай у вучобе павінна стаць меней, але з іншага боку — ужо не было нагоды для сустрэчаў.

Ясь спачатку падумаў прапанаваць Мірцы павучыць яе фехтаваць, але, разважыўшы, зразумеў, што фехтаванне не ўваходзіць у кола яе інтарэсаў.

Надыходзіла лета, заканчваўся вучэбны год. На вакацыі бацька звычайна адпраўляў Яся ў вёску да бабулі і дзядулі. (А мамы Яся ўжо некалькі год як не стала.) Ішоў апошні дзень заняткаў — такі ж шчаслівы дзень у годзе, як і Раство. Усе думалі пра доўгі адпачынак. На перапынках толькі і размоваў было, хто што будзе рабіць летам. “Я еду да бабулі ў Мельнікі”, — пачуў Ясь словы Міркі, якая размаўляла з сяброўкай. Ён ажно падбег да дзяўчат:

— Куды ты едзеш?

— У Мельнікі, да сваёй бабулі. Я была там апошні раз яшчэ зусім маленькай. Звычайна бабуля з дзядулем наведвалі нас самі. А зараз ім гэта ўжо цяжка рабіць, і я еду да іх на цэлае лета.

— Не жартуеш? Я бываю там кожны год — усе летнія вакацыі. Мая бабуля таксама там жыве!

— Як цудоўна! — узрадавалася яна. — Значыць, можам паехаць разам!

Так і адбылося. Мірчын бацька прапанаваў адвезці Яся на сваёй машыне — разам з Міркай. Ясеў бацька быў не супраць.

Дом Мірчыных сваякоў стаяў бліжэй да рэчкі, Ясвых — амаль у цэнтры мястэчка. Яны бачыліся кожны

дзень, і з часам Ясь зразумеў, што лепшага сябра, чым Мірка, у яго ніколі не было.

Яна была цудоўнай спадарожніцай ва ўсіх ягоных выправах. Разам яны любілі ездзіць на роварах па месчачковых вуліцах, хадзіць да высокай ліпы, што расла ля рэчкі, і сядзець у яе ценю на вялікім пляскатым валуне. Ясь угадаў, як аднойчы на выспе яны ўдваіх распалілі вогнішча і доўга-доўга глядзелі на агонь, унутр полымя, а потым дзьмулі на чырвоныя ў ранніх прыцемках вуглі — так, што ў абодвух закружыліся галовы.

Той час стаў асаблівым для Яся, лепшым з усіх. Ці мог ён тады падумаць, што наступным летам апынецца так далёка ад мястэчка, ад дома, ад Міркі?

Ясь нават перастаў веславаць, здзівіўшыся, што разважае зараз пра Мірку менавіта так. Канечне, яна была сяброўкай, але раней ён ніколі не думаў, што яна настолькі ж важная для яго, як і ягоныя найбольш блізкія людзі. Проста яна была — і ўсё. І гэтага было дастаткова, каб радавацца і каб чакаць наступнай сустрэчы.

...Ясь цяжка ўздыхнуў, выцер пот, які струменьчыкамі сцякаў па твары, і зноў узяўся за вясло.

Яшчэ праз гадзіну аблокі пачалі расейвацца, аж пакуль увогуле не зніклі. Ясь заўважыў на даляглядзе палоску зямлі і скалу, пра якую казаў Марк. Яны набліжаліся да Пустэльні.

Чым бліжэй падплывала лодка, тым больш сумна выглядаў пейзаж: ніякіх раслінаў, толькі пясок і камяні. Неўзабаве яны прысталі да берага, пакінулі лодку там,

дзе сказаў рыбак, і рушылі ўглыб Пустэльні. Ісці па пяску было цяжка, хацелася піць, але Стэфан папярэдзіў Яся, каб ён ашчаджаў ваду. Павебра тут было нашмат гарачэйшае, чым на іншым беразе затокі.

Здавалася, што шлях ніколі не скончыцца. Ясь канчаткова выматаўся, і нават размаўляць ужо не было ні жадання, ні моцы. Бліжэй да вечара спадарожнікі падышлі да крутога схілу, засеянага безліччу вялікіх і малых камянёў. Унізе, паміж двух пагоркаў, была дарога, якая ішла ў Лагер. Менавіта тут павінны былі ў хуткім часе правесці жыхароў Чырвонай Руды.

— Спынімся, — Стэфан зняў з пляча торбу.

Ясь у знямозе лёг на зямлю.

— Табе неабходна паспаць, — сказаў Стэфан. — Ты стаміўся, а сілы будуць патрэбныя.

Ясь паклаў сабе пад галаву торбу і імгненна заснуў.

Ён праспаў некалькі гадзінаў, бо ўжо цямнела, калі яго пабудзіў голас Шостага Захоўніка: “Ясь, падымайся. Яны набліжаюцца”.

Далёка на гарызонце, справа ад іх, былі бачныя дрыготкія агеньчыкі паходняў. Сюды ішлі сотні палоненых жыхароў горада.

— Пакуль ты спаў, у мяне з’явілася ідэя, — павярнуўся Стэфан да Яся. — Але мне спатрэбіцца твая дапамога, і гэта звязана з сур’ёзнай рызыкай.

— Кажы, — цвёрда прамовіў Ясь.

— Я напісаў ліст для Тамаша. Я вельмі спадзяюся, што старэйшына прыслухаецца да напісанага, бо ў адваротным выпадку шанцаў у іх проста не будзе.

— Добра, я згодні перадаць ліст.

— Калі палонныя наблізяцца да нас, якраз канчаткова сцягне. Табе трэба будзе асцярожна, каб не ўбачыла варта, далучыцца да натоўпу і знайсці старэйшыну. Думаю, што тут не павінна быць цяжкасцяў. Запомні толькі, што на ўсё гэта ў цябе будзе хвілінаў дзесяць, бо калі калона выйдзе на роўную мясцовасць перад Лагерам, ты ўжо не зможаш пакінуць яе незаўважна. Я паспрабую ў гэты час табе дапамагчы і адцягнуць увагу канваіраў.

Ясь без ваганняў узяў ліст, зняў заплечнік, адшпіліў ад паса кінжал, і аддаў зброю Стэфану.

Тым часам сцягнула, вялікую пустыню асвятляў толькі месяц.

Да іх сталі далятаць аддаленыя галасы канваіраў. Жаўнеры, відавочна, былі ў добрым гуморы і перакрыкваліся паміж сабою.

— Трэба ісці, — сказаў Ясь.

— Удачы табе, — пажадаў шэптам Стэфан.

Ясь пачаў спускацца ўніз, прабіраючыся паміж камянёў. Калона наблізілася ўжо ўшчыльную, і праз колькі імгненняў ён заўважыў першых канваіраў, якія ішлі з паходнямі ў руках. Па выглядзе і паводзінах было зразумела, што ў іх з сабой дастаткова віна, і яны сябе не абмяжоўваюць у ім, святкуючы ўдалы дзень.

Палонных было больш за тысячу. У яркім месяцовым святле Ясь бачыў, як цяжка перастаўляюць ногі старыя і як смяротна стомленыя дарослыя, што нясуць сваіх паснулых дзяцей на руках.

Канваіры ішлі абাপал палонных: праз кожныя дваццаць крокаў — чарговая пара. Ясь схаваўся за высокім

валуном, што стаяў упрытык да дарогі. Каля пяці хвілінаў ён вычэкваў, пакуль дойдзе хвост калоны. Тады ён узяў у рукі невялікі камень і, убачыўшы апошнюю пару канваіраў, перакінуў яго праз жаўнераў, на камяністы пагорак. Яны азірнуліся на гук, і ў гэтую секунду Ясь незаўважным ценем ускочыў у калону.

“Калі ласка, цішэй. Я шукаю Тамаша”, — прашаптаў ён людзям, сярод якіх апынуўся. Было бачна, наколькі здзіўленыя гараджане такому нечаканаму з’яўленню незнаёмца, але Ясю паказалі кірунак, і праз пару хвілінаў ён змог знайсці таго, каго шукаў.

Гэта быў высокі пажылы чалавек з доўгімі сівымі валасамі і тонкім носам.

— Пане Тамашу, я ад Стэфана, Шостага Захоўніка, — шэптам пачаў Ясь. Я мушу перадаць вам вось гэты ліст.

Гарадскі старэйшына ад нечаканасці на секунду прыпыніўся, але затым працягнуў свой шлях.

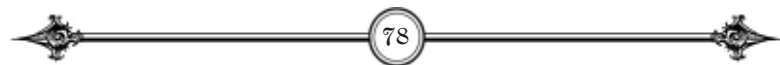
— Я не ведаю, дзе Стэфан. Яго не было ў нас, — адказаў Тамаш, не ўзяўшы паперы і нават не глянуўшы на хлопца.

Ясь з горыччу зразумеў, што яму не вераць і, відаць, палічылі наўмысна падасланым шпегам.

— Калі ласка, проста прачытайце гэты ліст, — зноў папрасіў ён.

— Ты не мог бачыць Стэфана, яго не было ў нашым горадзе.

Ясь заўважыў, што частку неба ўжо засцілаюць аблогі. Зараз яны закрываюць месяц, і тады ніякі ліст прачытаць будзе ўжо немагчыма.

— Гэта вельмі важна! — не сунімаўся Ясь. — Стэфан разлічвае на вас. Ён кажа, што гэта адзіная магчымасць вам дапамагчы. Паверце!

Старэйшына павярнуў галаву ў бок Яся і ўважліва паглядзеў на хлопца.

— Чаму я мушу верыць табе? Ты не мог бачыць яго: я думаю, што ён далёка і адсюль, і ад Чырвонай Руды.

Пагорак збоку заканчваўся, праз некалькі хвілінаў яны выйдуць на адкрытую прастору.

— Я сустрэў Стэфана ў пячоры Эйлон, там, дзе возера яркай вады.

Бровы старэйшыны ледзь заўважна падняліся. Тамаш усё яшчэ вагаўся. Аблокі засланілі сабою частку месяца. Памарудзіўшы, гарадскі галава працягнуў руку, і Ясь перадаў яму ліст.

Тамаш разгарнуў аркуш, і тут сцямнела — месяц цалкам знік. У Яся ўсё пахаладзела ўнутры: яны няўмольна набліжаліся да Лагера.

— Трэба пачакаць, так нічога не атрымаецца, — правовіў старэйшына.

Ясь назіраў за тым, як пагорак злева ад іх становіцца ўсё ніжэй і ніжэй. Вось і апошнія камяні. Як толькі яны дайшлі да іх, ён пачуў грукат валуна, што каціўся з гары дзесьці за імі: Стэфан спрабаваў адцягнуць увагу канваіраў. І ахоўнікі, і палонныя ўстрыжована азірнуліся. Але Ясь застаўся ў калоне. Пакуль ён не будзе ведаць, што Тамаш прачытаў ліст, ягонае заданне, ад якога залежыць лёс тысячы людзей, не выкананае.

Грукат сціх. Калона выйшла на адкрытую прастору. І зноўку з'явілася месяцовае святло: відаць там, у небе,

быў моцны вецер. Старэйшына пачаў прабягаць вачыма напісанае:

“Вітаю, шаноўны Тамаш.

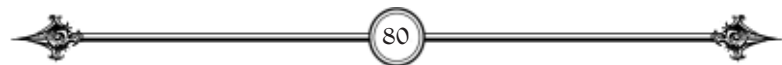
Я мусіў выйсці з вежы, калі даведаўся ад свайго новага сябра Яся, праз якога і перадаю ліст, што жаўнеры Вормара зрабілі з Чырвонай Рудой. Зараз я недалёка.

Трымайцеся! Я веру, што ў нас ёсць шанец збавіць людзей ад пажыццёвага зняволення ў Лагеры. Гэта зрабіць складана, але магчыма. Пяць гадоў, праведзеных мною ў гэтым месцы, як ты памятаеш, далі мне такі-сякі досвед.

Вас пакінуць да раніцы на ўнутраным двары. Так яны заўсёды рабілі, калі прыводзілі некалькі соцень новых арыштаваных уначы. Канваіры пойдучь спаць у канвойнае памяшканне. Вартаўнікі таксама па начах бываюць няўважлівыя. Тое, што вы цэлую ноч будзеце ў двары, — гэта добра. Калі вас перавядуць у баракі, будзе ўжо запозна нешта рабіць.

Адразу за брамай Лагера, справа і злева ад яе, вы ўбачыце два невысокія дамы — гэта памяшканні аховы. Там спяць жаўнеры, не задзейнічаныя ў начной варце. За левым домам — доўгі, прыбудаваны да лагернай сцяны, дом начальства. Далей, уздоўж сцяны, — склад зброі. Гэта галоўныя мэты. Калі вам удалася схапіць частку ахоўнікаў, а затым узяць пад кантроль зброю, — вызваленне стане рэальным.

Кортка апішу табе Лагер, каб было лягчэй арыентавацца. З правага боку ад брамы, за домам аховы, стаіць прыбудаваная да сцяны турма, у якой у адзіночных камерах Вормар трымае трох Захоўнікаў і яшчэ каля 40

вязняў — тых, каго лічыць найбольш небяспечнымі для сябе. Далей за турмой — склад харчавання і адзення.

Яшчэ далей, недзе пасярэдзіне самога Лагера, — вялікі пляц, куды кожную раніцу выганяюць зняволеных (усіх, акрамя тых 40, што сядзяць у турме) на шыхтаванне. За гэтым пляцам — баракі. Там трымаюць усіх астатніх. Па перыметры баракі ахоўваюцца чатырма вартаўнікамі. Яшчэ па вартаўніку знаходзяцца ў кожнай з шасці вежаў, якія ўзвышаюцца над лагернай сцяной.

Дарагі Тамаш! Ты можаш сказаць, што за ўвесь час панавання Вормара ніхто на такое яшчэ не адважыўся. Але ўспомні, што некалі мы былі вольнымі людзьмі. І, спадзяюся, нягледзячы ні на што, мы такімі застаемся. Ніхто і ніколі не зможа забраць нашай свабоды.

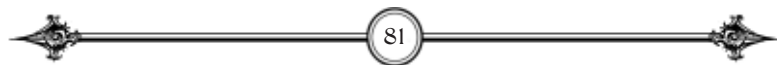
З надзеяй, Стэфан”.

— Прабач мне, што не паверыў адразу... — паглядзеў на Яся старэйшына. — Я баюся, што цяпер табе не выбрацца з калоны. Ужо зусім хутка мы апынемся ў Лагеры.

— Але вас жа так шмат, чаму вы не нападзеце на гэтых канваіраў?

— Тут не працуе звычайны падлік. Хоць нас і больш за тысяччу, а канваіраў толькі пяцьдзясят, але ў іх ёсць зброя. Мы ж — бяззбройныя. Гэта значыць, што пры нашым нападзе на іх — нават калі ён і будзе выніковым — загіне вялікая частка гараджанаў, нашыя жонкі, дзеці. Таму мы не можам гэтага зрабіць.

Яны ішлі яшчэ не менш за гадзіну, пакуль недзе нападзе Ясь не заўважыў агні некалькіх дзясяткаў паходняў.

Калі палонныя падышлі яшчэ бліжэй, стала зразумела, што гэта і ёсць Лагер — паходні гарэлі на сценах і ў байніцах вежаў.

Уваходам у Лагер была аграмадная жалезная брама. Вышыня яе была каля трох метраў, а каменныя сцены — разы ў тры вышэйшыя. Брама адчынілася павольна, з цяжкім лязгатам. Палонных пачалі заганыць у Лагер, крычучы ды піхаючы ў спіны. За брамай быў шырокі двор — ягонныя межы хаваліся ў цемры, а там, дзе хапала святла паходняў, Ясь заўважыў дзве ўнутраныя прыбудовы, якія стаялі справа і злева пад сценамі.

— Колькі ж іх тут? — радасна запытаўся ў канваіраў адзін з лагерных ахоўнікаў.

— Тысяча дзвесце трыццаць шэсць!

— Ого, гэта прыемна чуць! Такого папаўнення ў нас яшчэ ніколі не было!

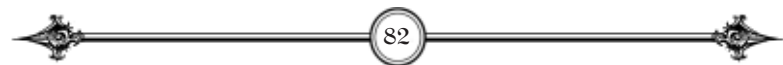
— Так-так, тут цэлы горад, — канваір задаволена заківаў галавой. — Хавалі ў сябе Шостага, за што зараз і будуць расплочвацца. — Ён павярнуўся ў бок палонных і з задаволенай усмешкай наўмысна гучна прагаварыў: — Справядлівасць у тым і ёсць: зло мусіць быць пакаранае!

— Якая ўдача для нас! За апошні час мы пабудавалі дзевяць новых баракаў. Прыемна бачыць, што яны не будуць пуставаць.

Тым часам да палонных падбеглі ахоўнікі.

— Усе рэчы складаем тут! З сабой браць толькі адзенне!

Былых жыхароў Чырвонай Руды выстраілі ў некалькі шарэнгаў і сталі пералічваць. Праз некалькі хвілінаў нехта крыкнуў:

— Тысяча дзвесце трыццаць сем!

— Пералічыце яшчэ раз! Павінна быць на аднаго бандыта менш!

Пералік пачаўся зноў, і ў Яся замерла сэрца: ці не выдасць яго хто? Але ўсе тыя, хто бачыў, як Ясь далучыўся да іх калоны, маўчалі.

— Тысяча дзвесце трыццаць сем! — зноў пракрычаў голас, калі лічыльнікі звялі ў адно ўсе лічбы. — Так, як і ў першы раз.

— Адкуль лішні? Як вы там лічылі на выхадзе з горада? — незадаволена гаркнуў лагерны начальнік канваірам.

— Мы былі ўпэўненыя ў сваёй лічбе.

— Упэўненыя... У такіх справах не павінна быць недакладнасцяў!

Начальнік павярнуўся да палонных і выгукнуў трэніраваным голасам:

— Першае і адзінае правіла! Як толькі вы ўвайшлі ў гэтую браму, вы ўжо больш не жыхары горада! Не працоўныя, не майстры і не прадаўцы! Вы ўжо не бацькі і не дзеці! Вы ўжо не мужы і жонкі! Вы — зняволеныя, і адзінае, што вы можаце тут, — гэта выконваць загады! — Ягоны крык адбіваўся ад высокіх сценаў і, здавалася, атачаў палонных з усіх бакоў. — Вы здрадзілі свайму народу і ў мэтах гуманнасці мусіце панесці справядлівае, суровае пакаранне! Ваш лёс — быць тут да канца сваіх дзён. — Ён памаўчаў пару секундаў, чакаючы, каб ягоныя словы далі эфект. — Аднак вы можаце ачысціць сваё сумленне, калі будзеце добра працаваць на славу Вормара і народа і паведамляць начальству пра ўсе праявы падазронах паводзінаў! Іншага выбару ў вас няма!

Начальнік спыніўся, каб перавесці дух, і выгукнуў:
— Ра-а-аздзяліць!

Людзі не зразумелі, што гэта значыць, але калі падбеглі ўзброеныя ахоўнікі і пачалі аддзяляць жанчынаў і малых дзяцей ад мужчынаў, сярод палонных падняўся голасны плач.

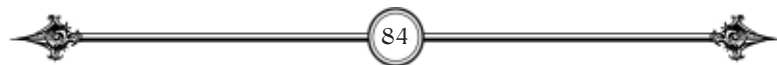
— Што ж яны робяць... — у адчаі прашаптаў Ясь і тут жа зразумеў, што ўвесь іх план, уся задума, пра якую казаў Стэфан, правальваецца. Іх раздзяляць, каб ужо гэтай ноччу, зараз, размеркаваць па бараках.

Калі жанчыны былі аддзеленыя, іх павялі кудысьці далей, углыб Лагера, але куды менавіта — было не ўбачыць. Месяц зноў схваўся за хмары, і адзінай крыніцай святла засталіся паходні турэмшчыкаў.

Ясь глядзеў на тое, як знікаюць ягонны надзеі на збаўленне людзей ды сваё вызваленне, і адчуваў, як у гэтай цёмнай халоднай начы яго пачынае напаўняць страх.

У гэты час Стэфан, так і не дачакаўшыся Яся, падбіраўся да Лагера. Яму былі ўжо добра бачныя знаёмыя агні, якія асвятлялі сцены і якія ўсё яшчэ сніліся яму па начах. Набліжалася непагадзь: вецер шкуматаў полымя паходняў, рэзка пахаладала і на вялікае здзіўленне Шостага, на зямлю пачалі падаць кроплі дажджу, чаго ён не бачыў ні разу за тры гады, што яму давялося адбыць у гэтым сухім пясчаным краі.

Начальнік Лагера і начальнік канвою стаялі адзін на супраць аднаго ў будынку аховы, і па іх паставах было

зразумела, што ні адзін, ні другі не хоча адступацца ад свайго.

— Вам трэба памятаць, што ў Лагеры камандую я, а не хтосьці іншы!

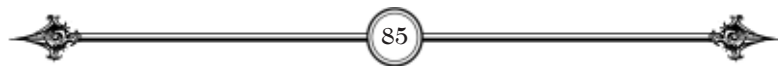
— А мы знаходзімся тут на загад Хваўлюса! У нас ёсць адпаведныя паўнамоцтвы! І ніхто мне і маім людзям не будзе ўказваць, што нам рабіць, а чаго не рабіць!

— Як сабе хочаце. Трэба было прыводзіць іх удзень. Адправіць у баракі зараз усіх не можам — толькі жанчын і дзяцей. А па інструкцыі я магу пакінуць палонных на вуліцы на ноч без размеркавання толькі тады, калі для гэтага ёсць дастаткова аховы. Вашыя канваіры прывялі іх сюды, і калі вы лічыце сваю місію такой важнай, то і не думайце, што вам удасца сысці з Лагера праз гадзіну. Вы павінны заставацца тут да пераводу зняволеных у баракі. А значыць, вы прастаіце тут да раніцы.

Начальнік канваіраў, пачырванеўшы ці ад злосці, ці ад выпітага па дарозе віна, рэзка развярнуўся, і, не кажучы ні слова, выйшаў з будынка на дождж ды шпарка пакрочыў да сваіх падначаленых.

Праз некаторы час за ім выйшаў задаволены начальнік Лагера. Ён падышоў да ахоўнікаў, якія прымалі ў палонных асабістыя рэчы, і каб чулі ўсе — і свае, і канваіры, — аддаў загад: “Пасля прыёму рэчаў, зняволеных пакідаем тут. Афармленне і перавод у жылую частку будзе праходзіць раніцай”.

Начальнік канвою крыху пастаяў моўчкі, а затым гаркнуў свайму памочніку:

— Дзе там нашы бочкі з віном? Трэба сагрэцца ў такую ноч!

— Вось тут! Усё падрыхтавана.

— Палова канвою вартуе да сярэдзіны ночы. Астатнія будуць у памяшканні. Потым будзе змена. Прасочыш за гэтым. Ну, і дай там таксама хлопцам, што на вуліцы, — ён кіўнуў на бочкі, — а то і праўда памерзнуць. От жа ж пацук гэты лагерны начальнік... Ну, добра. Як кажуць, умеі працаваць, ды не забудзь адпачываць, — і, узяўшы пад паху бочачку віна, ён пайшоў.

— Ну што, трэба збірацца, — уздыхнуў, выціраючы вусы і адстаўляючы чару, адзін з ахоўнікаў Лагера, мажны, з маленькімі цёмнымі вочкамі.

Ягоны калега, надзіва шчуплы, з доўгай шыяй і вялікай круглай галавой, таксама без ахвоты ўстаючы ад стала, нешта незадаволена прамармытаў. Тут, у будынку аховы, было цёпла і ўтульна, у печцы патрэскавалі дровы, а на дварэ чакала непрыемнасць: ужо ішоў сапраўдны дождж. Ён паказаў таварышу на акно:

— І чаму менавіта зараз? Чаму, Цэбар? Першы раз за ўсю маю службу тут пачынаецца вось такое! І якраз у маё дзяжурства!

Мажны ахоўнік хітравата прыжмурыўся:

— Цэп, дружа, не пераймайся. Я сказаў бы, што нам сёння, наадварот, пашанцавала. Толькі дурань будзе стаяць дванаццаць гадзінаў пад такім дажджом. Там, ля брамы, дастаткова жаўнераў. Яны прывялі гэтых новых палонных, хай самі за імі і сочаць. Можна, канечне,

выходзіць на самую пляцоўку наглядчыка, але лепш пера-
чакаць гэты час у сухім пакоі ў вежы.

— Ты не баішся пакарання? — шэптам запытаўся
шчуплы.

— А хто нас будзе правяраць у такое надвор'е? Пагля-
дзі, начальства само пазашывалася ў сваіх пакоях. Даўно
ўжо сапе на мяккай прыне.

— Так, ім цяпер і праўда добра, — пагадзіўся Цэп.

— Ды нічога не здарыцца. Мы сёння стаім на вежах ля
брамы — а там, унізе, пяцьдзясят чалавек гвардыі Сябра
Вормара, дый у нас ва ўсіх — добрыя арбалеты, з якіх
можна лёгка пацэліць у вяртлявую муху, а не тое што ў
нейкіх напалоханых і прамоклых гараджанаў.

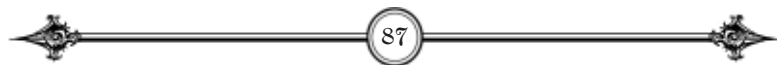
Натоўп палонных мужчынаў з Чырвонай Руды заста-
ваўся на тым жа самым месцы. З-за холаду людзі імкнулі-
ся стаць бліжэй адзін да аднаго. Бязлітасна ліло, потым
дзесьці ў далечыні забліскалі маланкі — але схавацца ад
навальніцы не было як.

— Пане Тамашу, здаецца, нас не будуць пераводзіць у
баракі. Трэба нешта рабіць, — нягучна прамовіў Ясь.

— Я згодны, што не варта сядзець склаўшы рукі, —
адказаў старэйшына і, уважліва паглядзеўшы на людзей
вакол сябе, павярнуўся да суседа і ціха назваў некалькі
імёнаў.

Па натоўпе пайшоў лёгка шэпт — людзі ланцужком
паведамлялі адзін аднаму, каго шукае Тамаш.

— Размовы забароненыя! — заверашчаў нехта з кан-
ваіраў.

Гараджане сцішыліся, але справа ўжо была зробленая. Праз некалькі хвілінаў вакол Тамаша сабралася каля дзесяці чалавек. Усе яны былі паважанымі ў горадзе людзьмі, якія заслужылі шанаванне жыхароў Чырвонай Руды не адным добрым учынкам.

Тамаш пачаў гаварыць — настолькі ціха, наколькі гэта было магчыма пры навальніцы, якая падабралася ўжо ўшчыльную да Лагера. Яго словы раз за разам перакрываліся грукатам грому. Старэйшына распавёў пра Яся і пра ідэю Стэфана.

— Што будзем рабіць, сябры? — урэшце запытаўся ён.

— лепш паспрабаваць удачы зараз, чым усё астатняе жыццё ў Лагеры шкадаваць пра страчаны шанец. Нават калі гэты шанец мізэрны, — адказаў адзін з палонных.

— Тады трэба дзейнічаць хутка, ціха і зладжана. Можа, у нас і няма вялікай надзеі, але важна, каб нашае сумленне засталася чыстым, — дадаў другі.

— Зараз, калі яны аддзялілі ад нас жонак і дзяцей, у нас развязаныя рукі. Мы можам не баяцца, што хтосьці з іх загіне ў сутычцы. А загінуць самім, спрабуючы здабыць свабоду, — гэта не самая горшая смерць, — прамовіў трэці.

— Значыць, рашэнне прынятае, — падвёў вынік Тамаш. — Адна з умоваў поспеху падчас нападу — нашае адзінства і адначасовасць у дзеянні. Але ў гэтым жа і асноўная праблема. Мы не можам падаць ніякага сігнала да пачатку. У нас няма магчымасці ні запаліць агонь, ні ўдарыць у барабаны, ні нават крыкнуць, каб пачулі ўсе, — такая навальніца перакрывае любы крык.

Сярод удзельнікаў таемнай нарады павісла маўчанне. Кожны імкнуўся прыдумаць нейкае выйсце, але ці то цяжкасці апошніх дзён, ці то халодны дождж не давалі засяродзіцца. Шуганула маланка, і пачуўся магутны рокат грому. Ясю здалася, што гэта вялізны моцны леў, які жыве дзесьці сярод аблокаў і бліскавіцаў, напоўніў сваім рыкам усю Пустэльнію.

— Я ведаю, што нам падкажа! — раптам амаль закрычаў Ясь. Усе здзіўлена павярнуліся да яго.

Вестка пра падрыхтоўку нападу імгненна разышлася сярод некалькіх сотняў палонных мужчынаў. Гараджане вырашылі пачакаць, пакуль не скончылася змена караула і заменены на вышках ахоўнікі не зайшлі ў дом па левым баку брамы.

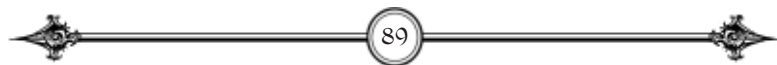
Прапанаваная Ясем ідэя была простая. Само неба падказала выйсце.

Ад напружання й трывожнага чакання Яся пачала браць дрыготка. Дождж сцякаў па твары, пякучымі халоднымі струменьчыкамі ліўся за каўнер. “Спакойна, спакойна, ціха, — паўтараў сам сабе Ясь. — Першая... Чакаем, чакаем... Другая...”

Трэцяя! Магутны сполах маланкі і адначасовы выбух грому.

Як па камандзе, імкліва, амаль бясшумна, ад натоўпу зняволеных аддзяліліся незаўважныя постаці.

Тры секунды, каб дабрацца да аслепленых яркім святлом канваіраў. Паваліць на зямлю. Звязаць. Забраць зброю... Галас ад удараў і ўскрыкаў быў перакрыты

наступным, яшчэ больш гучным выбухам грому, які страсянуў Лагера.

Цэп сядзеў у вежы. Тут, крыху не даходзячы да выхаду наверх, на адкрытую назіральную пляцоўку, было некалькі нішаў, якія прымыкалі да вінтавой лесвіцы. У такой нішы мог змясціцца чалавек у поўны рост, і было яшчэ месца для арбалета і вялікага запасу стрэлаў. Адсюль прастрэльвалася тэрыторыя на падыходзе да Лагера — на выпадак, калі нехта задумае на яго напасці.

Хоць звонку грымеў гром, тут было суха і спакойна. Вецер дзьмуў з іншага боку, таму дождж амаль не трапляў у вузкі праём байніцы. “Але ці правільна я раблю? — ён прыўстаў, разважаючы, і зірнуў у цемру. — Я павінен зараз стаяць наверх, назіраць за тэрыторыяй Лагера... Аднак жа там бура, холадна і мокра, і я ўсё роўна не змагу нічога добра разгледзець. Паходні на сценах пазадзімала. А ўнізе пару дзясяткаў канваіраў — спрактыкаваных вайскоўцаў Вормара... І ўсё ж: ісці наверх альбо не?”

І ў той жа момант, калі Цэп вырашыў не ісці, ярчэзнае белае святло асвятліла Пустэльнію. Яму здалася, што недзе там, на падыходах да Лагера, мільгануў чалавечы сілуэт.

Канваіры зусім не чакалі нападу. Частка з іх была ў напаўсне ад трохдзённага пераходу і моцнага віна, частка проста калацілася ад халоднага ветру й дажджу, які ўсё ліў ды ліў з неба. Ніхто з іх не трымаў нападатове

свой зараджаны арбалет. Ніхто з іх не паспеў выцягнуць меч.

Палонныя гараджане з'явіліся быццам зніадкуль. Завязалася бойка, у ход пайшлі кулак і ногі. Праз некалькі хвілінаў усе канваіры былі звязаныя і ляжалі ў лужынах і брудзе. Зброя была адабраная.

— Не магу паверыць, што ўсё так лёгка атрымалася, — са шчаслівай усмешкай пракрычаў, перасільваючы вецер, хтосьці з гараджанаў.

— Пакуль нічога не скончана! Гэта яшчэ дзіва, што ніхто з вышак не падаў сігнал трывогі! Цяпер — хутчэй у збройню! — загадаў старэйшына.

Вартавы хадзіў туды-сюды, захутаны ў плашч ды накрывшыся капюшонам. У руцэ боўтаўся ліхтар, за шклом якога мільгала свечка. Трыццаць крокаў ад аднаго вугла збройні да іншага, і назад. “І так яшчэ паўночы”, — думаў вартавы і, калі праходзіў каля асветленага акна, з зайздрасцю кідаў позірк у сухі цёплы пакой. Там сядзелі яго чацвёрэ таварышаў, больш удачлівых, чым ён, — бо іх дзяжурства не прыпала на сённяшнюю ноч.

Ён дайшоў да рога будынка, развярнуўся і пабрыў назад, схіліўшы галаву ад ветру і дажджу. Горш быць не магло. Аднак жа стала: ён адчуў, як хтосьці прыставіў вастрыё клінка паміж ягонымі лапаткамі і пагрозліва прашаптаў:

— Спакойна. Кідай зброю.

Арбалет паваліўся на раскіслую зямлю.

— Зараз будзеш рабіць тое, што я скажу.

Злёгка падпіхваючы клінком, яго скіравалі да збройні. Вартавы пабачыў, як сюды падб'ягаюць дзясяткі людзей з арбалетамі і мячамі і становяцца з абодвух бакоў уваходу. Ён зразумеў, што сіла не на яго баку, і, значыць, трэба выконваць усё, што яму скажуць. Яго падвялі да дзвярэй, і вартавы пагрукаў ды гучна паўтарыў тое, што яму прашаптаў голас з-за спіны:

— Адчыняйце! Тэрміновы загад ад начальніка Лагера!

Знутры заскрыгаталі замкі, і з-за дзвярэй данёсся голас:

— Ты што там, зусім ужо? Які загад сярод ночы?

Жаўнер расчыніў дзверы збройні і высунуў галаву. Нехта з гараджанаў схапіў яго за каўнер і рыўком выцягнуў на вуліцу, астатнія рынуліся ўнутр, наставіўшы на перапалоханых ахоўнікаў дваццаць пяць зараджаных арбалетаў.

Яшчэ адна важная мэта была дасягнутая. Цяпер у паўстанцаў было дастаткова зброі: мячы, шчыты, арбалеты, лукі і стрэлы. Ясь узяў вузкі лёгкі меч. Канечне, не шпага і не рапіра, да якіх ён прывык, але з гэтай зброяй ён адчуў сябе нашмат больш упэўнена.

Жыхарам Чырвонай Руды яшчэ трэба было захапіць заходні ды ўсходні будынкі аховы, дом з начальствам, вежы і турму.

Цэп быў устрыможаны. Цёмны сілуэт у сполаху маланкі мог зусім і не быць чалавекам, а ўсяго толькі гульнёй ценяў у час навальніцы. І праўда, што магло камусьці спатрэбіцца ў Пустэльні ў такі час і ў такое надвор'е? Але

калі гэта быў сапраўды чалавек? Відаць, сёння ўсё-такі прыйдзеца падняцца на назіральную пляцоўку. Яно будзе няўтульна, але спакайней.

І вартаўнік, шкадуючы аб тым, што давядзеца пакінуць сухую і спакойную нішу, пачаў падымацца па вінтавой лесвіцы.

Усе, хто не быў задзейнічаны на дзяжурстве, даўно ўжо спалі. Тыя ахоўнікі, якія толькі што прыйшлі пасля дазору на вежах, рыхтаваліся да сну. У будынку аховы гарэў камін. Хтосьці наліваў сабе ў гліняны кубак падагрэтае на агні віно, хтосьці развешваў бліжэй да цяпла мокрае адзенне.

— Ну і ночка! Нам яшчэ пашанцавала, што рэшту яе мы будзем праводзіць тут, а не на вуліцы, — сказаў адзін з іх.

— Ха-ха! Няма нічога лепшага, чым цёплы пакой, сытная ежа, моцнае віно ды залатыя манеты з профілем Вормара, якія шчодро сыплюцца ў наш гаманец, — адказаў іншы. — За здароўе Сябра Вормара! — ён прыпадняў кубак, паднёс яго да сваіх вуснаў і так і застаўся сядзець — без руху: толькі вочы шырока расплюшчыліся ад здзіўлення.

У адчыненых дзвярах стаялі жыхары Чырвонай Руды: наперадзе — арбалетчыкі, за імі — узброеныя мячамі.

Дрыжачай рукой ахоўнік паставіў нявыпіты кубак назад.

— Вам лепш здацца, — прамовіў нехта з гараджанаў. — Бо мы не спудлуем.

Ахоўнік павольна падняў рукі ўгору. Астатнія жаўнеры зрабілі тое ж самае.

Стэфан усё бліжэй і бліжэй падбіраўся да Лагера. Знаёмыя вежы, сцены, якія абрыдлі за пяць гадоў зняволення. Здавалася, што і не пакідаў гэтага месца. Яно стаяла непарушна і нязменна, як помнік сіле, што ўмее толькі ненавідзець.

Прабірацца трэба было акуратна. Цемра час ад часу адступала пад святлом маланак, і Стэфан разумеў, што калі не хавацца за камянямі ды нізкімі сухімі пустэльнымі дрэўцамі, то падчас адной з такіх успышак яго лёгка могуць заўважыць з вежаў. Ён набліжаўся кароткімі перабежкамі. Прайшло ўжо даволі шмат часу, як палонныя апынуліся ў Лагера, і Шостага Захоўніка трывожыла тое, што там усё выглядала вельмі спакойна. Ці перадаў Ясь ліст? А калі перадаў, то няўжо яны не змогуць нічога зрабіць? Няўжо гэтая задума была сапраўды планам без шанцаў? Ён пачаў дакараць сябе за тое, што адправіў Яся ў Лагер — быццам бы ў пашчу бязлітаснага драпежнага зверу.

Як толькі Цэп выглянуў вонкі, яшчэ падымаючыся па прыступках, яму ў твар ударыў ледзяны дождж. Вартаўнік паморшчыўся, прыкрыў вочы далонню і, зрабіўшы некалькі апошніх крокаў па лесвіцы, выйшаў на верхнюю пляцоўку вежы — тую, з якой кожны другі дзень ён назіраў за парадкам. Цемра не давала разгледзець нічога, пакуль не бліснула чарговая маланка. Тое, што ўбачыў Цэп унізе,

на лагерным двары, прымусіла яго застыць на месцы. Ногі сталі ватнымі; мокры ад дажджу, ён тым не менш зразумеў, што адразу ўспацеў. Маланка асвятліла наваколле толькі на долю секунды, але гэтага было больш чым дастаткова. Яму здалося, што ўсё адбываецца ў нейкім запаволеным дзеянні, і ён у дробных дэталях заўважыў безліч жahlівых, недапушчальных рэчаў: звязаныя жаўнеры ляжаць у брудзе; натоўп зняволеных гараджанаў бяжыць да ўсходняга будынка аховы; дзверы ў збройню расчыненыя насцеж; частка людзей імкліва набліжаецца да турмы.

Цэп замарудзіў, не ведаючы, што рабіць у першую чаргу: страляць па бунтаўшчыках ці біць у гонг, які быў прымацаваны на верхняй пляцоўцы. Урэшце ён у два крокі падскочыў да вялізнага меднага гонга і пачаў што-моцы — ад страху і крыўды — малаціць у яго.

Гэтага гуку ў Лагеры не чулі ўжо даўно. Амаль ніхто ніколі не адважваўся збегчы адсюль. Ахоўнікі па перыметры баракаў, у турме, на складах і ў будынку начальства, пачуўшы нізкі гук, схапіліся за зброю. У суседняй вежы мажны Цэбар, заснуўшы ў байніцы, бачыў страшны сон: яму снілася, што ў Лагеры б'юць у медны гонг — а значыць, абвешчаная трывога.

...Стэфан ужо быў пад самымі сценамі. Ён добра разумеў, што азначае гук, які разлятаўся на ўсё наваколле якраз з вежы ў яго над галавой. Ягонае сэрца напоўнілі адначасова трывога і радасць: трывога за сяброў і радасць ад таго, што яны ўсё-такі паспрабавалі выкарыстаць адзіны шанец вярнуць сабе свабоду.

Дзейнічаць трэба было імгненна, ад гэтага залежалі жыцці людзей. Ён кінуў пад сцяной свой і Ясеў заплечнікі, дастаў са свайго скрутак доўгай вяроўкі з некалькімі невялікімі кручкамі-якарамі на канцы. Раскруціўшы над галавой, дакладным рухам закінуў “кошку” і пачаў караскацца. Слізкія камяні запавольвалі ягоны пад’ём, але яшчэ не скончыў гудзец гонг, як Стэфан далез да верху. Гэтыя лагерныя сцены ён памятаў добра: наверху, па ўсім перыметры, быццам іклы дракона, былі ўмураваныя вялікія, вострыя, як лязо, кавалкі празрыстых камянёў, якія называліся “горны лёд”. Калісьці яны пакінулі адзнаку на ягоным перадплеччы — доўгі, да самай далоні, шнар.

Стэфан падцягнуўся, узлез на сцяну і, асцярожна намацваючы шлях нагой, каб не напароцца на зубцы, стаў набліжацца да вежы. Калі маланка ў чарговы раз зрабіла відочным наваколле, ён убачыў, што вартаўнік, які перастаў ужо біць у гонг, цэліцца са свайго арбалета кудысьці ўніз, у двор Лагера. Святло знікла, і праз імгненне Стэфан пачуў, як арбалет хвостка запусціў стралу. Ён стрымгалоў кінуўся да вежы.

Унізе ж, у двары, Тамаш зычным голасам падбадзёрваў гараджанаў, якія разгублена спыніліся пасля таго, як пачулі сігнал трывогі:

— Засталося не так шмат! Наперад, браты!

Ясь і яшчэ некалькі чалавек стаялі каля старэйшыны. Тамаш павярнуўся да аднаго з сяброў, нешта сказаў, але словы заглушыў гром. Адразу пасля гэтага старэйшына

пачуў, як зусім блізка ў цемры прасвістала страла. З непрыемным да млосці гукам яна патрапіла ў кагосьці якраз там, дзе стаяў Ясь. Чыёсьці цела ўпала на зямлю...

Сігнал трывогі пачулі і ў бараках, дзе спалі зняволеныя. Змарнелыя ад непасільнай працы людзі, што ляжалі на нарах, тут і там прыпадымалі галовы, трывожна ўслухоўваючыся ў нізкі, цяжкі гук.

Некаторыя разгублена прыселі на цвёрдых насцілах з дошак, балшыня працягвала спаць. У жаночым бараку адна з дзяўчат паднялася і скіравалася да дзвярэй.

— Рут, ты што робіш? Ты гэта куды? — аклікнула яе жанчына, якая была ў гэты дзень дзяжурнай.

— Няўжо вы не чуеце?

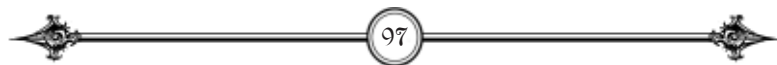
— Ад нас тут нічога не залежыць. Памяшканне пакідаць забаронена, — незадаволена сказала жанчына. — Праблемы будуць не толькі ў цябе, але і ва ўсіх нас!

— Там нешта адбываецца! — усхвалявана сказала Рут.

— Гэта проста навальніца.

— Не рабіце выгляду, што вы нічога не чуеце! Там нешта важнае!

Не даўшы запярэчыць, Рут рэзка адчыніла дзверы. Гэта было дзіўна, але навокал не аказалася вартаўнікоў. Яна прыгледзелася і ўбачыла, як далёка наперадзе знікаюць кропачкі паходняў: значыць, вартаўнікі бягуць да лагернай брамы. Рут таропка выскачыла вонкі і, не зважаючы на воклічы дзяжурнай, ірванула ў цемру. Яна бегла наперад, пакуль не трапіла на вялікі лагерны пляц. Далей пайшла асцярожным, ціхім крокам. Ахоўнікаў нідзе не

было. Яна прайшла яшчэ далей і нечакана ўбачыла паласу святла ў прыадчыненых дзвярах збройні. Перамагаючы страх, Рут наблізілася да будынка і штурхнула дзверы. Унутры нікога не было. Частка паліцаў ужо была пустая, але рознай зброі тут заставалася яшчэ вельмі шмат.

Рут развярнулася і пабегла да барака, у якім быў яе добры знаёмы — Язэп. Барак быў ужо адчынены, і хтосьці з вязняў выглядваў вонкі.

— Язэп! — крыкнула Рут, убягаючы ўнутр. — Вартаўнікоў няма!

Пачуўшы яе словы, людзі паўскоквалі з нараў.

— Спакойна! — прагрымеў басам Язэп — барадаты, высокі мужчына. — Рут, ты ўпэўненая?

— Так! Вы чулі сігнал трывогі?

— Чулі. Відаць, штосьці там не так з новымі вязнямі.

— Я бачыла, як ахоўнікі беглі да брамы!

Зняволеныя пераглянуліся.

— Браты! — вельмі спакойна прамовіў Язэп, настолькі спакойна, што гэта выдавала ўсё яго хваляванне. — Гэта наш шанец.

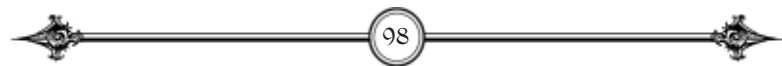
— Але ў нас няма зброі, — запярэчыў нехта.

— Эх, мне б зараз дахаты, — ціха сказаў Язэп, паглядзеўшы на Рут. — Чаго-чаго, а зброі там хапала. Дый на складзе некалькі бочачак з порахам было прыхавана. Шкада, не скарыстаўся.

— Ты нічога пра порах не казаў, — шэптам адказала яна, здзівіўшыся.

— Не было нагоды, прабач.

— Зброя ў нас будзе! — раптам гучна сказала Рут, так, каб пачулі ўсе.

Язэп з недаверам глянуў на яе.

— Тут у будынку, недалёка.

— Ну што?! — усклікнуў Язэп. — Цяпер альбо ніколі!

— Цяпер! Ідзем! Свабоду! — закрычалі вязні.

Язэп аддаў загад падымаць іншыя баракі і схіліўся да Рут:

— Хопіць на ўсіх?

— Так! Яшчэ застанецца!

Цэп не ведаў, ці трапным быў ягоны стрэл. У цемры і шуме буры, пры патушаных моцным вятрыскам паходнях, што звычайна асвятлялі тэрыторыю Лагера з вышыні сценаў, ён спадзяваўся толькі на тое, што, пачуўшы ягоны гонг, вартавыя ўнізе змогуць спыніць бунтаўшчыкоў. Ён таропка, дрыжачымі рукамі зараджаў арбалет. Цеціва ўсё ніяк не паддавалася, але ўрэшце зброя была гатовая да чарговага стрэлу. Цэп прыставіў арбалет да пляча і скіраваў яго туды ж, куды цэліў мінулым разам. Страляць наўгад ён не хацеў, таму вырашыў дачакацца бліскавіцы, каб паспець намеціць сабе мішэнь. Прыцэліўшыся ў пустэчу, ён раптам пачуў каля сябе незразумелы рух. Цэп павярнуў галаву. У гэты ж момант зноў бліснула маланка, і ў яе святле проста перад сабой ён убачыў чужы твар. Ад нечаканасці вартаўнік закрычаў, рукі таргануліся, спусцілі курок арбалета, і Цэп зразумеў, што страла паляцела зусім не ўніз, у лагерны двор, а кудысьці ў бок суседняй вежы.

Стэфан, убачыўшы спалоханы твар ахоўніка і зброю ў ягоных руках, не вагаючыся, што было моцы ўдарыў знізу

ў сківіцу. Вартаўнік адляцеў, бухнуўся галавой у тоўстую медзь гонга і страціў прытомнасць.

Колькі імгненняў да гэтага заспаны і ап’янелы Цэбар, чапляючыся за прыступкі, выбег на верх сваёй вежы. Ён ужо зразумеў, што ягоны страшны сон сном не быў. Цяжка сапучы, ён імкнуўся разгледзець, што робіцца там, унізе. Разабрацца было складана — у цемры бачыліся толькі невыразныя абрысы і чуліся незразумелыя выгукі. Цэбар сабраўся зняць з пляча свой арбалет, але ў гэты момант адчуў, як трохі ніжэй за спіну ў яго балюча ўваткнулася страла. Адразу за гэтым на суседняй вежы, дзе павінен быў дзяжурыць ягоны сябра Цэп, нешта глуха ўдарылася ў гонг.

Стэфан, забраўшы ў беспрытомнага вартаўніка зброю, пабег уніз, на дапамогу сваім таварышам. Ён выскачыў з вежы ў даўно знаёмы яму лагерны двор. Перад сабой ён убачыў невялікую групу людзей, якія мітусліва нешта рабілі.

— У яго пацэлілі! Трэба спыніць кроў! Адступіцеся! — данесліся словы Тамаша.

Стэфан пабег на голас. Старэйшына схіліўся над цэлам, і, адарваўшы шматок ад свайго адзення, перавязваў камусьці рану:

— Трапіла ў плячо. Ну, як ты? Трымайся! Усё будзе добра.

Паранены застагнаў.

— Пацярпі, калі ласка, — лагодна сказаў Тамаш. — Вось так, перавязаў. Здаецца, рана не цяжкая. Калі б трохі ніжэй, то...

Ясь аж схамянуўся, калі падумаў пра “трохі ніжэй” — ён валасамі адчуў, як гэтая страла праяцела ў яго над галавой. Затым ён перавёў позірк з параненага, што ляжаў на зямлі, і прыгледзеўся да фігуры, якая толькі што наблізілася да іх. У святле маланкі ён пазнаў знаёмую постаць.

— Стэфан, ты тут? — здзіўлена запытаў Ясь, і ўсе павярнулі галовы.

— Ну, я тут амаль як дома, — жартаўліва адказаў Стэфан і звярнуўся да старэйшыны: — Дзякуй за ўсё, што вы і ваш горад зрабілі для мяне.

Узрадаваны Тамаш падышоў да Шостага Захоўніка:

— І табе таксама дзякуй — за ліст.

Паўстанцы раздзяліліся на некалькі групаў. Тая, у якой быў Ясь, рушыла да дома аховы, дзе адпачывала другая палова канваіраў, што прывялі сёння палонных, ды частка ахоўнікаў Лагера. Пачуўшы гонг, жаўнеры паспелі выбегчы на вуліцу. Аднак цямрэча й залева не давалі ім убачыць нічога перад сабою.

Затое жыхары Чырвонай Руды маглі добра разгледзець іх на фоне асветленых вокнаў будынка.

— Кідайце зброю! Лагер захоплены! — крыкнуў адзін з паўстанцаў.

Жаўнеры стрэлілі ў той бок, адкуль пачулі заклік. Чарговая маланка асвятліла Лагер, і яны з крыкам панесліся

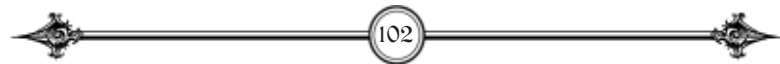
ў атаку. Стрэлы паўстанцаў у адказ былі больш трапнымі: каля дзесяці канваіраў, стогнучы, паваліліся на зямлю.

Ясь сціснуў у руках эфес мяча. Ваяўнічы крык жаўнераў сціх, цяпер яны беглі моўчкі. Ясь стаяў, цяжка дыхаючы і спрабуючы разабраць у цемры, як далёка тыя знаходзяцца. Ворагаў не было відно.

Калі ўдарыла маланка, Ясь убачыў іх. Той, які бег першым, быў ужо ў трох кроках: з занесеным над галавой мячом, з ашчэранымі зубамі, вырачанымі вачыма. Ясь інстынктыўна падняў над сабою меч, на які адразу абрушыўся цяжкі ўдар. Ясь неверагодным высілкам адвёў варожую зброю ад сябе, спрабуючы затым вывернуць яе з рук нападніка. Але той, відавочна, быў байцом з досведам. Ён без праблем утрымаў меч і зрабіў выпадак. Ясю, які ледзь-ледзь бачыў сілуэт жаўнера, удалося адбіць ягоны наступ, але арыентавацца даводзілася інтуітыўна. Цешыла, што і вораг знаходзіўся ў такім жа становішчы. Ясь узгадаў, як калісьці іх вучылі фехтаваць з завязанымі вачыма — арыентуючыся на слых і спрабуючы прадугледзець рухі саперніка. Ён сканцэнтраваны толькі на гуках крокаў праціўніка, стараючыся не чуць бойку, што ўжо ішла навокал, не зважаць на шум ветру і дажджу.

Ён спрытна, адзін за адным, блакаваў удары лагернага ахоўніка. Жаўнер занерваваўся, і ягонае раздражненне дало Ясю шанец. Калі ахоўнік замест чарговага ўдару секануў толькі паветра і страціў раўнавагу, Ясь зрабіў рэзкі выпадак наперад і пацэліў ворагу ў раменніцу. Ахоўнік вохнуў, выпусціў зброю і паваліўся на бок.

Ясь кінуўся на дапамогу сваім. Маланкі раз-пораз асвятлялі поле бітвы, і ён пабачыў, што жаўнераў было

значна больш. Паўстанцы адчайна супраціўляліся. Звінела сталь, чуліся ўскрыкі, хтосьці падаў на мокрую зямлю. Перад Ясем узніклі ажно двое ворагаў і пачалі атакаваць. Ён адбіваўся з усіх сілаў, але адчуваў, што ў любое імгненне можа прапусціць пагібельны ўдар. Бакавым зрокам ён заўважыў, што ахоўнікі бяруць паўстанцаў у кола. Меч прасвістаў у яго над галавой, але ён паспеў прыгнуцца і, паднырнуўшы пад руку аднаго з жаўнераў, паласнуў яго па сцягне. Той ускрыкнуў і бухнуўся на калені. Ясь адскочыў, каб перавесці дух. З адным змагацца будзе прасцей.

Але ў наступную секунду ён быў гатовы завывць: аднекуль з'явілася яшчэ двое вормараўцаў. Цяпер было тры на аднаго.

— Здавайцеся! — пачуў ён крык.

“Не здадзімся... Не здадзімся!” — упарта паўтараў сам сабе Ясь, адбіваючы ўдары з трох бакоў.

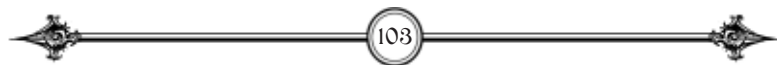
— Прыспешнікі Вормара, здавайцеся! — зноў данёсся той жа голас.

Жаўнеры апусцілі мячы, і Ясь разгледзеўся: навокал стаялі сотні людзей са зброяй у руках. Гэта былі лагерныя вязні, якія вырваліся з баракаў.

Дождж перастаў, аблогі амаль расцягнула, і неба пачало святлець на гарызонце. У ранішняй смуге наперад выйшаў барадаты мужчына, а з ім — дзяўчына гадоў трынаццаці, як здалося Ясю — з рудымі валасамі.

— Калі вы складзеце зброю, — прагрымеў бас барадатага, — мы пакінем вам жыццё.

Лагерныя ахоўнікі стаялі нерухома. І, да вялікай радасці Яся, нехта з іх выгукнуў:

— Не страляйце. Мы здаемся!

У бруд, размешаны сотнямі ног, пасыпалася ворма-
раўская зброя.

Захапіць будынак з начальствам і рознага роду ра-
ботнікамі Лагера было нескладана. Узброенай аховы там
амаль не аказалася.

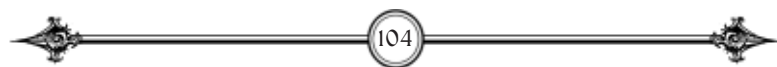
На другім паверсе паўстанцы знайшлі начальніка
канвою, які прывёў іх у Лагер. Ён так і заснуў, не распра-
наючыся, у абдымку з пустой ужо бочачкай віна. Калі яго
ўзялі на рукі і панеслі ўніз, ён прадзёр адно вока, няўцяма-
на, але задаволена прамычэў нешта накшталт: “Паехалі!
У сталіцу!” — і зноў захроп.

Паверхам вышэй быў затрыманы начальнік Лагера, які
да гэтага часу паспеў прачнуцца. Здзіўлены, ён не супра-
ціўляўся і даў вывесці сябе на двор.

На загад старэйшыны частка гараджанаў пабегла да
баракаў вызваляць сваіх жонак і дзяцей, а таксама аstat-
ніх вязняў. Другая група рушыла да турмы. І каля баракаў,
і ля турмы лагерная ахова здалася без бою.

...Турма была трохпавярховая. Дзяжурны наглядчык,
белы ад страху, адразу аддаў звязку ключоў ад камераў
і дзвярэй паміж паверхамі, умоўляючы хаця б толькі
пакінуць яго жывым.

— А ведаеш, хто яшчэ тут сядзіць? — запытаў Яся Стэ-
фан, калі яны зайшлі ўнутр. — Трое Захоўнікаў камянёў:
Першы Захоўнік — Натан, Трэці — Фелікс і Чацвёрты —
Эміль.

— Тыя самыя, пра якіх я чытаў? — здзівіўся Ясь.

— Так, пра Першага і Трэцяга ты чытаў. Чацвёртага — а ён сын таго, што ўдзельнічаў у апошняй сустрэчы з Арыстархам, — арыштавалі і пасадзілі амаль пяць гадоў таму.

Па ўсёй турме паўстанцы адчынялі камеры-адзіночкі, у якіх сядзелі найбольш небяспечныя для Вормара вязні. Былыя палонныя спускаліся ўніз, на першы паверх, дзе іх сустракалі Стэфан, Ясь, а таксама жыхары Чырвонай Руды.

Стэфан пільна ўглядаўся ў твары і ўсклікнуў, убачыўшы тых, каго чакаў:

— Сябры! — ён падбег да трох вязняў. — Як я рады бачыць вас жывымі і здаровымі!

— Стэфан! — узрадаваўся адзін з іх, пажылы, дабрадушны на выгляд мужчына з невялікай белаай барадой. — Як ты аказаўся тут? Мы былі ўпэўненыя, што ты збег адсюль...

— Так і было, Натан. Але вось зусім нечакана давялося вярнуцца, — засмяяўся Стэфан.

— Вялікія цуды дорыць чалавеку жыццё, — сказаў іншы. — Але што тут адбылося? Адкуль гэтае вызваленне?

— Калі ў двух словах, Эміль, то мы захапілі Лагер.

— А Вормар? Што яго войскі? — запытаўся трэці.

— Яны не ведаюць, Фелікс. Ніхто яшчэ не ведае. Усё было вельмі хутка і неспадзявана нават для нас саміх. Тры дні таму жаўнеры Вормара арыштавалі ўсіх насельнікаў Чырвонай Руды і ўначы прывялі сюды. Гэта было іх вялікай памылкай.

— Чырвонай Руды? — перапытаўся Натан.

— Так, брат. Твайго роднага горада.

Раптам Фелікс кагосьці заўважыў і паспешаўся насустрач:

— Гіман, дружа!

Яны радасна абняліся, і Фелікс падвёў да астатніх худаватага невысокага чалавека з кароткімі цёмнымі валасамі.

— Сябры, гэта Гіман. Некалі мы разам сядзелі ў адной камеры, пакуль нас не рассадзілі ў адзіночныя. Ён моцна дапамог мне, калі наглядчыкі збілі мяне да паўсмерці.

— Фелікс, не трэба падзякі, — адмахнуўся Гіман. — Проста ўсё, што злуе Вормара, радуе мяне.

У сваю чаргу, Стэфан пазнаёміў усіх з Ясем, і яны, як і трэба было чакаць, нямала здзівіліся гісторыі ягонага з'яўлення ў краіне. Натан нават пачаў распытвацца пра ўласцівасці туману, але Стэфан перапыніў навуковы допыт:

— Зараз было б добра хаця б крыху паспаць. Прапаную ўсім разам сабрацца раніцай: нам трэба правесці нараду.

Панадворак быў запоўнены сотнямі людзей. Шматлікія паходні асвятлялі Лагер, які гуў як вулей. Ясь і Стэфан знайшлі Тамаша, які адпраўляў спаць у вызваленыя баракі знясіленых жыхароў свайго горада.

— Ніколі не думаў, што буду сваіх людзей размяркоўваць па нарах, — сказаў ён.

Стэфан узяў паходню, выйшаў за лагерную браму, якую да таго часу ўжо адчыніў народ, і вярнуўся з запlechнікамі, якія ён пакінуў пад сцяной. Адзін перадаў Ясю,

другі ўзяў сабе. Затым яны вярнуліся ў турму, на першы паверх, і знайшлі месца для начоўкі ў невялікім пакоі. Яны ўладкаваліся проста на падлозе.

— А я вось думаў пайсці спаць у сваю старую камеру, — у цішыні прамовіў Стэфан.

— Але не пайшоў.

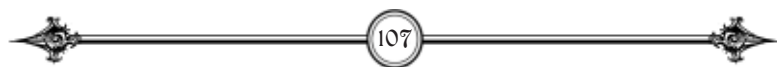
— Нешта не захацеў.

— Там лепш?

— Там ёсць нары. І сцены, на якіх я адзначаў месяцы.

— Цяпер ты свабодны.

— Свабодны, — адказаў Стэфан.

ТРЭЦІ ДЗЕНЬ

Не верыцца, што вольная? А ты вер! — усміхнулася рудаваалася Рут, гледзячы на маленькую дзяўчынку.

Седзячы на сваіх нарах, Рут распавядала аб прыгодах гэтай начы. Частка з жыхарак іх барака была цяпер у двары, але большасць, ужо агледзеўшыся ў вызваленым Лагеры, вярнулася назад. Рут расказала пра захопленую зброю, пра бітву з жаўнерамі і пра жыхароў Чырвонай Руды.

— І ты таксама білася на мячах? — вохнула дзяўчынка, прыкрыўшы ад страху рот рукой.

— Не, не давялося.

— А магла б?

— Канечне. Калі ты пасвіш авечак, а я гэтым займалася на свабодзе колькі сябе памятаю, то мусіш умець абараніць іх ад драпежніка. Таму пастухі ўмеюць карыстацца і мячом, і кінжалам.

— Прабач, калі ласка, за сёння, — звярнулася да Рут жанчына, былая дзяжурная па бараку. — Я баялася за нас усіх.

— Я разумею, — адказала Рут, — і таму не крыўдую.

У гэты самы час у адным з памяшканняў Лагера ў даратім, інкруставаным чорнымі перламі падсвечніку запалілі свечку. Рука паспешліва адсунула ўбок залатыя талеркі і чашы. На масіўны драўляны стол лёг аркуш паперы, зарыпела пяро. Цень чалавека, што пісаў, нервова дрыжаў на цёмных, распісаных золатам шпалерах. Праз некалькі хвілінаў ліст быў скончаны.

З клеткі, якая вісела пад столлю, дасталі шэрага каршуна. Скручаны трубачкай ліст быў старанна прымацаваны яму да лапы. Потым асцярожна, каб ніхто не пачуў, адчынілі акно, і каршун незаўважна панёсся ў цёмнае неба.

Шэрая птушка спяшалася ў Вертагард. Каршун ведаў, што ў замку Вормара яму аддзячаць смачным пачастункам — халоднай жабай, а калі пашанцуе, то і дохлай мышшу, — і таму імкліва рассякаў паветра сваімі вострымі крыламі.

Калі над Лагерам узышло сонца, частка былых зняволеных пачала збірацца ў дарогу. Людзі, асабліва тыя, што правялі тут не адзін год, хацелі чым хутчэй пакінуць гэтае злавеснае месца. Яны ўзялі з сабой ежы, набралі затхлай вады з адзінага, але заўсёды поўнага лагернага калодзежа і рушылі да брамы.

— Пачакайце! — закрычаў ім Натан, Першы Захоўнік. — Хутка павінна адбыцца нарада, мы вырашым, што рабіць далей!

— Вось вы і вырашайце, што вам рабіць, — адказаў хмурны чалавек, што вёў натоўп. — А мы хочам патрапіць дамоў.

— Вас там адразу арыштуюць! — спрабаваў пераканаць Натан.

— Лепш памерці дома, чым у няволі! — упарта сказаў чалавек і, павярнуўшыся назад, скамандаваў вялізнаму натоўпу: — Пайшлі!

Людзі пабрылі ў Пустэльнію, шукаючы дарогі дадому.

— Што зробіш... — прамовіў Эміль, які стаяў разам з Натанам. — Яны ў нечым маюць рацыю. Хто яго ведае, можа, так і лепш. Спадзяюся, яны дабяруцца да сваіх дамоў.

Кіраўнік Службы сакрэтнага ліставання працаваў у адной з вежаў Замка Уладароў, у самай высокай яе частцы. Праца ў кіраўніка была спакойная. Раз на месяц кожны з гарадоў Эферыі мусіў адправіць ліст Сябру Вормару — там былі лічбы колькасці сабраных падаткаў, навіны пра сітуацыю з вадой, інфармацыя пра настроі, якія пануюць сярод месцічаў. З далёкіх гарадоў лісты, як правіла, дасылаліся каршуноваю поштаю, з блізкіх — кур'ерам.

Праца гэтая была адказная, але нескладаная. І кіраўнік Службы сакрэтнага ліставання быў сваім месцам задаволены. Ён прывык працаваць у замку — яшчэ з часоў Уладара Арыстарха, толькі ў тыя гады ён быў архіварыусам. Калі ўлада памянялася, ён прысягнуў на вернасць Вормару і змяніў свой занятак. Часам, праўда, сумленне былога архіварыуса спрабавала падаць голас, але ён гэты голас усяляк прыглушаў.

Ён і жыў тут, на працы: гэта было зручна — можна было пастаянна дзяжурыць, дый за ежу не трэба было плаціць.

Сонца ўзышло над Вертагардам, асвятліла гару, ля падножжа якой ляжала сталіца, пабегла ўніз і заззяла на самай высокай і самай старой вежы замка, якую вяччаў вялікі вітражны купал, потым дабралося да астатніх вежаў, злучаных уверсе каменнымі пераходамі-мастамі, і нарэшце заліло сабою ўвесь горад.

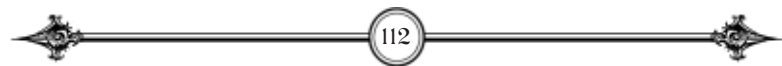
Былы архіварыус запарваў у шклянцы любімыя ранішнія зёлкі, напяваючы пад нос нейкую простую мелодыю, як раптам пачуся лопат крылаў і нешта цёмнае з'явілася ў акне. Ад нечаканасці ён выпусціў шклянку, і тая звонка разляцелася на каменнай падлозе. Вялікі шэры каршун сеў на жэрдку ля расчыненага акна.

Кіраўнік Службы ліставання ведаў, што навінаў сёння быць не павінна, і ўстрыможана, пераступаючы праз аскепкі шкла і разліты кіпень, падышоў да птушкі, якая парушыла ягоны спакой. На лапе ў каршуна паблісквала меднае кальцо з Лагера — і гэта азначала, што адбылося нешта вельмі важнае.

Дрыжачымі рукамі ён адвязаў ліст, прачытаў і схапіўся за галаву. Затым выскачыў за дзверы і кудысьці пабег.

Незадаволены галодны каршун правёў яго злым вокам.

Калід, галоўны намеснік Вормара, быў нямала здзіўлены, калі ў гэты ранні час пабачыў у дзвярах свайго кабінета задыханага кіраўніка Службы сакрэтнага ліставання.

Той, не кажучы ні слова, шпарка падышоў і працягнуў аркушык паперы.

Калід прачытаў тэкст (яго левае вока, выбітае падчас адной з даўніх боек, было замененае штучным і таму не варушылася) і змяніўся з твару. “Што значыць “захапілі Лагер?!” — зароў ён, нібыта ва ўсім быў вінаваты той, хто прынёс ліст. Былы архіварыус стаяў, уціснуўшы галаву ў плечы, і стараўся не дыхаць.

— Чакай тут! — загадаў Калід і паспяшаўся наверх, у Залу Уладароў. Ён ведаў, што Вормар ужо ўстаў, і яму, Каліду, давядзецца прынесці свайму начальніку не самую добрую вестку.

Уваход у пакой вартавалі двое жаўнераў. Пабачыўшы Каліда, яны расступіліся і выцягнуліся на зважай, прапускаючы яго ўнутр.

Вормар стаяў у паўабарота да дзвярэй і глядзеў у акно. Калід моўчкі застыў на месцы. Вормар, не абарочваючыся, прамовіў:

— Не заўсёды мір азначае бяспеку, праўда, Калід? Чым бліжэй мы падыходзім да нашай мэты, тым больш гэта злуе ворага. Такая логіка жыцця.

— Вы ўжо ведаеце?

— Я бачыў, што ў вежу прыляцеў каршун. Сёння ж не павінна быць ніякай пошты, ці не так? І ты прыбег сюды... Гэта Шосты? Гэта ён нешта зрабіў?

— Так.

Вормар павярнуўся да Каліда. Твар яго, як і заўсёды, быў спакойны. Пранізлівыя вочы, тонкія вусны, цёмныя, акуратна прыгладжаныя валасы.

— Кажы, што здарылася.

Калід распавёў пра ўсё, што стала вядома яму пра захоплены Лагер, Захоўнікаў камянёў і пра хлопца, які, як сцвярджаў Стэфан, прыплыў у Эферыю з-за туману. Камусьці магло б здацца, што Вормар успрымае ўсё аб'якава, але Калід ведаў свайго начальніка: ён быў стрыманы на эмоцыі і падчас гэтай прамовы толькі аднойчы ледзь заўважна падняў бровы — калі пачуў пра прышлага, пра Яся.

— Вось што давялі да нашага ведама, — падвёў вынікі Калід. — Калі дазволіце, Сябра Вормар, я магу выкласці свае прапановы.

— Калі ласка.

— На маю думку, вельмі важна, каб народ Эферыі не даведаўся пра гэты жахлівы выпадак непадпарадкавання. Нам належыць проста накіраваць туды войска і ціха вырашыць гэтую праблему. Адразу і канчаткова.

Вормар паглядзеў на яго і спакойна прамовіў:

— Нам увогуле не трэба адпраўляць туды войска.

Калід здзіўлена змоўк, але затым, быццам нешта зразу меўшы, жвава заківаў галавой:

— Я разумею, пра што вы, Сябра Вормар! Час нам дапаможа!

— Так, час на нашым баку. — Вормар памаўчаў. — Калі толькі не паўторыцца тая гісторыя, што была з Шостым. Аднак, думаю, гэта малаверагодна.

— Гэта было выключэнне, — упэўнена сказаў Калід. — Хоць мы і не ведаем, як тое стала магчымым, але паўтарыцца яно не можа.

— Калі туды адпраўлялі апошні харчовы канвой?

— Тры тыдні таму.

— Значыць, ежы ў іх толькі на тыдзень... — Вормар пра нешта задумаўся і працягнуў: — Праз паўтара месяца нашым жаўнерам можна будзе наведацца туды. Большая частка бунтаўшчыкоў памрэ з голаду. Тыя нешматлікія, якія застануцца, не змогуць супраціўляцца.

— Так, — падтрымаў Калід.

— І вось яшчэ што. Нам патрэбныя новыя зняволеныя ў Лагер.

— Але дзе ж мы возьмем столькі новай працоўнай сілы?

Вормар сеў і, паціснуўшы плячыма, абыхава прамоўіў:

— У нас ёсць спісы ненадзейных грамадзянаў.

— Так, ёсць...

— Адпраўце загад ва ўсе гарады нашым гарнізонам, каб яны не адкладаючы, сёння ж вечарам, правялі арышты паводле гэтых спісаў. Набярэцца якраз некалькі тысячаў...

— Васямнаццаць тысячаў, — удакладніў Калід.

— Васямнаццаць. Цудоўна. Мы запоўнім і старыя, і новыя баракі ў Лагеры.

— А пакуль што трымаць іх у гарадскіх турмах?

— Менавіта. У нас і так стала неспакойна апошнім часам. Таму лепш не чакаць. Арыштуем іх зараз.

Калід пакланіўся і выйшаў. Ён паспешліва вярнуўся ў свой пакой, напісаў ліст і перадаў яго кіраўніку Службы ліставання. Праз некалькі хвілінаў шэрая птушка, задаволена праглынуўшы прынесеную для яе мыш, паляцела назад у Лагер, несучы адказ.

Ясь прачнуўся ад таго, што хтосьці адчыніў дзверы і зазірнуў у пакой. Галава адразу схавалася (Ясь напружыў памяць і ўгадаў, што гэтага кучаравага чалавека звалі Эміль), і за дзвярыма сказалі:

— Спяць яшчэ.

Ясь устаў, падышоў да Стэфана і дакрануўся да пляча:

— Стэфан, прачынайся, Захоўнікі прыйшлі.

Шосты хутка падхапіўся, быццам і не спаў ён зусім, а проста разважаў з заплюшчанымі вачыма, і яны выйшлі ў калідор. Тут ужо чакалі Натан, Эміль, Фелікс і Гіман.

Стэфан запрасіў усіх у суседні вялікі пакой — туды, дзе яшчэ колькі гадзінаў таму сядзелі турэмныя вартавыя, а сам пайшоў па Тамаша.

Пасярод пакоя стаяў доўгі стол, на якім былі графіны з вадой і шклянкі. Вакол стала — каля тузіна крэслаў. Скрозь закратаваныя вокны можна было бачыць людзей, што хадзілі па лагерным двары. Праз якую хвіліну Стэфан вярнуўся са старэйшынам Чырвонай Руды. Тамаш адразу падышоў да Натана, і яны цёпла, па-сяброўску прывіталіся.

— Даўно ты ў нас не быў, — сказаў Тамаш.

— Даўно.

— Ну што, як бачу, усе на месцы? — пачаў Стэфан.

— Так, — адказаў Фелікс. — І вось яшчэ Гіман — просіць далучыць яго, гатовы дапамагчы.

— Добра, — кінуў Стэфан і паглядзеў на ўсіх, хто сабраўся ў зале: — Браты, нам трэба вызначацца, што рабіць далей. Людзі вызваленыя, але не абароненыя. І нам, і ім патрэбная пэўнасць і канкрэтны план дзеянняў.

— Некаторыя ўжо не дачакаліся і сышлі, — сказаў Натан.

Стэфан здзіўлена глянуў на яго:

— Колькі чалавек?

— Шмат. Каля тысячы. Узялі з сабой вады і ежы на некалькі дзён.

Стэфан падціснуў вусны.

— Дарэчы, запас ежы ў Лагеры — не больш чым на шэсць-сем дзён, — парушыў цішыню Гіман.

— Але з вадой праблем не павінна быць? Тут жа быў калодзеж, — удакладніў Стэфан.

— Так, ён адзіны на ўсю Пустэльнію. І вады ў ім хапае. — Гіман узяў са стала напоўнены вадой збанок і разліў па шклянках.

Ясь адпіў — яна была яшчэ горшай, чым тая, што ён каштаваў у Чырвонай Рудзе.

Нечакана дзверы адчыніліся, і ў пакой зайшла дзяўчына. Яе яркія рудыя валасы быццам ззялі ў ранішнім сонцы. За ёй праз парог ступіў высокі, моцны чалавек.

— Добры дзень! Мяне завуць Рут, — сказала дзяўчына. — А гэта Язэп.

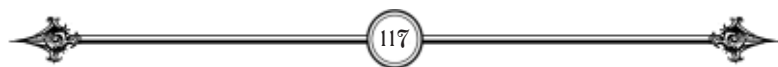
— Дзень добры, — адказаў Стэфан. — Перапрашаю, але ў нас тут нарада.

— Нарада Захоўнікаў? — запыталася дзяўчына.

— Захоўнікаў, — у голасе Шостага можна было прачытаць здзіўленне.

— Тады дазвольце далучыцца і мне. Калі ласка.

Шыракатвары і светлавалосы Фелікс нахмурыў бровы:

— Ты хочаш сказаць, што ты — Захоўнік? Мы ведаем адзін аднаго, кожнага з сямі. Аднак з табой мы не знаёмыя.

— Я не ведаю, Захоўнік я ці не, — адказала Рут. — Вельмі спадзяюся, што пакуль — не.

— Пачакай, — узняў рукі Натан, відавочна стараючыся разабрацца. — Дык так ці не? Не гавары загадкамі.

— Тут няма ніякіх загадак, — прамовіў Язэп. — Што тут незразумелага? Яна дачка Другога.

Усе моўчкі глядзелі на Рут. Ясь прыкмеціў, як яна ледзь заўважна прыпадняла падбароддзе, але таксама маўчала.

— Твой бацька — Піліп? — урэшце запытаў Стэфан.

— Так, я яго дачка.

Захоўнікі здзіўлена пераглянуліся.

— Ён жывы? Што з ім?

— Я не ведаю, што зараз з маім татам і ці жывы ён. Апошнія паўтара года я знаходжуся ў Лагеры... Пасля таго, як мяне арыштавалі ў Вертагардзе.

— Сядай, — Стэфан паказаў на крэсла, — раскажы, што ведаеш.

Рут села і расказала пра тое, што ад свайго нараджэння жыла на Пляскатых Гарах. Яе сям'я схавалася там пасля захопу ўлады Вормарам, і яны гадавалі авечак, далучыўшыся да пастухоў. Час ад часу Рут наведвалася ў сталіцу, прадавала воўну. Там яна пазнаёмілася з Язэпам і невялікай групай людзей, якія адмаўляліся лічыць Вормара Уладаром. Спачатку яны проста збіраліся і абмяркоўвалі жыццё ў Эферыі, а потым вырашылі пісаць улёткі ды расклеіваць іх на сценах дамоў. Аднойчы падчас расклеівання яе і арыштавалі.

— Аднак Вормар і жаўнеры да гэтага часу не ведаюць, што я дачка Піліпа, — скончыла Рут.

Захоўнікі, выслушаўшы яе аповед, дазволілі Рут і Язэпу застацца. Нарада працягнулася.

Нішто ўжо не нагадвала пра холад гэтай ночы: звонку рабілася спякотна, і праз адчыненае акно гарачае паветра Пустэльні трапляла ў пакой.

— Усім, хто быў у гэтым Лагеры, цяпер трэба схавацца, — казаў Тамаш. — Не для таго мы атрымалі свабоду, каб страціць яе ў найбліжэйшыя дні!

— Але тут столькі людзей! Куды мы іх павядзём? — запытаўся Эміль.

— Я згодны са старэйшынам. — сказаў Натан. — Людзей трэба выводзіць. Прычым тэрмінова, улічваючы, што толькі дарога па Пустэльні з дзецьмі зойме два, а то і тры дні.

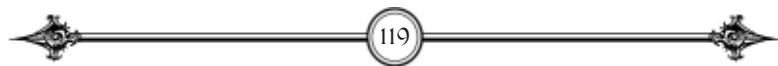
— І дзе іх падзець? — зноў спытаў Эміль. — У свае дамы ім ужо не вярнуцца. У кожным з гарадоў стаіць вормараўскі гарнізон, і іх адразу арыштуюць.

— Хутка павінен прыехаць харчовы канвой. Мы можам яго захапіць, і ў нас будзе месячны запас ежы, — прапанаваў Язэп.

— І што нам гэта дасць? — запырачыў Фелікс. — Яны адправяць сюды войска, і мы не зможам утрымаць Лагер ад штурму.

— А ім і не патрэбны будзе штурм, — сказаў Натан. — Яны нас змогуць проста ўзяць у аблогу, пакуль у нас не скончыцца ежа.

Наступіла цяжкая цішыня, і ў гэтую цішыню з вуліцы ўбег адзін з часавых, якіх паўстанцы выставілі на вежах:

— Людзі вяртаюцца! Людзі вяртаюцца ў Лагер!

— Як?

— Чаму?

— Усе?

— Іх шмат... Відаць, усе...

Удзельнікі нарады паспяшаліся на вуліцу, да лагернай брамы. Тое, што яны ўбачылі, не магло не здзівіць. Па Пустэльні назад, у бок Лагера, цягнуліся сотні людзей. Яны вярталіся неарганізавана, уроссып, былі быццам кожны сам па сабе. “Што гэта азначае?” — усхвалявана прашаптаў Натан, але ніхто не змог яму адказаць.

Першыя ўжо дайшлі да брамы. Ніхто з іх нічога не казаў, яны толькі ўпарта, моўчкі ішлі да сваіх баракаў, ні на што не зважаючы.

Ясь з жахам глядзеў на гэтых няўдалых уцекачоў. Застыглыя, быццам невідущыя вочы. Скажонныя страхам твары. Безнадзейнасць і адчай.

Ясь падбег да таго, які вяртаўся першым, і стаў насупраць, спрабуючы спыніць:

— Стойце! Што здарылася? Чаму вы вярнуліся?

Чалавек, не зважаючы на хлопца, проста адпіхнуў яго грудзмі.

— Што там было? Чаму маўчыце? — не сунімаўся Ясь, схопіўшы чалавека за рукаў.

Той, быццам крыху ачомаўшыся, павярнуўся да яго і злосна выгукнуў:

— Я хачу вярнуцца сюды! — І раптам дадаў, амаль са слязмі: — Не перашкаджайце мне!

Ясь выпусціў рукаў чалавека. Той пабрыў далей, у глыб Лагера, а пасля яго — сотні няўдалых уцекачоў, быццам у паўсне, усё заходзілі і заходзілі ў браму.

Нарада працягнулася ўжо ў зусім іншым настроі.

— Мы мусім прайсці праз Пустэльнію, — сказаў Стэфан. — Трэба даведацца, што там здарылася з гэтымі людзьмі.

— Безумоўна. Калі мы ўзялі на сябе адказнасць, то павінны ісці самі, нашым невялікім атрадам, — пагадзіўся Фелікс.

— Адразу за Пустэльнію, у закінутай вёсцы, жыве адзін з маіх людзей, Патрык, — працягнуў Стэфан, паглядзеўшы на сваіх сяброў. — У выпадку, калі нам удасца выбрацца, мы можам спыніцца ў яго. А там — вырашыць, што рабіць далей. Акрамя таго, калі гэта спатрэбіцца, то дзякуючы Патрыку мы зможам папрасіць дапамогі ў іншых гарадах.

— Зможам папрасіць дапамогі? — здзівіўся Эміль.

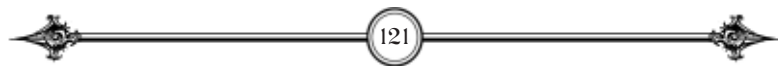
— Так. Прычым такім чынам, што жаўнеры Вормара пра гэта не даведаюцца, — кінуў Стэфан. — Але гэта — толькі ў выпадку крайняй неабходнасці.

Стэфан павярнуўся да старэйшыны і запытаўся:

— Шаноўны Тамаш, ці згодныя былі б вы застацца пакуль тут, у Лагеры, і ўзяць на сябе кіраванне людзьмі?

— Цэлы Лагер — гэта куды больш, чым Чырвоная Руда, — адказаў старэйшына. — Але можна паспрабаваць. Я згодны.

— Дзякуй! — Стэфан схіліў галаву і працягнуў: — Як надоўга мы сыходзім — сказаць цяжка. Пакуль нам

вядома толькі тое, што людзі вярнуліся і сярод іх няма параненых.

— А не можа быць так, — запытаўся Эміль, — ну, вы памятаеце гэтыя даўнія легенды... Пра тое, што з Пустэльні нельга выйсці... Можа, гэта якраз яно?

— Лухта, — запярэчыў Натан. — Гэта ўсё страх чалавека перад недаследаванай прыродай, не больш за тое. Вось жа Стэфан калісьці збег з Лагера. Тым больш — штомесяц прыходзіць канвой з ежай, а раз на год мяняецца ўся варта. Так што не будзем тлуміць сабе галаву.

— А ці ведаем мы дакладна, у які бок ішлі ўсе тыя, хто зараз вярнуўся? — запытаўся Ясь.

— Калі ты хочаш выбрацца адсюль, то ісці тут можна толькі на ўсход, — адказаў Стэфан. — На поўдні — затока, на захадзе — мора, на поўначы — Чорныя Горы. Так што іншага кірунку проста няма.

— Значыць, ідзем зараз? — рашуча запытаў Язэп.

— Так, — адказаў Стэфан.

На зборы часу выдзелілі няшмат. Хутка перакусіць, піць ды набраць вады з лагернага калодзежу — і ў шлях.

У памяшканні з цёмнымі, распісанымі золатам шпалерамі ад сцяны да сцяны, заклаўшы рукі за спіну, хадзіў чалавек. Ён час ад часу паглядаў у акно, ці то чагосьці чакаючы, ці то проста не ведаючы, што зараз рабіць. Калі ён заўважыў у небе свайго шэрага каршуна, яго рукі ад хвалявання затрэсліся.

Птушка прынесла адказ. Чалавек таропка разгарнуў ліст, прачытаў. Уздыхнуў, супакоіўшыся. Потым сеў за

стол, дастаў новы аркуш, абмакнуў пяро ў атрамант, ім-кліва штосьці напісаў, спешна прывязаў ліст да нагі птушкі і адправіў назад, у замак Вормара.

Калі народ сабраўся, Стэфан падняў руку, каб прыцішыць гул натоўпу, і сказаў:

— Свабодныя Эферыйцы! Мы, чацвёрэ Захоўнікаў камянёў, разам з сябрамі ідзем у Пустэльнію. Вашым начальнікам пакуль будзе старэйшына Тамаш. Я абяцаю, што мы зробім усё, каб нашая з вамі перамога не была марнаю! Каб вы і вашы дзеці атрымалі жаданую волю! За Эферыю!

— За Эферыю! — хорам адказала грамада, і Ясь і ягоныя сябры выйшлі праз лагерную браму.

Выходзячы, Язэп спыніўся і глянуў налева — туды ішла дарога.

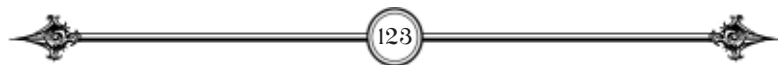
— Што там? — запытаўся Ясь.

— Кар’ер. Гэтай дарогай штодня вадзілі тысячы зняволеных, — адказаў Язэп.

— Там месца здабычы залатога пяску, — таксама спыніўшыся, патлумачыў Натан. — Сама руда тут небагатая, і каб здабыць хаця б сто грамаў золата, трэба дастаць з кар’ера і перапрацаваць тоны зямлі. Гэта страшэнная цяжкая праца. Шматгадзінная, штодзённая.

— І ўсё ішло Вормару? — пацікавіўся Ясь.

— Так. Але само золата яго мала цікавіць. Насамрэч яму патрэбна адчуваць уладу над людзьмі, — далучыўся да размовы Эміль. — Золата для яго не мэта, а толькі сродак, якім ён набывае пакору і паслухмянасць

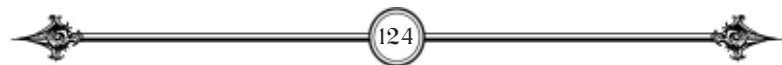
падначаленых. Узровень аўтарытэту ў вормараўскім атачэнні вызначаецца колькасцю залатых рэчаў. Сталічныя ювеліры вырабляюць з гэтага металу не толькі прасцёўкі, бранзалеты ды завушніцы, але і процьму рэчаў, якім зусім не абавязкова быць залатымі: нажы і відэльцы, кубкі і талеркі, рондалі і патэльні, падсвечнікі, ручкі для дзвярэй у пакоях ды конскія падковы. Кажуць, што нават ложка шмат у каго з ягоных вяльможаў зроблены з золата.

— Хадзем далей! — азірнуўшыся, гукнуў іх Стэфан.

...Яны ішлі па амаль непрыкметнай дарозе. Мінула ўжо больш за гадзіну, вежаў Лагера больш не было відно. Першая напружанасць сышла, але яны крочылі, азіраючыся па баках, і, гатовыя выступіць супраць невядомай ім небяспекі, трымалі ў руках мячы. Ясь таксама трывожна аглядаўся, чакаючы, што вось-вось заўважыць які-небудзь падзроны рух. Аднак пакуль усё было спакойна.

Ісці тым часам было ўсё цяжэй і цяжэй. Адчувалася ці то моцная агульная стома, ці то недахоп вады, але Ясь заўважыў, як думкі яго пачалі блытацца. Ён дастаў корак з біклажкі і адпіў. Затым пастараўся засяродзіцца на мэце падарожжа, але чамусьці не змог узгадаць, для чаго выйшаў з Лагера. У галаве ледзь чутна загучала нейкая даўно забытая мелодыя, і ён моцна ўсхваляваўся, ледзь не заплакаў ад таго, што не памятае, дзе і калі яе чуў, як быццам ад гэтага залежала ягонае жыццё.

А ціхая-ціхая музыка ўсё круцілася і круцілася ўвусу. Яна нібыта супакойвала і суцяшала. Гэта не была песня — не, проста музыка, без словаў, але як жа цудоўна

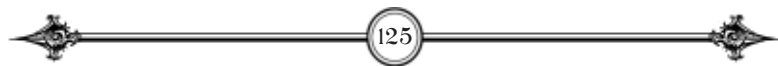
яна гучала! Ясь стараўся пачуць яе больш выразна, яна ўзмацнілася, і раптам аказалася, што ён чуе музыку як быццам бы навокал сябе самога.

Мелодыя была такой прыгожай, што немагчыма было перастаць яе слухаць: Ясь з заміраннем чакаў кожнага новага гуку і захапляўся ўсё болей і болей. Музыка то мякка зачароўвала, то, як вострае халоднае лязо, трапляла ў самае сэрца. Яе хацелася слухаць далей і далей, бо з кожным імгненнем яна рабілася ўсё больш жаданай. Па шчацэ хлопца папаўзла сляза: ён не мог больш стрымліваць свае пачуцці, ён быў збянтэжаны, агаломшаны мелодыяй, яму здавалася, што сам ён як быццам знікае сярод дзіўных гукаў, але адначасова і робіцца такім жа вялікім, як сама гэтая музыка.

Паступова Ясь зразумеў, што мелодыя чагосьці хацела. Так, гэта было выразнае жаданне, тое моцнае пачуццё, якое ён адчуў з першых гукаў, але ў якім не мог разабрацца. Музыка хацела захапіць яго, а самому Ясю хацелася застацца тут назаўжды. Прыпыніцца і слухаць, не перастаючы.

Мелодыя ўсё гучала і гучала, і Ясь не мог і не хацеў разрываць гэтае зачараванае меладычнае кола, якое заглушала трывогу і непакой. І яму здалася сапраўды добрай ідэяй спыніцца, застацца тут хаця б на вечар, не, лепш — на вечар і заўтрашні дзень...

Ён сеў на пясок. У горле зусім перасохла. Ясь зноў дастаў біклажку і, больш не эканомячы, пачаў прагна піць. Вада струменьчыкамі сцякала па яго барадзе. Мелодыя, быццам зразумеўшы яго рашэнне спыніцца, загучала мацней, ударыла новымі, урачыстымі акордамі.

Ясь адчуў, як нешта ўнутры забалела, душа яго быццам сціснулася, замітусілася, шукаючы паратунку. І чым гучней грала гэтая музыка, тым мацней праяўляўся боль. Ясь паваліўся на пясок, скурчыўся; ён хацеў пазбыцца болю, але адначасова прагнуў, каб музыка працягвалася. Аднак жа цяпер кожная, такая жаданая нота несла з сабой пакуту, якая становілася ўсё больш невыноснай.

— Змоўкні! — раптам выгукнуў Ясь.

Мелодыя спынілася, быццам вычэкваючы.

Ясь падняўся і паспрабаваў ісці. Цяпер ён чуў — вельмі выразна — толькі рыпенне пяску пад нагамі. “Дзіўна, — адчуваючы сябе як быццам у сне, падумаў ён, — колькі ўжо мы прайшлі, а я не ведаў, што пясок тут так гучна рыпіць”. Гэтае рыпенне маленькіх пясчынак адна аб адну моцна біла па вушах, галава расколвалася, і як ні стараўся Ясь асцярожна ставіць ногі на пясок, каб пазбегнуць гэтага нахабнага, надакучлівага шуму, але гэта зусім не дапамагала. І тады Ясь падумаў, што без гэтай музыкі ён не зможа жыць. Быццам бы адкрыццё нахлынула на яго: без яе ён не выжыве, не здолее. Яму стала кепска, задрыжалі рукі, перахапіла дыханне. Ён зразумеў, што трэба ратавацца. Хай будзе балець, але лепш так, чым без яе.

— Гучы! Іграй! — закрываў ён у пустэчу.

Мелодыя зноў загучала, і ў яе пералівах ён нечакана зразумеў, што ўмова, якую выстаўляла музыка, была — не ісці далей. Больш за тое, каб чуць яе заўсёды, ён мусіў, абавязаны быў вярнуцца назад.

“...Там жа было не так кепска. Там можна адпачыць ад усяго, у Лагеры. Там няма гэтага пяску. І там будзе

толькі музыка”, — праносіліся ў галаве думкі. Боль стаў амаль незаўважным, быццам даючы Ясю магчымасць сканцэнтравана і прыняць рашэнне. Мелодыя таксама адступіла кудысьці далей, іграючы зараз соладка і ціха. Гэтая да смерці прыгожая музыка прасіла, прымушала яго развярнуцца. “Канечне, вінаватыя тыя, з-за каго мне прыходзіцца пакутаваць і рызыкаваць, — як праз смугу, падумалася Ясю. — І Мірка вінаватая: чаму яна захварэла? І калі мама памірала, чаму яе ніхто не збавіў? Усё гэта бессэнсоўна... Чаму я павінны зараз з кімсьці змагацца і штосьці шукаць?... Мне трэба проста адпачыць. Усё, што тут, — не мая справа. Гэта нейкі суцэльны падман, фікцыя. Мне трэба адумацца, а не ісці... ісці...” Ён зноў сеў і паспрабаваў узгадаць, куды яму трэба ісці, але акрамя нейкіх цьмяных урыўкаў пра кінжал, чырвоны мячык і моцны халодны дождж нічога не змог узгадаць. Раптам нечыя рукі захацелі некуды пацягнуць яго, але ён не падумаўся. “Безумоўна, трэба адпачыць. Ёсць Лагер — там прыемна, спакойна, там так добра жыць, есці, спаць...” Ён цяжка падняўся і, пад зноў гучныя, пераможныя гукі дзіўнай музыкі, хістаючыся і пакінуўшы на пяску меч, пабрыў назад.

...Стэфан у той час, як Ясь пачуў музыку, разважаў над тым, што ён перажыў за гады зняволення ў Лагеры. Такого б ён не пажадаў і ворагу. Гэтыя людзі, што здзекаваліся з яго і іншых, што былі прычынай смерці дзясяткаў зняволеных, — яны сабе спакойна жывуць. “Трэба адпомсціць ахоўнікам і лагернаму начальству, — думаў Стэфан. — За пяць гадоў пакутаў і знявагі. За

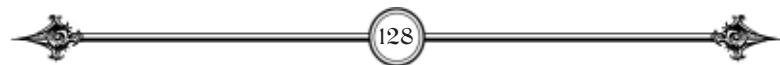

сябе, за іншых, за тых, хто ўжо адпомсціць не можа. За ўсё!” Ён раптам пабачыў Яся, які задуменна сядзеў на падножжы пясчанай выдмы. Стэфан раззлаваўся з-за таго, што хлопец нічога не робіць, у той час калі трэба ісці і пакараць вінаватых. Ён імкліва падышоў і паспрабаваў падняць Яся з пяску, але той не хацеў уставаць. Кінуўшы марную справу, Стэфан рашучым крокам скіраваўся назад, у Лагер: справядлівасць не можа чакаць, пакаранне мусіць здзейсніцца — у імя лепшай будучыні.

Калі б нехта звонку паглядзеў на тое, што адбывалася ў гэты час у Пустэльні, ён бы змог убачыць, што ўся гэтая група выглядала даволі дзіўна. Некалькі чалавек усё яшчэ імкнуліся ісці наперад, хтосьці сядзеў на пяску, хтосьці ўжо развярнуўся і, не зважаючы ні на што, ішоў назад. Людзі не звярталі ўвагі адзін на аднаго, як быццам нікога не бачылі і не чулі, былі глыбока засяроджаныя на нейкіх адным ім вядомых думках.

Ясь стомлена перастаўляў ногі, стараючыся зразумець, як ён апынуўся тут, сярод пяску, і ведаючы толькі, што яму конча трэба вярнуцца ў Лагер. Яму цяжка даваліся думкі, яны не дадумваліся да канца, збягалі, а затым зноў урыўкамі круціліся ў галаве. Мелодыя адышла некуды на задні план і не прыносіла ўжо ранейшага задавальнення, хаця боль усё яшчэ заставаўся.

У адзін з момантаў Ясю падалося, што яго нехта схпіў і кладзе на спіну нейкага вялізнага чорнага быка. Ясь пачаў супраціўляцца, адбівацца, але ў яго нічога не атрымалася. Яго кудысьці павезлі. Ясь стараўся дацяміць,

што адбываецца, і зразумеў толькі, што гэта ніякі не бык, а звычайны конь. Потым яму стала млосна, усё закружылася перад вачамі, і ён знепрытомнеў.

Ясь расплюшчыў вочы. Ён ляжаў у амаль пустой драўлянай хаце, на нейкім старым ложку. Яго калаціла, ён быў увесь мокры ад халоднага поту. Балела галава, было кепска, здавалася, што вось-вось званітуе.

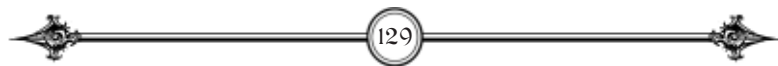
Ён паспрабаваў угадаць, што з ім здарылася. Успомніў, што была Пустэльня і што на яго хтосьці напаў. “А дзе ж астатнія?” — Ясь абвёў вачыма месца, у якім знаходзіўся, але тут не было ні сваіх, ні чужых. Трэба было думаць, як выбрацца адсюль, — пакуль не з’явіўся ніхто з ворагаў і не заўважыў, што яго забылі звязаць. Тое, што ён аказаўся не звязаны, напалохала Яся: магчыма, ворагі нічога і не забылі, проста яны перакананыя, што адсюль ён збегчы не зможа. Раптам Ясь пачуў аднекуль звонку голас Стэфана: словаў было не разабраць, але, без сумневаў, голас належаў менавіта яму.

“Няўжо Стэфан з імі?”

Ясь паспрабаваў прыпадняцца, але моцы не хапіла, і ён, знясілены, лёг назад. “І праўда, — падумаў ён, — мяне нават і прывязаць не трэба”.

У гэты час дзверы адчыніліся, і з плямы дзённага святла выйшаў Стэфан з двума незнаёмцамі. Выглядаў Стэфан хваравіта. Адразу за імі зайшлі і ўсе астатнія: Натан, Эміль, Фелікс, Гіман і Язэп з Рут.

— Ну, як ты маешся? — сказаў Стэфан, убачыўшы, што Ясь ачуняў. — Цяжка нам усім даўся гэты паход.

— Дзе мы і хто гэта? — з недаверам запытаўся хлопец, гледзячы на незнаёмцаў.

— Прабач, што не назваўся, — сказаў адзін з іх, сярэдняга веку мужчына. — Мяне завуць Патрык.

— Мацей, — прамовіў іншы, стары, сівы ўжо чалавек. — Я живу ў суседняй вёсцы. Я і мае сябры дапамагаем Патрыку.

— Сядайце, — прапанаваў Патрык прысутным, і яны селі на лавах, што стаялі ля сценаў.

Стэфан паглядзеў на Яся:

— Не трывожся, мы зараз у бяспецы, усё добра. Нам пашанцавала, што выбраліся. Калі б не людзі Патрыка, мы б вярнуліся ў Лагер, самі таго не хочучы.

— Вярнуліся б?

— Так. Ці памятаеш ты што-небудзь з таго, што з табой адбывалася у Пустэльні?

Ясь паспрабаваў узнавіць у памяці тых падзеі, але яму зноў стала млосна.

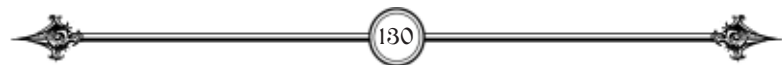
— Нешта не зусім у мяне атрымліваецца. Памятаю, што мне чамусьці трэба было, абавязкова трэба было вярнуцца ў Лагер. Больш хіба нічога.

— Вось і ў мяне было нешта падобнае. І ў астатніх таксама, — сказаў Стэфан. — Мы ўжо назад паварочвалі, калі нас заўважыў Патрык.

— Усім нам цяпер нездаровіцца — каму больш, каму менш, — прамовіў Фелікс. — Але табе, бадай, дасталося больш за ўсіх.

— Дык што з намі здарылася? — запытаўся Ясь.

— Уся справа ў самой Пустэльні і ў яе адзіным калодзежы, — уступіў у размову Патрык. — Тут спатрэбіцца

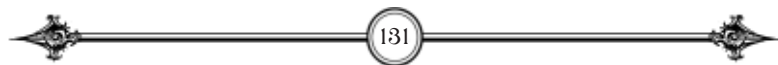
тое-сёе патлумачыць. Я перасяліўся сюды каля года таму, на просьбу Стэфана. Тут, бадай, самы зацішны куток ва ўсёй Эферыі. Толькі раз на месяц праязджае караван з ежай для Лагера. Пару месяцаў таму мы ўбачылі, як у Лагер вялі людзей: каля трыццаці жанчын і дзяцей. Зразумела, мы не маглі проста назіраць за такім (хоць нас было не так і шмат — дзевяць чалавек) і ўступілі ў бой. Людзей вызвалілі, жаўнеры Вормара разбегліся, а адзін з іх, начальнік таго канвою, быў захоплены ў палон. Ён быў зусім спалоханы — перакананы, што мы яго абавязкова заб'ём, хоць, вядома, гэтага ніхто не збіраўся рабіць. І ён раскажаў нам цікавыя рэчы пра гэты Лагер і Пустэльнію.

Ясь прыўзняўся на ложку, яму ўдалося сесці, хоць галава яшчэ злёгка кружылася. Патрык працягваў:

— Лагерныя вартаўнікі — не адыгрываюць амаль ніякай ролі. Хоць яны і самі пра гэта не здагадваюцца. Насамрэч гэта вада трымае людзей. Калодзеж у Лагеры — вось прычына, чаму нельга проста так выйсці адтуль. — Патрык заўважыў здзіўленыя позіркi: — Усім вядома, што Лагер быў пабудаваны для здабычы золата, на другі год валадарання Вормара. Аднак мала хто ведае, што падчас будаўніцтва каля залатога радовішча знайшлі ваду, закінуты калодзеж, адзіны на ўсю Пустэльнію. Начальнік канвою пераконваў нас, што варта выпіць той вады, і ты з Пустэльні ўжо выйсці не зможаш.

— Але ж лагерныя ахоўнікі самі п'юць гэтую ваду, — сказаў Фелікс.

— Так, і таму, калі яны хочуць вярнуцца назад, іх напойваюць віном, каб яны ўжо не маглі стаяць на нагах

і забыліся сном без сноў. У такім стане іх чым хутчэй вывозяць з Лагера. Я аднойчы бачыў, як імчаліся гэтыя фурманкі. Гэта няшчасныя людзі. Я чуў гісторыі пра тое, што, калі яны вяртаюцца дамоў, у свае гарады, яны не знаходзяць спакою, не могуць спаць, і крычаць ад жаху ўночы ды выюць ад тугі днём.

— Тыя, хто з'явіўся ў Лагеры толькі ўчора, вы пілі ваду там? — запытаўся Натан.

— Так, падчас нарады, — адказаў Стэфан.

— А я — яшчэ і ў самой Пустэльні, — азваўся Ясь.

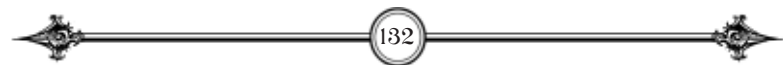
— Можа быць, і праўда, справа ў вадзе? — Натан нахмурыў лоб.

— Значыць, два гады таму і ў мяне не было шанцаў вырвацца, — раптам сказаў Стэфан. — Калі б не гэта, — і ён паказаў на доўгі шнар на перадплеччы. — Я, калі ўцякаў з Лагера, параніў руку аб горны лёд наверху сцяны. Страціў шмат крыві, цягнуўся сярод пяскоў, нічога не разумеючы, замест усходу чамусьці пайшоў на поўдзень. Дайшоў да берага Воблачнай Затокі і там знепрытомнеў. Мне пашанцавала, што мяне знайшоў адзін з рыбакоў, Марк. Памятаеш яго, Ясь?

— Так.

— Магчыма, ты маеш рацыю, — сказаў Натан. — Ты страціў шмат крыві, і дзеянне лагернай вады зменшылася.

— Як бы там ні было, — сказаў сівы Мацей, — Пустэльнія нікога з сябе не выпускае. Яна заўсёды падманвае: можа сваёй хлуснёй завесці туды, куды хоча, а можа цалкам адабраць волю. Пра гэта мне, калі я яшчэ дзіцём быў, расказваў мой дзед.

— Яна што, разумная, гэтая Пустэлья? — запыталася Рут.

— Я б назваў разумным — але, канечне, не мудрым — таго, хто дзейнічае у ёй... — сказаў Мацей.

— А я чуў мелодыю, — сказаў Ясь. — Спачатку яна была прыгожай, а потым...

— О, у мелодыях ён спецыяліст! — адказаў стары. — Гэта было калісьці яго асноўным заняткам.

— Але, сябры, нам трэба падумаць і пра Ясева здароўе, — сказаў Патрык. — Давайце пакуль што пакінем яго, зараз прынясуць лекі, і ён зможа адпачыць.

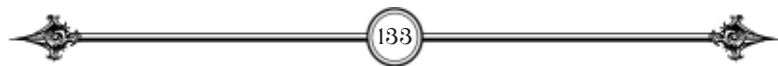
— Пачакайце! — не сунімаўся хлопец. — А як жа вы знайшлі нас?

Патрык стукнуў сабе далонню па ілбе, быццам нешта ўгадаўшы, і дастаў з унутранай кішэні скручаную паперку:

— Вось, атрымалі ліст. Праўда, ён быў адрасаваны не нам, але было б недаравальнай памылкай яго не прачытаць... Мы якраз збіраліся ў лес на паляванне. І тут — такая ўдача: проста на нас ляціць шэры каршун!

— Каршун? — не зразумеў Ясь.

— Даруй, — паправіўся Патрык. — Стэфан мне ўжо распавёў крыху пра тваё цудоўнае з'яўленне, але выскачыла з галавы, што ты не эферыец. Шэрыя каршуны — гэта птушкі, якія выкарыстоўваюцца шпегамі Вормара як сакрэтная павеатраная пошта. Ну, гэта такі сакрэт, пра які ўсе насамрэч ведаюць... Вядома ж, мы ні на імгненне не вагаліся, лукі былі якраз зараджаныя, і ў каршуна не аказалася ніводнага шанцу сустрэцца з Вормарам.

— Патрык, не цягні, чытай, — не ўтрымаўся Стэфан.

— Тут цікавае, але невясёлае для нас пасланне, паслухайце: *“Вялікі Сябра Вормар! Я рады, што Вы паспяхова атрымалі мой першы ліст. Вашае рашэнне чакаць, пакуль у Лагеры скончыцца харчаванне, як заўсёды, з’яўляецца ідэальным. Гэта праўда, бунтаўнікі павінны панесці пакаранне і памерці. Ні кроплі спагады бандытам! Захоўнікі і хлопец заявілі, што будуць старацца прайсці праз Пустэльнію. Перакананы, што гэта ў іх не атрымаецца. Далей буду дзейнічаць, зыходзячы з абставінаў. З найніжэйшым паклонам, ваш вечны слуга”*, — Ясь працягнуў руку, і Патрык перадаў яму ліст. — Мы, калі гэта прачыталі, адразу кінуліся ў бок Лагера і па дарозе сустрэлі вас. Ведаючы пра гісторыю з вадой, мы зразумелі, што з вамі адбываецца, пасадзілі на коней, хоць давялося ўжыць і сілу, — за што перапрашаем, — і прывезлі сюды...

— Гэта значыць, мы не зможам вывесці людзей адтуль, — сказаў Ясь, разглядаючы аркуш, запоўнены паспешлівым почыркам. Літары былі вострыя і няроўныя, як войска з дзідамі, што не паспела пашыхтавацца.

— Думаю, што не, не зможам, — Патрык падціснуў вусны і пахітаў галавой.

Ясь перадаў ліст Стэфану.

— Забярэ? — запытаўся той у гаспадара дома і, атрымаўшы згоду, схаваў аркуш ва ўнутранай кішэні.

— Колькі там зараз чалавек? — удакладніў Патрык.

— Каля шасці тысячаў, — сказаў Гіман.

— Давайце думаць — мы павінны ратаваць людзей! — прамовіў Стэфан. — Не можа быць, каб не было выйсця!

Павісла цішыня. І ў ёй прагучаў аслаблы голас Яся:

— Жывая вада.

— Што? — перапытаў Стэфан.

— Вада, якую шукаў Уладар. Шлях да якой павінны былі паказаць вашы камяні, — Ясь паглядзеў на чатырох Захоўнікаў. — Калі вада з лагернага калодзежа трымае людзей у Пустэльні, то ці ж не Жывая вада можа вывесці іх адтуль?

— Я не хачу разбураць вашу веру, — умяшаўся Натан. — Але давайце будзем разважаць цвяроза. Мяркую, у тым, што мы перажылі, няма нічога незвычайнага. Вада ў Лагеры — няякая, можа стаць прычынай атручвання, і пры моцных перажываннях, пры абязводжванні на адкрытым сонцы яна, безумоўна, уплывае на арганізм і, значыць, можа выклікаць рознага роду відзежы і панічнае жаданне вярнуцца назад.

— Вы хочаце сказаць, што Жывой вады насамрэч няма? — абурылася Рут.

— Я б сказаў так: мы не можам быць упэўненымі, што Жывая вада існуе. Мы можам здагадацца, што тое, што старажытныя хронікі называюць “Жывой вадой”, — гэта, хутчэй за ўсё, крыніца якаснай пітной вады, пра існаванне якой было вядома нашым продкам. І яны вось у такой паэтычнай метафары перадалі нам свае веды. Зразумела, потым гэта абрасло цэлым пластом легендаў. Але нас гэта не павінна засмучаць. Галоўнае, што недзе павінны быць запасы вады, якая не нясе шкоды здароўю.

— А як жа камяні? — запытала Рут.

— І тут таксама няма нічога дзіўнага. Камяні нейкім натуральным чынам павінны паказаць месца.

— Але ж вы — адзін з Захоўнікаў! — запярэчыў Ясь. — Вы павінны верыць у Жывую ваду! Тым больш, што Вормар траціць столькі сілаў, каб знайсці яе!

— Я веру, але...

— Ясь, мы верым, што Жывая вада ёсць, — перапыніў Натана Стэфан. — Прынамсі, я магу сказаць за сябе. І я аддаў ужо шмат часу, спрабуючы наблізіцца да разгадкі. Праблема, аднак, у тым, што мы не дабярэмся да Жывой вады, пакуль не знойдзем Арыстарха, які павінен ведаць штосьці пра Пэтрафор. І пакуль не пераможам Вормара, у якога застаюцца чатыры камяні з сямі.

— Мы не можам перамагчы Вормара зараз, — сказаў Фелікс.

— Сябры, усё не так безнадзейна, — адказаў Стэфан. — Дазвольце, я вам распавяду тое, пра што не ведае пакуль ніхто. За гэтыя два гады я таемна абышоў усе гарады і мястэчкі Эферыі, шукаючы людзей, гатовых падтрымаць выступленне супраць Вормара, каб вярнуць на пасад законнага Уладара. У кожным з месцаў, дзе я пабываў, такія людзі знайшліся. Зараз яны аб'яднаныя ў групы ад трох чалавек да некалькіх дзясяткаў. Справа за малым — кінуць кліч па ўсёй Эферыі, сабраць людзей у вызначаны дзень і ўзяць сталіцу!

— Ты прапануеш паўстанне? — запытаў Эміль.

— Так. Калі мы гэтага не зробім, загінуць усе, хто ў Лагеры. І дарослыя, і дзеці.

— Колькі часу трэба, каб сабраць усіх, і колькі можам сабраць? — запытаўся Фелікс.

— Некалькіх дзён будзе дастаткова. Сабраць мы можам каля чатырох тысячаў чалавек. У кожнага ёсць свая

зброя, — Стэфан уважліва паглядзеў на суразмоўцаў. — У нас з’яўляецца шанец вярнуць усё назад, у старыя добрыя часы. Мы здольныя перамагчы. Час прымаць рашэнне.

У намёце зноў усе змоўклі.

— Я — за! — сказаў Натан.

— Я таксама! — далучыўся Эміль, ускокваючы з лаўкі. — Колькі можна баяцца гэтага злодзея! Прыйшоў час дзейнічаць! Найвышэйшы час!

— Я з вамі, — сказаў Фелікс. — Так ці інакш, на нас цяпер будуць паляваць усе сілы Вормара. Таму лепш падрыхтавацца загадзя і ўдарыць самім — там, дзе яны не чакаюць.

— Ого, я бачу, настрой баявы, — сказаў Язэп. — Будзе што будзе! Давайце!

— Ну а ты што скажаш, Ясь? — запытаўся Стэфан.

— На мяне таксама палююць, таму я гатовы. Тым больш, калі гэта адзіная магчымасць знайсці Жывую ваду.

— А мяне чаму ніхто не пытае? — Рут падняла руку. — Між іншым, я таксама — за!

— Ну што ж, віншую! — урачыста звярнуўся да ўсіх прысутных Стэфан. — Будзьма цвёрдымі й непахіснымі ў гэтым рашэнні!

Яны заняліся распрацоўкай плана. Стэфан прапанаваў сабраць усіх на свята, якое Вормар будзе ладзіць у гэтую нядзелю на Цэнтральнай плошчы Вертагарда.

— У нядзелю сонцастаянне, і Вормар будзе адзначаць дваццаць чатыры гады свайго прыходу да ўлады, — сказаў ён. — Добрая нагода сабрацца і нам.

— Ён захапіў Эферыю ў гэты дзень? — запытаўся Ясь.

— Не, гэта адбылося познім летам. Але чаму ён святкуе менавіта ў дзень сонцастаяння — невядома. У замку, праўда, гавораць, што гэта зусім не таму, што ў гэты час больш за ўсё святла, а таму, што з гэтага дня цемра пачынае прыбываць, а святло — меншаць.

— Значыць, засталася чатыры дні, — падсумаваў Натан.

— Мы паспеем. У Патрыка ёсць спосаб паведаміць усім, каму трэба, — адказаў Стэфан.

— Штогод на гэтае свята Вормар збірае каля трыццаці тысячаў чалавек, — сказаў Язэп.

— Так. У сталіцу будзе ісці народ з усёй Эферыі. Мы з вамі добра ведаем, што кожны горад павінны будзе паслаць туды людзей. Для нас гэта найлепшы спосаб схавацца і не прыцягваць да сябе ўвагу. Хай нашыя людзі ідуць разам з усімі і збіраюцца на плошчы. Тры-чатыры тысячы паўстанцаў, са схаванай пад адзеннем зброяй, у такім натоўпе будуць незаўважнай часткай.

— Цудоўная ідэя! — пахваліў сябра Эміль. — Сабраць іх пад носам у Вормара і выступіць тады, калі ён будзе напышліва святкаваць гадавіну свайго злачынства, зусім не чакаючы атакі!

Трэба было адправіць кагосьці назад, у Лагер, каб расказаць пра ўсё, што даведаліся Захоўнікі, і каб пастарацца выявіць там здрадніка, які адправіў ліст Вормару. Стэфан прапанаваў, каб назад пайшоў Язэп, як чалавек, якога добра ведаюць і паважаюць зняволеныя, а з ім разам магла б пайсці і Рут. Але дзяўчына наадрэз адмовілася.

— Я не пайду! — Рут склала рукі на грудзях. — Нам цяпер патрэбныя ўсе камяні, і толькі я ведаю, дзе шукаць майго тату!

Стэфан цяжка ўздыхнуў, здаючыся. Язэп падняўся:

— Рут мусіць ісці далей, гэта праўда. Яе бацька захоўвае гіяцынт — другі камень. Шкада, канечне, што не ўдасца пайсці з вамі... Але распавесці пра ўсё людзям, якія засталіся ў Лагеры і чакаюць адказу, — рэч таксама важная. Я пайду.

Ён развітаўся з кожным і выйшаў з хаты.

Усе пакінулі пакой, і праз некалькі хвілінаў да Яся зайшла жанчына:

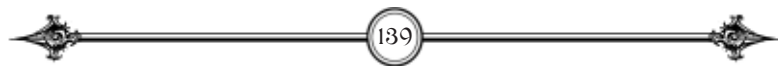
— Вітаю! Мацей сказаў, што табе прыйшлося цяжка там, у Пустэльні. Вось, выпі. Ты зможаш паспаць, і табе стане лягчэй.

— Што гэта?

— Напой з караню сонніку. Дазваляе хутка заснуць і добра выспацца, нават калі паспіш толькі гадзіну.

На смак напой аказаўся спачатку горкім, але затым стаў саладкаватым і свежым. Ясь выпіў духмяны ўзвар і прылёг на ложкак. Праз хвіліну ён адчуў, што засынае — ляціць і ляціць уніз і ўрэшце нырае ў сон. Роўны, спакойны і ціхі сон.

Стэфан напісаў лісты ў кожны горад, сцісла, але даходліва распавядаючы пра план дзеянняў і ставячы ўласнаручны подпіс. План прадугледжваў некалькі асноўных пунктаў: сабраць людзей, верных Уладару Арыстарху, і, узяўшы зброю, рушыць у сталіцу. Там, дзе

магчыма, — далучыцца да групаў, што ідуць на нядзельны фэст, там, дзе немагчыма, — не трапляцца на вочы жаўнерам Вормара, ідучы ў абход асноўных дарог. Сігналам да пачатку паўстання на Цэнтральнай плошчы будзе падняты старажытны сцяг Эферыі з выявамі чалавека, льва, быка і арла.

Яся пабудзіў гоман за сценамі дома. Ён устаў, адчуваючы, што сілы яго аднавіліся, і выйшаў. Тут былі ўсе астатнія, прычым трое Захоўнікаў, Гіман і Рут былі ўжо апранутыя не ў лагерныя робы, а ў звычайнае эферыйскае адзенне — відаць, яго дзесьці дастаў Патрык.

— Як ты сябе адчуваеш? — запытала Рут.

— Дзякуй, ужо добра.

— Зараз мы адправім лісты нашым сябрам і рушым у дарогу, — сказаў Стэфан.

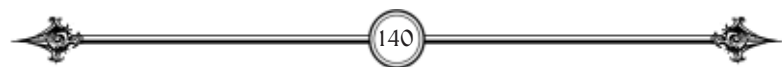
— А як мы іх адправім? — здзівілася Рут.

Патрык, хітра пасміхаючыся, адказаў: “Хадземце за мною, я пакажу”, — і павёў усіх да старых, амаль разваленых гаспадарчых пабудоваў. Калі яны параўняліся з першай, Ясь пачуў квактанне, і некалькі курэй паважна выйшлі з хлява на вуліцу.

— Куры? — здзіўлена запытаўся Гіман.

— Так... То бок, не! Куры — гэта не тое, што я хацеў вам паказаць, — засмяяўся Патрык. — Нам трошачкі далей.

Яны падышлі да наступнага драўлянага дамка. Патрык адчыніў дзверы, і Ясь з таварышамі пабачылі безліч галубоў самых розных колераў. Птушкі сядзелі ў адмысловых скрыначках, роўнымі шэрагамі развешаных па ўсіх сценах галубінага дома.

— Як вы можаце бачыць, шаноўныя панове, — жартаўлівым тонам пачаў Патрык, — тут адбываецца гадаванне галубоў элітных, дарагіх пародаў. Гэтыя галубочки — а за некаторых з іх хто-ніхто гатовы аддаць нават пазалочаную карэту — толькі невялічкая справа. Так, каб вочы адвесці. Нашая сапраўдная мэта — вось, — і ён паказаў рукой на наступны дамок.

Тут таксама аказалася нямала птушак, аднак жа яны былі не такімі прыгожымі, як папярэднія. Карычневая, белаягаловая. Ясь падумаў, што яны вельмі падобныя да звычайных галубоў, да якіх ён прывык у сябе дома.

— Вось што мы падрыхтавалі і хаваем тут. Хто ведае, што гэта?

— Паштовыя галубы, наколькі я магу бачыць, — адказаў Натан.

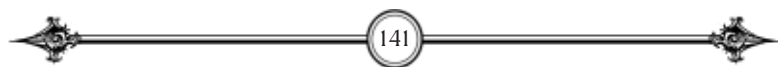
— Нездарма род Першых Захоўнікаў — лепшы ў навукх! — пасміхаючыся адказаў Патрык. — Нашасчасце, што такіх празорлівых навукоўцаў у Вормара няма. Ну, прынамсі, я такіх не сустракаў. Абсалютна правільна адзначыў наш калега — гэта сапраўды паштовыя галубы. Нашая таемная зброя ў вайне за праўду і справядлівасць.

— І куды іх можна адправіць? — запытаўся Гіман.

— Тут галубы, якія ведаюць шлях ва ўсе асноўныя гарады Эферыі. За некалькі гадзінаў нашыя сябры будуць ведаць усё, што неабходна!

— Таму ты і перабраўся ў гэтую глухамань? Гэта наш адказ Вормару на ягоных каршуноў? — сказаў Эміль.

— Безумоўна! Не толькі ж яму мець такія магчымасці.

Ясь узяўся дапамагаць Патрыку прычэпліваць птушкам лісты. За кароткі час праца была зробленая, і кожны голуб паляцеў у свой горад.

— Ну вось і ўсё, — сказаў Патрык, — хай кожны з іх даляціць. Неба — гэта дасканалы шлях.

— А нам прыйдзеца крочыць па сумнай, цёмнай зямлі, — уздыхнуў Эміль.

— Крочыць вам не прыйдзеца, — нечакана азваўся ззаду Мацей. Ён і яшчэ некалькі мужчынаў з ягонай вёскі вялі за аброць коней. — Гэтыя коні хоць і без крылаў, але лётаюць не горш за птушак.

Ясь, разумеючы, што ягоныя сябры валяцца з ног ад стомы, а яму хоць трохі ўдалося адпачыць, вырашыў сам усё падрыхтаваць да ад'езду.

— Паспіце хаця б гадзінку, — сказаў ён. — Пасля Пустэльні гэта будзе не лішнім.

Патрык падтрымаў Яся і паклаў усіх спаць — кагосьці ў хаце, кагосьці на сене. Ясь з Мацеем накармілі коней і пайшлі рыхтаваць у дарогу ежу для ўсёй групы. Яны назбіралі ў лесе ягад і салодкіх пладоў, падобных да сушаных смокваў, затым Ясь прасачыў, каб біклажка кожнага была напоўненая вадою.

Праз гадзіну, атрымаўшы ад Патрыка арбалеты (а Ясю і Рут дасталіся тыя самыя, што страляюць нажамі) ды паходні, яны выехалі ў дарогу. Варыянтаў, як патрапіць адсюль да сталіцы, ідучы праз Пляскатыя Горы, было два. Можна было адправіцца на ўсход, праз лясы, у абыход гарадоў, стараючыся не трапіць нікому на вочы, што, як прызнаў Стэфан, было складана. Другі

варыянт — на поўнач, праз Вялікія Балоты, што было амаль немагчыма.

Яны, канечне ж, паехалі на ўсход.

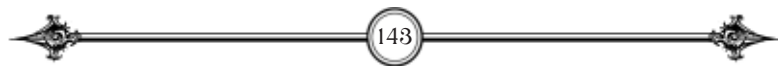
У Міжлесе, найбліжэйшы да сталіцы вялікі горад, прыляцеў паштовы каршун. Ліст, які ён прынёс, быў замацаваны пячаткай самога Вормара — такое адбывалася ўпершыню. Прачытаўшы тэрміновае пасланне, начальнік гарнізона змяніўся з твару. Тут жа па трывозе на гарнізонным пляцы былі сабраныя ўсе жаўнеры.

Начальнік стаяў перад імі, сціснуўшы рукі за спінай, і ноздры яго раздзьмуваліся, што азначала найвышэйшую ступень заклапочанасці.

— Жаўнеры Вормара! Над існаваннем нашай Эферы і спакоем усяго эферыйскага народа навісла пагроза! Група нягоднікаў і здраднікаў, якім няма месца на нашай зямлі і якіх наш народ ніколі не падтрымае, вырашыла выступіць супраць Сябра Вормара, а значыць — і супраць самой Эферы!

Гарнізон моўчкі, напружана слухаў.

— Групай кіруе вядомы злачынца Стэфан. У яе ўваходзяць яшчэ некалькі так званых “Захоўнікаў”, а насамрэч — здраднікаў, хаўруснікаў былога Уладара Арыстарха, якія хочуць зноў вярнуцца да сваіх цёплых месцаў у Замку Уладароў. Акрамя таго, у групе змоўнікаў — юнак, які называе сябе “Ясь” (сапраўднае яго імя пакуль не ўдалося ўстанавіць) і, уводзячы народ у зман, сцвярджае, што ён нібыта з’явіўся з-за туману, чаго, як вядома, ніяк не можа быць.

Начальнік вытрымаў паўзу і працягнуў:

— Перад вамі, як і перад іншымі жаўнерамі ва ўсіх гарадах Эферыі, Сябрам Вормарам пастаўлена некалькі задачаў. Першая: вышук і захоп усіх удзельнікаў банды Стэфана. Другая: арышт усіх ненадзейных грамадзянаў. Адпаведныя спісы, на ўсякі выпадак, былі падрыхтаваныя ўжо даўно. Так што ваша задача тут спрашчаецца. Трэці загад: забараняюцца любыя сходы жыхароў Эферыі — і на вуліцах, і ў дамах. Мы мусім сачыць за няўхільным выкананнем гэтага загаду. Усе магчымыя спробы сабрацца — жорстка спыняць. Арышты паводле спісаў пачынаем сёння ж увечары. Ці ўсё зразумела?

— Служым Сябру Вормару! — у адзін голас выгукнулі жаўнеры.

Ясь быў удзячны лёсу за тое, што некалькі гадоў таму навучыўся ездзіць вярхом. Ён угадаў, як пачаў хадзіць на ферму, якая была ў бабуліным мястэчку, каб глядзець на прыгожых коней. І стары фермер, які ведаў яшчэ ягонага прадзеда, навучыў Яся трымацца ў сядле...

Яны ехалі ўжо даволі доўгі час і размаўлялі між сабою, усё яшчэ захопленыя нядаўна прынятым рызыкаўным рашэннем. Па дарозе ім трапіўся невялікі закінуты горад. Стэфан, пабачыўшы здзіўлены погляд Яся, калі яны праязджалі каля цэлых, але пустых дамоў, патлумачыў:

— Гэта тое, пра што я табе казаў. Жыхары пакінулі некаторыя паселішчы, бо вада тут або зусім сапсавалася, або папросту знікла.

Яны паехалі далей, і падобныя мястэчкі сустракаліся ім яшчэ некалькі разоў.

Сам шлях быў нескладаны: добрая роўная дарога. Язда пакрысе закалыхвала Яся, і ён пачаў вадзіць носам. Раптам Стэфан асадзіў каня, і ўся група спынілася. Наперадзе з падлеску выехалі вершнікі — чалавек сорак. Твараў з такой адлегласці было не разабраць, але Ясь заўважыў, што людзі былі ўзброеныя: акрамя мячоў у іх былі лукі і арбалеты.

Хваўлюс, спыніўшы каня, уважліва паглядзеў наперад, затым дастаў падзорную трубу і каля хвіліны разглядаў групу.

— Дзве стужкі! — загадаў ён, і ў ягоным голасе адчулася хваляванне.

На высокую дзіду начапілі дзве доўгія, шырокія чорныя стужкі, якія затрапяталіся на ветры. Такі знак быў добра вядомы ўсім жыхарам Эферыі. Вормараўскія патрулі здалёк спынялі ім і пешаходаў, і вершнікаў, калі трэба было правесці догляд.

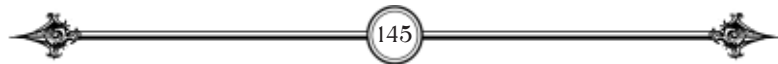
— Нас высачылі! — рэзка павярнуўся да сваіх Стэфан.

— Што будзем рабіць? — Фелікс прыўстаў у сядле, каб лепш разгледзець далёкіх вершнікаў.

— Мы не можам уступіць у бой, нас мала, — сказаў Натан.

Стэфан прыбраў руку з эфеса мяча:

— Ты маеш рацыю... Перад намі — яны. Ззаду — Пустельня. На поўдзень — Воблачная Затока. На поўнач —

Вялікія Балоты... Адзінае, што застаецца — паспрабаваць выбрацца праз поўнач.

— Амаль без шанцаў, — пахітаў галавой Фелікс.

— Амаль — не значыць “зусім”, — падтрымаў кіраўніка атрада Эміль.

— Да балотаў! — скамандаваў Стэфан, і яны сарваліся з месца.

Жаўнеры Вормара адразу рынуліся наўздагон.

Ясь імкнуўся не адставаць, успамінаючы ўсю ранейшую навуку верхавой язды, але яму было складана. Ён азірнуўся і ўбачыў за сабой Гімана. Той пракрычаў:

— Не бойся, я паскачу за табой! У выпадку чаго буду прыкрываць!

Пасля гэтых словаў Ясь адчуў сябе больш упэўнена. Коні імчалі міма невялікіх ляскоў, малоцячы па зямлі капытамі. Праз нейкі час на невысокім пагорку Ясь азірнуўся: ворагі былі ўсё яшчэ далекавата, але Гіман моцна адставаў. Калі Ясь зноў глянуў наперад, то ягоным вачам адкрылася шырокая даліна.

Адсюль здавалася, што па ёй распаўзлася імгла. Колькі было відаць, ад краю да краю і аж да самага далягляду ўсё выглядала як нейкае светла-шэрае мора. Гэта ніяк не было падобным на балота. Прынамсі, на тых балоты, што былі ў роднай краіне Яся. Але Стэфан скіроўваўся менавіта туды.

Хлопец зноў азірнуўся назад, і сэрца яго сціснулася ад нечаканасці й страху: ён убачыў, што Гіман ляжыць на зямлі, некалькі жаўнераў Вормара атачылі яго, а рэшта імчыць у пагоню.

Ясь штомоцы даў шпоры і паскакаў да сваіх. Хутка ён дагнаў Стэфана і астатніх — яны ўжо саскоквалі з коней перад самымі Вялікімі Балотамі. Ясь убачыў балота зблізку: тое, што здалёк здавалася імглою, адсюль выглядала як недарэчная цукровая вата ці як шчыльнае непрагляднае павуцінне, вышынёю метры ў тры.

— Дзе Гіман? — устрывожана запытаўся Стэфан.

— Яго злавілі, я бачыў, там, за пагоркам, ён ляжаў на зямлі разам з канём.

Фелікс схапіўся за галаву:

— Гіман, ну як жа так? Як мы не заўважылі? Гэта нашая віна!

Яны паглядзелі на пагорак, дзе якраз паказаўся конны атрад жаўнераў.

— На жаль, мы яму нічым не дапаможам, — хмурна сказаў Стэфан. — Коней пакідаем тут. Хутчэй на балота!

Ён дастаў меч, замахнуўся, ударыў па шэрай імгле і зайшоў у яе. Усе астатнія таксама падаставалі свае мячы і рушылі за Стэфанам.

— Слава Сябру Вормару! — крычаў, лежачы на зямлі і закрываючы галаву рукамі, Гіман.

— Раней трэба было Вормара славіць! — зларадна сказаў нехта з жаўнераў і са смакам выцяў Гімана нагой. Удар прыйшоўся ў брыво, і па твары палоннага пацёк струменьчык крыві.

— Сябры, я ж свой!

— Свіння табе сябра! Звязваем яго і наперад, да шэфа!

— Вар-р-р'яты, — прарычаў Хваўлюс і злосна сплюнуў. — Папёрліся ў балота замест таго, каб пасядзець у турме.

Зразумела, што ісці за імі было б такім жа вар'яцтвам. Ён праверыў рэчы, якія пакінуў у спеху Стэфанаў атрад. Але нічога важнага там не было. У гэты час пад'ехалі жаўнеры, якія засталіся разбірацца з бунтаўніком, што зваліўся падчас пагоні. Той бег за імі: вяроўка звязвала ягоныя рукі і цягнулася да сядла вершніка. Коні спыніліся, жаўнеры саскочылі на зямлю:

— Злодзей злоўлены і абясшкоджаны!

Убачыўшы начальніка, Гіман пачаў выкрыкваць:

— Я свой! Я свой! Я спецыяльна паваліўся! — і атрымаў яшчэ адзін балючы ўдар.

Хваўлюс падняў руку:

— Хопіць!

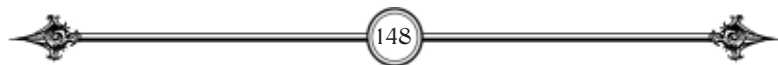
Ён падышоў да арыштанта:

— Ну, кажы, хто ты, калі ты свой. Толькі памятай: падмануць нас табе не ўдасца.

— Дзякуй... дзякуй... Маё імя Гіман. Загадам сакрэтнага аддзела канцылярыі Сябра Вормара я прыстаўлены выведнікам у Лагеры... Я ўжо даўно там працую. Паверце мне, не забівайце! — І ён стаў на калені, у мальбе прыціснуўшы рукі да грудзей.

— Гмм... Цікава, — начальнік атрада разглядаў вязня. — Мне вядомае гэтае імя. Ці ёсць у цябе дакументы, якія б пацвердзілі тое, што ты кажаш?

— Дакументы? Ах, так! Як я не падумаў адразу, ваша моць! Я так перахваляваўся... — і ён, усё яшчэ стоячы на

каленьх, пачаў пляскаць сябе па кішэнях, але дакументаў знайсці не мог.

— Ты здзекуешся з нас? — бліснуў вачыма Хваўлюс.

— Не, не, канечне ж не... Выбачайце, дзесьці ж тут яны былі... Ага, вось! — Узрадаваны Гіман выцягнуў з унутранай кішэні тонкую бляшаную пушку, дрыжачымі рукамі адчыніў яе, затым пасля некалькіх няўдалых спробаў яму ўдалося нешта падчапіць пазногцем, схаванае падвойнае дно адкрылася, і адтуль ён дастаў складзены аркуш.

Хваўлюс узяў паперу, разгарнуў яе і пачаў з цікавасцю чытаць.

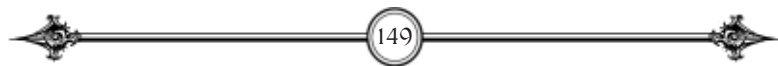
— ...Аказваць садзеянне, — чытаў ён, — Бясплатнае перамяшчэнне і харчаванне па ўсёй краіне... Подпіс: памочнік Уладара Эферыі, Калід.

Ён раптам выцягнуўся перад гэтым подпісам у струнку, быццам перад самім Калідам. Потым паважліва склаў паперу і аддаў яе:

— Ну што ж, вітаем у нашым атрадзе. Прашу прабачэння за некаторыя нязручнасці. Мы вельмі спадзяёмся на вашае актыўнае супрацоўніцтва і перадачу інфармацыі па Шостым і яго бандзе.

— Безумоўна! — узрадаваўся Гіман. — Гэта ж мая праца. А што нязручнасці, — і ён прыціснуў брыво далонню, — ну дык з кім не бывае. Вы атрымаеце ўсе неабходныя вам звесткі. Мы мусім спыніць гэтых злых ворагаў Эферыі!

На балоце было, як у прыцемках, шэра. Глеба пад нагамі спружыніла, а каб прабірацца наперад, трэба было

рассякаць белыя завесы. Праз некалькі хвілінаў зямля стала зусім мяккая і вільготная. Гукі ў гэтым павуцінні былі прыглушанымі, сонечнае святло засталася звонку. Невыразныя сілуэты сяброў ледзь пазнаваліся па баках.

— Трымацца блізка адзін аднаго, не губляцца! — аддаў загад Стэфан і працягнуў: — Браты, слухайце ўважліва. Тут нельга ісці павольна: неўзабаве мы зойдзем у багну. Рухацца трэба будзе пастаянна, не спыняючыся, не адпачываючы. Хто спыніцца на адным месцы хоць на некалькі секундаў, таго пачне зацягваць так, што ніхто ўжо не дапаможа. Калі нам удасца прабрацца далей, там, дзе над багнай будзе яшчэ і вада, важна будзе не толькі не спыняцца, не падаць, але і не ісці занадта хутка. Хуткасць у вадзе — гэта шум, а шум — гэта знак для Макроба.

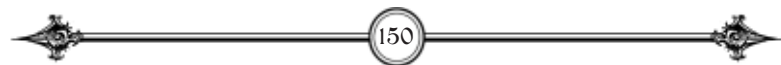
— Для каго? — перапытаў Ясь.

— лепш не пытайся, — адказала прыглушаным гола-сам Рут.

— Макроб — гэта Балотны Чарвяк. Пачвара, якую калі ўбачыш, то наўрад ці застанешся жывым, — адказаў Натан. — Дакладна вядома, што ён жыве пад вадой, у твані, харчуецца жывёламі, якія зайшлі на балота, — а тут расце самая сакавітая трава, — і не змаглі вярнуцца назад. Напрыклад, каровы. Ён заглытвае іх цалкам, адразу. Што ж тут казаць пра людзей.

— А што гэта белае вакол нас? Павуцінне?

— Не, хаця і дужа падобна. Гэта ніткі расліны, якая так і называецца — павучыннік. Паглядзі, вось яе сцябліны, паўсюль — круглыя, як трубка. Калі не мець доўгага нажа ці мяча, то, канечне, ты проста забытаешся ў ёй, што насамрэч і адбываецца з беднымі жывёламі. Там, дзе яе

менш, яны яшчэ могуць прабрацца, а там, дзе больш, — заблытваюцца, і павучыннік коканам абвівае іх, моцна трымаючы над багнай. Так што Макробу застаецца толькі з'явіцца на ўсё гатовае. Хаця пры жаданні ён можа схіпіць сваю ахвяру, калі яна яшчэ жывая, падкраўшыся пад тванню.

Стэфан падняў руку і азірнуўся:

— Трохі цішэй.

Яны ішлі, стараючыся, каб бязгучна.

— Усё добра, — пасля паўзы сказаў ён. — Здаецца, жаўнеры сюды не палезлі. За намі нікога няма.

Начальнік атрада вормараўцаў быў моцна ўзрушаны, пачуўшы ад Гімана пра падзеі мінулай ночы, выхад з Пустэльні і Патрыка, а таксама пра склад групы ўцёкачоў.

— Дык што, сярод іх ажно чацвёрэ Захоўнікаў?!

— Так, чацвёрэ, — кінуў Гіман.

— Вось дык удача! — узрадаваўся Хваўлюс.

Чаму гэта было ўдачай — ведаў толькі ён. Тры гады таму яго, аднаго з найбольш набліжаных да Вормара людзей, які пэўны час нават кіраваў аховай Уладара, інтрыгамі і паклёпам выкінулі з палаца. Фактычна саслалі. Зрабілі начальнікам Спецыяльнага атрада, выправілі сачыць за настроямі эферыйцаў і прадухіляць любое незадавальненне, якое ўзнікала ў розных гарадах краіны. Ён быў вымушаны пастаянна працаваць: сёння адзін горад, заўтра іншы. І так усе гарады. Усе, акрамя сталіцы, куды наведвацца яму было забаронена. Няміласць Уладара давалася яму надзвычай цяжка: за пятнаццаць гадоў ён

прывык жыць пры двары. Таму сапраўднай знаходкай сталі для яго ўцёкі Стэфана з Лагера. Апошнія два гады Хваўлюс толькі і займаўся тым, што спрабаваў высачыць яго і схапіць, здабыўшы, пажадана, і ягоны камень — сапфір. Ён ведаў, што лепшага падарунка Вормару зрабіць ніхто не зможа. І тады, памілаваны і прабачаны, ён зноў вернецца ў Вертагард, а значыць — у старое шчаслівае жыццё... А тут — такая ўдача: не толькі Стэфан, але і яшчэ трое збеглых Захоўнікаў, дачка Піліпа ды яшчэ гэты дзіўны хлопец. О, калі ён іх зловіць...

І Хваўлюс ажно пацёр рукі, падумаўшы, чаго дасягне ў сталіцы, калі яны будуць схопленыя. Дзеля такога варта і рызыкнуць, дзеля такога варта нават пайсці на тое, што ён толькі што называў вар'яцтвам...

— Пане начальнік, — запытаўся Гіман, перапыняючы ягоныя мары, — што будзем рабіць?

— Спачатку мы дашлем ліст Сябру Вормару.

Хваўлюс спрытна дастаў са сваёй сумкі некалькі аркушаў паперы, прыгожы пазалочаны аловак і пачаў з відавочнай радасцю нешта пісаць. Пісаў доўга. Затым з задавальненнем паставіў свой подпіс, паглядзеў, падправіў у подпісе завітушку і паклікаў аднаго з памочнікаў, на плячы ў якога сядзеў каршун. Прычапіў ліст, адпусціў птушку, і тая рынулася ў неба.

— Ляці, мая дзетка! Хай Вормар пабачыць, што я яму яшчэ патрэбны, вельмі патрэбны!

Стэфан веў атрад за сабой. Тут раслі невялічкія бледна-жоўтыя кветкі, падобныя да кураслепу, ды яркая,

сакавітая трава, і таму зямля была пакрытая слядамі жывёлаў, якія гатовыя былі прадзірацца скрозь павучыннік, каб знайсці на балоце самую смачную і пажыўную ежу.

Ясь разглядаў расліны і сляды, калі Рут, што была зусім блізка, ускрыкнула. Ён падняў вочы і ўздрыгнуў ад нечаканасці. У метры ад яго, у павучынніку, быццам заматанае ў кокане, нерухома вісела цела жывёлы, падобнай да каровы. Ён павярнуўся і ўбачыў: збоку — яшчэ адно. Прыгледзеўшыся больш пільна, ён здранцвеў: то тут, то там, бліжэй і далей віселі змрочныя коканы.

— Брыдкае відовішча, — прашаптаў Эміль.

— Затое цікавае для навукі, — стараючыся захоўваць цвёрдасць у голасе, адказаў Натан. — Не кожны такое пабачыць. Гэта ж нішто іншае, як харчовыя запасы Балотнага Чарвяка! І што цікава, тут заўважны сапраўдны сімбіёз, гэта значыць узаемавыгаднае суіснаванне: павучыннік утрымлівае іх якраз над самай зямлёю — каб не затанулі і каб чарвякі змаглі дастаць! А чарвякі як бы ахоўваюць гэтую тэрыторыю, не даючы нікому пашкодзіць зарасці павучынніку. Абавязкова апішу гэта ў сваіх “Зацемках аб прыродзе прыроды”, калі, канечне, дабяруся жывым.

— Чарвякі? Іх што, некалькі? — устрывожана перапытася Фелікс.

— Было б наіўным думаць, што ён тут адзін. Аднекуль жа ён павінен быў узяцца, тым больш, што пра існаванне Чарвяка вядома столькі ж часу, колькі існуе Эферыя. Зыходзячы з таго, што ён, зразумела, не бессмяротны, можна з упэўненасцю сказаць, што яны тут нараджаюцца, а значыць, іх тут — шмат.

У Яся прабеглі мурашкі па спіне, і толькі цяпер ён зразумеў, як яны рызыкнулі, зайшоўшы сюды.

Гэты вечар стаў для многіх жыхароў Эферыі самым страшным у жыцці. Ва ўсіх гарадах і мястэчках адбывалася тое, чаго ніхто ніяк не чакаў.

У дамы, трымаючы ў руках спісы, урываліся жаўнеры. Яны выломвалі дзверы, для большага страху выбівалі вокны й заскоквалі ў пакоі адразу з усіх бакоў. Агаломшаныя эферыйцы пакорна выходзілі з дамоў, даючы скруціць сабе рукі вяроўкай. Жанчыны й дзеці галасілі ад безнадзейнасці. У горадзе Луг, які меў каля трыццаці тысячаў жыхароў, арыштавалі амаль чатырыста чалавек. У самім Вертагардзе арышты пачаліся звечара і закончыліся толькі пад раніцу. План Вормара жаўнеры выконвалі з вялікім жаданнем і задавальненнем.

Усе арыштаваныя былі ў спісах “ненадзейных грамадзянаў”. Яны апынуліся там не таму, што былі злачынцамі. Проста нехта з іх калісьці ў чымсьці не пагадзіўся з Вормарам (і гэта пачулі паўсюдныя шпегі Каліда); хтосьці выказаў незадавальненне тым, што ў Эферыі пагаршаецца справа з пітнай вадой; а хтосьці трапіў у спісы толькі таму, што да яго мелі непрязь тыя, хто гэтыя спісы складаў.

Усе турмы перапоўніліся людзьмі. Там, дзе турмаў не хапала, замест іх выкарыстоўвалі стайні, склепы ці падвалы. Дзе-нідзе арыштантаў даводзілася нават трымаць пад адкрытым небам. Іх збіралі па некалькі соцень разам,

наспех выбудоўвалі вакол драўляны плот з брамаю ды ставілі па перыметры ўзмоцненую ахову.

Чаму іх арыштоўваюць — ніхто не ведаў да часу, пакуль на галоўнай плошчы сталіцы не быў зачытаны “Указ Сябра Вормара пра рашучы адпор здраднікам”.

Хваўлюс ужо не сумняваўся, што яму трэба рабіць:

— Мы ідзем за імі!

— Як гэта? На Балоты?! — не паверыў сваім вушам Гіман.

Жаўнеры таксама здранцвелі — ад нечаканасці такога рашэння.

— Менавіта так.

— Але навошта? Гэта ж добраахвотная смерць!

— Шаноўны Гіман, памаўчы. Я тут начальнік. Нам конча трэба ведаць усё, што яны задумалі.

— Але ж я вам распавёў усе іх планы.

— Ты распавёў вельмі мала. Дзе менавіта жыве Другі Захоўнік?

— Дзяўчына не сказала, але гэта недзе ў Пляскатых Гарах...

— Вось менавіта, што “недзе”! Ёсць і іншыя пытанні, на якія ў нас яшчэ няма адказу. А ўсё гэта трэба ведаць!

— Але ж...

— Ніякіх “але”! Гэта загад!

Праз колькі хвілінаў усхваляваны Хваўлюс і панурыя жаўнеры ішлі па балоце. Яны крочылі па слядах групы Стэфана: разрэзаны павучыннік, які звісаў шматкамі,

утвараў быццам бы калідор, і згубіць дарогу было складана. Начальніка хвалявала толькі, як не збіцца са шляху, калі стане цёмна. Пра ўсе страхі, звязаныя з Вялікімі Балотамі, ён, здаецца, цалкам забыўся. Яго прабіралі дрыжкі, але не ад трывогі ці волкасі, а ад думак пра будучыню, якая можа адкрыцца перад ім, калі ён спыніць адзіны сапраўдны за ўсе часы панавання Вормара бунт.

Жаўнеры ішлі моўчкі. Здавалася, яны нават дыхаць імкнуліся цішэй, чым звычайна. Хваўлюс чуў за сабою толькі чвяканне гразі пад нагамі. Недзе праз гадзіну хады пачало цямнець. Разгледзець правільны кірунак стала ўжо не так і лёгка.

Нечакана цішыню разарваў крык. Адзін з жаўнераў, які ішоў апошнім, наляцеў на заматаную ў пасмах павучынніку жывёлу. “Маўчаць!” — загадаў начальнік і здрыгануўся, прыгледзеўшыся: такіх жывёлінаў навокал было шмат. Аднак загад не дапамог няшчаснаму: той вішчаў, адбіваўся рукамі, быццам вырываючыся з палону, і ўрэшце пабег у адваротны бок, кінуўшы і меч, і сваю торбу.

— Назад! — штомоцы крыкнуў Хваўлюс.

Жаўнер не зважаў. Здавалася, ён не чуў і не разумее нічога. Крычучы, ён бег далей, прэч ад страшнага балота. У гэты момант усе адчулі незразумелы і ад гэтага вельмі непрыемны рух пад зямлёй. Яна ледзь заўважна дрыжала. Жаўнер зачапіўся нагой за купіну і з усяго маху плюхнуўся ў багну. Ён не пераставаў крычаць, махаць рукамі, а балота ўжо засмоктвала яго. На дапамогу пабеглі некалькі ягоных сяброў. І тут, у шэрых прыцемках,

Хваўлюс пабачыў тое, ад чаго ў яго перахапіла дыханне і падагнуліся ногі. Вялізная істота выпаўзала з зямлі якраз перад тым жаўнерам. Усю яе морду займаў шырока раззяўлены рот — ніяк не менш двух метраў у дыяметры. Над ім у складках скуры, з якіх сцякала твань і адвальваліся кавалкі мяккай глебы, — гарэлі два жоўтыя, нечакана яркія ў гэтым прыцемку, нежывыя, без аніякага выразу, вочы. У адно імгненне пашча накрыла зверху няшчаснага жаўнера, і Чарвяк пачаў сыходзіць пад зямлю. Яшчэ некалькі секундаў можна было бачыць яго слізкае, вялікае, як шырокая труба, цела, якое, выгнуўшыся, хавалася ў твані.

Ніхто не мог вымавіць ні слова. Хваўлюс зноў з жахам адчуў, як пад нагамі затрэслася балота. Макроб поўз якраз пад ім. Начальнік схапіўся за меч, разумеючы, аднак, што гэтая зброя тут не дапаможа. Але больш Балотны Чарвяк не з'явіўся. Па тым, як рухаецца багна, Хваўлюс здагадаўся, што жажлівая істота скіраваўся ўздоўж парванага павучынніку — якраз той дарогай, якой прайшоў атрад Стэфана.

Ісці Ясю было складана. Ногі правальваліся ў твань, і выпягваць іх адтуль рабілася ўсё цяжэй. Ясь стаміўся. Ён чуў, як таксама цяжка дыхаюць яго сябры, як нялёгка даецца шлях Рут.

Потым з'явілася і вада, а пад вадой была ўсё тая ж агідная і небяспечная багна. Зусім сцямнела.

І ў гэты час зарасці нечакана скончыліся. Наперадзе ўзнікла быццам вялікае цёмнае возера, акружанае з усіх

бакоў павучыннікавай сцяной. Роўна пасярэдзіне возера стаялі тры высачэзныя дрэвы, голыя, без лістоты. Над сярэднім, самым высокім, у чорным небе ззяў месяц. Сёння была поўня.

— Гэта Вока Балота, — ціха сказаў Стэфан, — самы ягоны цэнтр. Адзін стары чалавек неяк казаў мне пра гэтае месца. Калі ён быў малады, іх гурт заблукаў. З васьмнаццаці чалавек выжыў толькі ён... Не думаў, што ўбачу гэта ўсё на свае вочы.

Яны рушылі наперад, адзін за адным. Вада тут была глыбейшай і даходзіла ўжо да пояса. “Даволі халодна, — падумаў Ясь. — Калі Чарвяк жыве ў балоце, у яго, відаць, тоўстая скура, каб не замерзнуць”. Ад такіх думак яму стала яшчэ больш не па сабе, і ён пастараўся засяродзіцца на сваіх кроках, каб не загразнуць у твані пад вадою. Было ціха, месяц адкідваў свае блікі на цёмнай вадзе.

— Макроб! — Ясь уздрыгнуў ад гэтага ўскрыку Ната-на. Ён азірнуўся і пабачыў, што за імі з боку павучынніку, якраз адтуль, адкуль яны нядаўна выйшлі, нешта вельмі вялікае рухаецца пад багнай, узбурваючы ваду над ёй. Рухаецца імкліва, набліжаецца хутка-хутка...

— Да дрэваў! — закрычаў Стэфан.

І яны паспрабавалі бегчы. Аднак бегчы было немагчыма, можна было толькі, як і раней, упарта выцягваць ногі з твані, каб зрабіць цяжкі наступны крок. Ясь успомніў свае страшныя сны, у якіх часам яму даводзілася збягаць ад небяспекі, а ногі аказваліся ці то перакручанымі так, што не дазвалялі хутка хадзіць, ці то быццам важылі сама меней тонну, ці папросту

прыліпалі да зямлі. Цяпер яму вельмі захацелася пра-
нуцца.

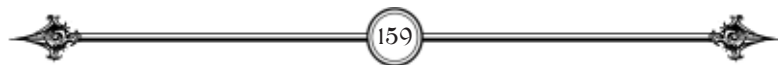
Ясь перастаўляў ногі ў твані — раз-два, раз-два, хут-
чэй, хутчэй. Ён адчуў, як багна пачала трэсціся недзе
зусім блізка, здавалася, нават пад ім. Азірнуўшыся, ён
убачыў заклапочаныя твары таварышаў і ў гэты самы мо-
мант, зачэпіўшыся за нейкія балотныя расліны, страціў
раўнавагу. Ён яшчэ стараўся ўтрымацца на нагах, але ўжо
адчуваў, што падае тварам у цёмную, халодную ваду.

Балота накрыла яго з галавой. У вадзе ён пачуў шум
і адразу зразумеў: тут, пад тванню, паўзе Макроб. Ёсць
яшчэ колькі імгненняў, каб устаць, каб не пачало засмок-
тваць у бездань. Але не гэта галоўнае. Гаспадар Вялікіх
Балотаў быў ужо тут, ля іх, і ён прыйшоў па сваю здабычу.

Ясь устаў спачатку на калені, затым падняўся, выціра-
ючы бруд з вачэй. Нарэшце можна было нешта ўбачыць.
І Ясь убачыў: у месяцовым святле, падняўшыся з багны,
над ім завіс Балотны Чарвяк з разяўленай і настаўленай
на Яся пашчай. Старацца ўцячы ўжо не было сэнсу...
Але ў той жа момант Ясь пачуў свіст стрэлаў. Некалькі з
іх уваткнуліся Чарвяку проста ў раскрытую пашчу. Той
колькі секундаў пастаяў высокай калонай і нечакана для
Яся зноў нырнуў уніз.

— Бяжым! — пракрываў яму на вуха Эміль, які ўжо быў
побач. Ясь азірнуўся на сваіх таварышаў, якія закідвалі за
плечы арбалеты.

Дрэвы былі ўжо блізка. Ясь заўважыў, што яны растуць
на зусім маленькай выспе. Ён з апошніх сілаў памкнуўся
наперад і праз хвіліну быў там.

Выспа аказалася сапраўды маленькаю: ад дрэваў да вады было ўсяго некалькі метраў. Але гэта была цвёрдая зямля, на якой можна было стаяць без боязі патануць. Ясь паваліўся пад дрэва, каб аддыхацца.

— Хто яго бачыць? — запытаўся Стэфан.

— А мы яго што, не забілі? — здзівіўся Фелікс.

— Магу паспрачацца, што не, братка. Перакананы: Чарвяк недзе тут. Ён добры паляўнічы, і ён думае, як нас узяць. Я гэта адчуваю.

— Вось, глядзіце! — Рут паказала рукой.

І сапраўды: вада пачала ўздымацца недзе далёка ад выспы. Чарвяк закружыў вакол, паступова робячы колы ўсё больш і больш вузкімі. Усе заладавалі арбалеты. Ясь, аддыхаўшыся, таксама ўзяў сваю зброю.

Макроб усё кружыў, выпрабоўваючы цярплівасць людзей. Здавалася, гэтым колам не было ліку. Так прайшло не менш за паўгадзіны. Трымаць арбалеты, пастаянна пільна ўглядаючыся ў начное балота, было цяжка. А Чарвяк, быццам здзекуючыся, працягваў сваю паляўнічую камбінацыю, кружачы ля самага берага. І калі ва ўсіх стаміліся рукі і вочы, ён нечакана выскачыў з багны, падняўшы пярэдняю частку тулава на некалькі метраў над вадою, і рынуўся на людзей. Арбалеты стрэлілі амаль усе разам, і адразу пасля гэтага Ясь і яго сябры інстынктыўна схаваліся за ствалы дрэваў. На дрэвы абрушыўся ўдар неймавернай моцы. Галіны, верхнія часткі ствалоў паляцелі ўніз. Незадаволены няўдалай атакай, Макроб зноў занурыўся ў ваду, адплыў трохі далей і працягнуў кружыць вакол выспы.

— Ён тут нас усіх проста заморыць. Доўга без ежы і вады мы не вытрымаем, і ён гэта разумее, — прамовіў Стэфан.

— Дый стрэлы ў нас некалі закончацца, — Эміль аглядаў свой запас.

Натан пра нешта падумаў і сказаў:

— Вы паспелі ўбачыць ягоняя вочы?

— Так, ярка-жоўтыя, на такой шышцы над ротам, — адказаў Фелікс.

— Ага, менавіта. Вось туды і трэба цэліць наступным разам. Відаць па ўсім, іншага слабога месца ў яго ў целе няма.

— А моцна ён па гэтых дрэвах, — звярнуў увагу Ясь, — глядзіце, як паабломваў.

Ён нахіліўся, каб падняць галіну, і са здзіўленнем заўважыў, наколькі яна цяжкая.

— Ого! Дрэвы тут, відаць, стаяць вельмі даўно.

— Чаму? — запытаў Натан.

— Гляньце, яны ж закамянелыя!

Першы Захоўнік таксама падняў галіну.

— І праўда... Відаць, звязана з уласцівасцямі балотнай вады... Найцікавейшы выпадак. Варты спецыяльнага навуковага апісання, якое, па ўсёй верагоднасці, правесці ўжо не ўдасца. — І ён паглядзеў у бок Чарвяка, які зноў пакрысе звужаў свае колы.

— Браты, нам трэба засяродзіцца, — сказаў Стэфан. — Ад гэтага залежыць нашае жыццё і жыцці іншых людзей. Зараз праблема ў тым, што мы не можам прадказаць момант і месца нападу. Мы не можам выманіць яго туды, куды нам неабходна, а значыць, і падрыхтавацца да трапных стрэлаў.

— А што трэба, каб яго прывабіць? — запытаў Эміль.

— Ён арыентуецца на шум і на рух багны, — адказаў Натан. — Калі б нехта ў вадзе ўзяўся біць па ёй рукамі і мясіць твань нагамі, Чарвяк бы накінуўся на яго адразу.

— Яшчэ яго вабіць святло, — дадаў Стэфан. — Вядома, што Макроб адрознівае святло ад цемры і нападае на святло. Пра гэта распавядаў мне той жа стары, які выжыў на балоце... Таму цяпер — пільнасць і ўвага. Як толькі ён вырашыць атакаваць — калі мы паспеем зарыентавацца, то страляем яму ў вочы.

Яны зноў сталі ладаваць зброю. Ясь зараджаў сваю, але затым пра нешта задумаўся і раптам, нічога нікому не сказаўшы, пабег у вадку.

— Ясь, ты куды? Што ты робіш?! — закрычалі яго таварышы, але ён быў ужо ў балотным возеры, рашуча ідучы наперад.

Ён ведае, што робіць. Гэта адзіны шанец збавіць усіх.

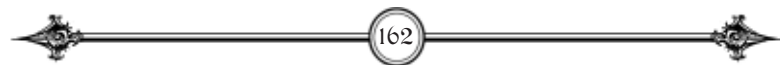
— Ясь!

Але ён не звяртаў увагі на воклічы...

Ага, вось і Макроб. Працягвае рабіць колы. Пакуль што нічога не заўважыў. “Зараз трэба зрабіць усё, што ў маіх сілах, каб гэтая пачвара адрэагавала. Галоўнае, каб сябры не спудлавалі”.

— Вяртайся! — крычалі з берага, і Ясь убачыў, што Стэфан таксама ўжо скочыў у вадку і рушыў да яго. Толькі гэтага не хапала. Так ён усяму зможа перашкодзіць. Трэба спяшацца.

Ясь адвязаў ад паса біклажку, дастаў корак і рэзка лінуў наперад святлівую вадку з возера пячоры Эйлон.

Усё, цяпер назад. Тут блізка, дваццаць крокаў. Толькі б спрацавала гэта!

Ён развярнуўся і, не азіраючыся, стараючыся не рабіць шуму ў вадзе, пакрочыў да выспы.

— Што ты надумаў?! — накінуўся на яго Стэфан.

— Проста не было часу тлумачыць, дый вы б мяне не пусцілі, — адказаў Ясь, уздымаючыся на выспу. — А надумаў я вось што, — і ён паказаў рукой на яркую пляму святла, якая расцякалася ў вадзе.

Чарвяк спыніўся. Ясю падалося, што недзе там, унізе, ён ацэньвае сітуацыю. Ясевы таварышы паднялі арбалеты. Ясь нахіліўся за сваім, але ўбачыў каля яго адломак галіны дрэва, незвычайна падобны да дзіды. Падумаўшы, што ад гэтага можа быць болей карысці, чым ад лёгкага нажа, ён узяў доўгую скамянелую галіну ў руку і падняў над плячом. Людзі чакалі, сцішыўшы дыханне.

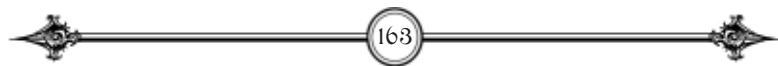
Урэшце пад вадой нешта заварушылася, і хваля пачала набліжацца да яркай плямы. Усё хутчэй, усё бліжэй да выспы. Усе замерлі.

І вялізны Макроб падняўся зноў — імкліва, рэзка, каля самай плямы, разявіўшы над ёй пашчу, з намерам схпіць яе сваім ротам. У якіх дзесяці метрах ад людзей.

— Страляй! — скамандаваў Стэфан.

Страла Натана праляцела міма. Стрэлы Стэфана і Фелікса пацэлілі ў адно і тое ж вока. Рут патрапіла ў пашчу. Эміль — спудлаваў. Каменная дзіда Яся ляцела апошняй, але і ён не патрапіў Чарвяку ў вока, а толькі некуды ў бок.

Макроб усё стаяў над вадой, утаропіўшыся ў людзей сваімі страшнымі, неміргаючымі жоўтымі вачыма.

Здавалася, ён разважаў — кідацца яму на светлую пляму ці на тых хто стаіць на выспе. Так прайшло некалькі секунд. Пераладаваць арбалеты ніхто не паспеў.

І тут зусім нечакана, як вежа, якая валіцца ад выбуху, Макроб усім сваім аграмадным целам абрынуўся ў ваду. Фантан пырскаў накрыў Яся з сябрамі. Спачатку ніхто нічога не мог зразумець, пакуль Эміль не выгукнуў на ўвесь голас:

— Перамаглі!

Чарвяк, не тонучы і не варушачыся, ляжаў на вадзе.

На выспе пераглянуліся.

— Трэба спраўдзіць, — сказаў Натан і ступіў у балота.

Ён заладаваў арбалет і павольна пачаў набліжацца да Чарвяка. Падышоў, схіліўся, прыгледзеўся, абышоў з іншага боку і рушыў назад, ззяючы ўсмяшкай.

— Ну што там?

— Забіты, хаця з нашай тактыкай гэтага не павінна было атрымацца, — адказаў ён, заходзячы на выспу.

— Гэта чаму? — перапытаў Стэфан.

— Мы цэлілі яму ў вочы?

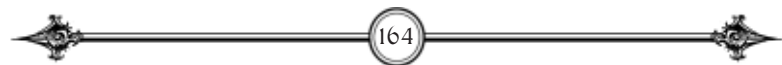
— Так, і дзве стралы, наколькі можна было разабраць пры гэтым месячным святле, патрапілі.

— Гэты Макроб — хітрае стварэнне, — адказаў Натан. — То былі, так бы мовіць, падманныя вочы. Спецыяльная яркая жоўтая афарбоўка на скуры, уночы яна свеціцца. Сапраўдныя вочы, зусім незаўважныя, у яго аказаліся па абодва бакі ад рота.

— Дык як жа тады мы яго забілі?

— А гэта зрабіў Ясь.

— Я? — здзівіўся хлопец.

— Так. Твая каменная дзіда патрапіла яму ў вушную адтуліну, што была збоку, адразу за галавой, і прайшла ўнутр. Менавіта адтуль цякла кроў. Дарэчы, што цікава для мяне як навукоўца, яна ў яго жоўтая.

Усе зноў паглядзелі на Чарвяка, потым на Яся.

— Віншую! — Стэфан абняў сябра, і астатнія таварышы таксама пачалі горача віншаваць хлопца і адзін аднаго.

Пасля гэтай перамогі яны дазволілі сабе трохі адпачыць, седзячы на выспе. Калі стома крыху сышла, Стэфан падняўся на ногі:

— Трэба рухацца далей. Значаваць на выспе мы не можам. Невядома, ці ёсць тут іншыя такія ж стварэнні, і калі ёсць, то ці далёка яны. Па вадзе пойдзем так, пры святле месяца; далей, у павучынніку — запалім паходні.

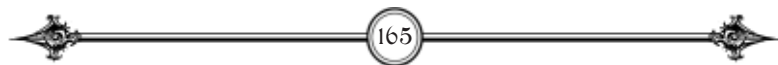
— Чарвякі не заўважаць агонь? — устрывожыўся Ясь.

— Мы запалім адну і панясем высока над вадой.

— Тады не будзем губляць часу, — падхапіў Фелікс. — Наперад!

— Наперад! Не адставаць! — скамандваў Хваўлюс. Яны запалілі паходні і ішлі далей, у тым кірунку, якім раней прайшоў атрад Стэфана. Страта аднаго з таварышаў відавочна прыгнятала жаўнераў, але начальнік не пераймаўся. Куды важней зараз было думаць пра перспектывы вяртання ў сталіцу, якія адкрываліся перад ім.

Пасля доўгай хады, якая ўжо здавалася жаўнерам Вормара бясконцай, яны выйшлі ў Вока Балота. Наперадзе была выспа з паламанымі дрэвамі, і каля яе нешта аграмаднае ляжала на вадзе. Яны стараліся ісці ціха і

павольна, але што б там ні было каля выспы, яно не ва-
рушылася, і атрад пайшоў больш упэўнена.

Калі яны падышлі зусім блізка і пабачылі забітага Чар-
вяка, Хваўлюс ажно прысвіснуў.

— Хто б мог падумаць! Тут ім, канечне, усміхнулася
ўдача... Але і нам таксама — яны зрабілі наш шлях куды
больш бяспечным.

Атрад Стэфана ішоў па Балоце яшчэ каля трох гадзі-
наў. Агонь паходні кранаў павучыннік, і той скручваўся
ў тонкія чорныя ніткі. І калі Ясю ўжо здавалася, што ён
гатовы паваліцца ад стомы, — і хай будзе што будзе, — ён
заўважаў, што багны пад нагамі становіцца як быццам
бы менш. Потым стала трапляцца проста мокрая зямля,
затым цэлыя лапікі сухой, павучыннік стаў радзейшым
і яшчэ праз некалькі хвілінаў скончыўся: яны выйшлі з
Вялікіх Балотаў.

Ясь адчуў неймаверную палётку. Тут была свабода і не
было страху. Рут, таксама супакоіўшыся, уздыхнула:

— Часам здаецца, што цяжкасці будуць вечна, а по-
тым — раз, і іх няма, і навокал цябе ўжо новы і радасны
свет.

— Тое, што мы прайшлі Вялікія Балоты, яшчэ ніяк
не азначае, што мы ўсе жывыя і здаровыя дабярэмся
да сталіцы, — запярэчыў Натан. — Я ўжо не кажу пра
дасягненне ўсёй мэты нашага падарожжа — перамагчы
Вормара і здабыць ваду.

— Калі няма веры, то не варта было і пачынаць! — ад-
казаў Натану Стэфан. — Але калі ўжо вырушылі, давайце

верыць у перамогу. Ці такія цуды, якія адбыліся толькі за гэтыя суткі, кагосьці яшчэ не пераканалі?

— Сябры, хопіць спрачацца, — умяшаўся Фелікс. — Мы выйшлі жывымі, але паміраем ад стомы. Нам трэба знайсці месца для адпачынку.

— Ты маеш рацыю, — сказаў Стэфан. — Хутка ўжо світанак. Мы можам крыху паспаць. Я гатовы вартаваць першы, а там нехта мяне заменіць.

Мясцовасць тут была амаль роўная. На ўсходзе неба пачынала шарэць, і яны разгледзелі недалёкі лясок. Сябры скіраваліся туды, расклалі вогнішча, каб высушыць адзенне і не змерзнуць у гэты самы прахалодны, перад-світальны час. Ясь паклаў пад галаву яшчэ вільготны ад вады запlechнік і падсунуўся бліжэй да агню. Стэфан застаўся за вартавога. Ясь заснуў.

— Увага! — скамандаваў жаўнерам Хваўлюс. Па тым, што вада стала не такой глыбокай, ён зразумеў, што недзе блізка павінен быць край балота. — Мы амаль прыйшлі.

Але тут твань пад нагамі задрывала, як падчас землятруса. Хваўлюс стаў дзіка азірацца і пачуў, што і справа, і злева да іх імкліва набліжаюцца злавесныя, хлюпаючыя гукі.

— Чарвякі! — крыкнуў ён, але гэты крык быў ціхім і сціплым, быццам засеў у ягоным горле.

Хваўлюс кінуўся наперад, нават не глянуўшы на сваіх жаўнераў. Тыя таксама пабеглі, і бакавым зрокам начальнік атрада заўважыў, як з балотнай вады паднялася адна пашча і накрыла кагосьці, затым з іншага боку — другая,

і праглынула яшчэ аднаго. А Хваўлюс уцякаў, забыўшыся пра ўсё на свеце, пакуль не адчуў пад нагамі амаль цвёрдую зямлю. Ён спыніўся, каб перавесці дух і прыслухацца. Сюды ж выбеглі астатнія.

— Пералічыцца, — прасapeў ён. — Колькі не хапае?

— Чатырох.

— Гэта добра. Усяго чатырох. Гіман тут?

— Ёсць, — адказаў той.

— Цяпер можна ісці спакойна, яны ўжо нас не дастануць, — сказаў Хваўлюс, і ўся група моўчкі пакрочыла наперад, пакуль не дабрыла да краю балота.

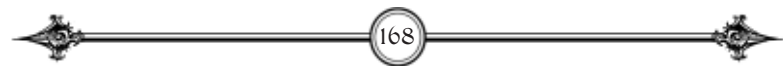
Калі яны выйшлі з павучынніку на прастор, ужо світала. Хваўлюс аддаў каманду, і атрад залёг у траве. Правей, недзе ў кіламетры ад іх, на ўскрайку леса, дагарала вогнішча.

“Нам пашанцавала. Калі б яны не расклалі агонь, я б іх не заўважыў”, — падумаў Хваўлюс.

— А можа, мы іх усё-ткі таго? — адзін з жаўнераў правёў сабе па горле пальцам, паказваючы на далёкі агонь. — Адразу, тут.

— Ты што! — Хваўлюс ажно абурыўся такой прапанове. — Ты неглыбока мысліш. Нам патрэбны яшчэ і Другі Захоўнік. Увогуле, нам патрэбная іх змова, каб было ад чаго збавіць Сябра Вормара! Нам трэба паказаць Сябру Вормару сур’ёзнасць намераў гэтых жахлівых зладзеяў! А значыць, нам трэба незаўважна сачыць за імі. І ў самы адказны момант мы зробім так: цап! — Хваўлюс схпіў кулакамі паветра. — І яны ў нас у руках!

— Дык што, будзем проста сачыць?

— Не, мы зробім хітрэй. Ты, — Хваўлюс павярнуўся і паглядзеў на Гімана, — вернешся да іх. Напляці ім, што збег ад нас. Усё, што даведаешся ў іх атрадзе, будзеш запісваць і перадаваць праз схованкі. А мы будзем незаўважна ісці за вамі да самай сталіцы. Гэта справа дзяржаўнай важнасці.

Праз некалькі хвілінаў Гіман падняўся з травы, зрабіў спакутаваны выгляд твару, ускудлаціў валасы і, моцна кульгаючы, рушыў у бок вогнішча.

Над гарызонтам паказаліся першыя промні сонца.

